

J
E Z I K
in
lovstvo

19

998500169

ISSN 0021 - 66933 LETNIK XXXVIII 1992/93 ŠTEVILKA 1-2

V S E B I N A

Uvodnik	3	<i>Spoštovana bralka, cenjeni bralec!</i>
Razprave in članki	5	<u>Tomaž Sajovic</u> <i>Kersnikova Kmetska smrt: med historizmom in nastavki secesije</i>
	19	<u>Simona Kranjc</u> <i>Otroški govor</i>
	29	<u>Miran Štuhec</u> <i>Fokalizacijski kod Zidarjevih romaneskni struktur</i>
Jubileji	39	<i>Sedemdeset let akad. prof. dr. Antice Menac</i>
	41	<i>Šestdeset plodnih let Berte Golob</i>
Iz moje delavnice	42	<u>Viktor Sonjkin</u> <i>Četverostopni anapest pesmi Leningrad O. Mandelštama v slovenskem, poljskem in hrvaškem prevodu</i>
Gradivo	46	<u>t Tone Pretnar, Marko Stabej,</u> <u>Aleš Bjelčevič</u> <i>Slovar Kersnikove rime</i>

Jezik in slovstvo

Letnik XXXVIII, številka 1-2
Ljubljana, november 1992/93

ISSN 0021-6933

Časopis izhaja mesečno od oktobra do maja (8 številok)

Izdaja: Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana

Uredniški odbor: Alenka Sivic-Dular (glavna in odgovorna urednica),
Aleksander Skaza, Jože Pogačnik, Marko Juvan, Miha Javomik (slovstvena
zgodovina), Zinka Zorko, Tomaž Sajovic (jezikoslovje), Boža Krakar-Vogel,
Mojca Poznanovič (didaktika jezika in književnosti)

Predsednica časopisnega sveta: Helga Glušič

Tehnični urednik: Lojze Tome

Oprema naslovnice: Samo Lapajne

Računalniška priprava: Tržna informatika d.o.o., Cesta v Polje XVI/5,
Ljubljana

Tisk: VB&S d.o.o., Milana Majcna 4, Ljubljana

Naslov uredništva: Jezik in slovstvo, Aškerčeva 12, Ljubljana 61000

Naročila sprejema uredništvo JiS. Letna naročnina 930 SIT, cena posamezne številke 200 SIT, dvojne številke 250 SIT, za
dijake in študente, ki dobijo revijo pri poverjenikih, je letna naročnina 500 SIT. Letna naročnina za evropske države je 20
DEM, za neevropske države pa 26 DEM.

Naklada 2000 izvodov.

Revijo gmotno podpirata Ministrstvo za kulturo RS in Ministrstvo za šolstvo in šport RS.

Po mnenju Ministrstva za informiranje RS, št. 23/187-92, z dne 18.3.1992, revija šteje med proizvode informativnega značaja,
za katere se plačuje 5%-ni davek od prometa proizvodov.

Spoštovana bralka, cenjeni bralec!

N a s a skupna revija Jezik in slovnstvo se v novi letnik podaja v sodobnejši preobleki, in upamo, da vas bo ta ne samo presenetila, temveč tudi razveselila, da vam bo vseč in dajo boste sprejeli za svojo, tako kot ste sprejemali dosedanja. Kot že ob prvi spremembi zunanje oblike Jezika in slovnstva v začetku sedemdesetih let je odločitev tudi tokrat spodbudil občutek, da je likovna oprema revije v današnjem času presežena in današnjemu okusu neustrezna. Nova oprema pa ne napoveduje občutnejših sprememb v uredniški politiki. Ta bo tudi v prihodnje izhajala iz še zmeraj povsem sprejemljive zasnove, opisane v prvi številki Jezika in slovnstva leta 1955. Vztrajanje pri njej pa seveda ne pomeni, da ne bi želeli ničesar spremeniti ali dopolniti. Revijo bi radi po eni strani ohranili na visoki (tudi teoretski) ravni in uveljavljali ter spodbujali izvirno znanstveno in strokovno razmišljanje; po drugi strani pa se jasno zavedamo, da jo je treba tudi čim bolj aktualizirati, tj. približati radovednosti, potrebam in pričakovanjem bralstva in se odzivati tudi na zahteve časa in dogajanja. Menimo, da bi k temu gotovo lahko pripomogel tudi čim širši krog sodelavcev revije, zato toplo vabimo, da se dosedanjim pridružijo še vsi tisti, ki čutijo, da bi s svojim nakopičenim strokovnim znanjem, svojimi pogledi, z uspešnimi metodičnimi, organizacijskimi in drugimi skušnjami, s poročili o kakem strokovnem ali stanovskem pojavu ali dogodku, ki bi bil lahko zanimiv tudi za kolege, z odmevom na prebrano knjigo ali članek, pa tudi zgolj s kakim vprašanjem, pobudo ali opozorilom revijo lahko vsebinsko obogatili in poživili. Za sodelovanje se torej priporočamo in se tistim, ki se bodo vabilu odzvali, že vnaprej zahvaljujemo.

Uredništvo

Navodilo piscem

V reviji *Jezik in slovnstvo* se prispevki objavljajo v slovenščini, v tujem jeziku pa samo povzetki in sinopsisi prispevkov iz rubrike *Članki in razprave*. Besedila za rubrike *Članki in razprave* ter *Pogledi in mnenja* naj ne presegajo 20 strani (tj. 600 vrstic), besedila za druge rubrike ne 15 strani (tj. 450 vrstic) in poročila ne 5 strani (tj. 150 vrstic). Prispevke je treba poslati v dveh izvodih in tistim za rubriko *Razprave* in članki priložiti tudi slovenski povzetek (do ene tipkane strani). Pri računalniško pisanem prispevku je zaželeno (PC-jeva ali atarijeva) disketa z besedilom, izpisanim po katerem koli od popularnih urejevalnikov besedila ter kopijo izpisa v t.i. obliki "text" brez fonmata, saj se tako olajša stavljenje in poveča natančnost izpisa. Prispevki morajo biti jezikovno dognani in tehnično popolni (čistopisi morajo biti pripravljeni za tisk, prim. Slovenski pravopis, Ljubljana 1990, str. 213-214), sicer jih uredništvo ne bo upoštevalo. Če pisec objavlja prvič, naj priloži še osebne podatke (svoj naslov z morebitno telefonsko številko, ime ustanove, v kateri dela) in številko žiroračuna. Tuji sodelavci morajo za izplačilo honorarja odpreti poseben žiroračun v Sloveniji. Če prispevek za tisk ni sprejet, glavni urednik avtorja o tem pisno obvesti. Ob izidu dobi avtor razprave ali članka 10 posebnih odtisov. Korektore člankov in razprav je treba opraviti v treh dneh, in sicer z veljavnimi korekturnimi znamenji (prim. Slovenski pravopis, Ljubljana 1990, str. 13-4).

RAZPRAVE IN ČLANKI

Tomaž Sajovic
Filozofska fakulteta v Ljubljani

UDK 886.3 Kersnik J. 7 Kmetska smrt .08

Kersnikova *Kmetska smrt*: med historizmom in nastavki secesije

Janko Kersnik je *Kmetsko smrt* objavil v Ljubljanskem zvonu leta 1890. Uvodni del besedila, katerega oblikovanje sem v naslovu označil z besedno zvezo *med historizmom in nastavki secesije*, se glasi takole:

Kmetska smrt.
Slika.
Spisal Janko Kersnik

Stari Planjavceje bil še trden mož, dasije gospodaril že nad trideset let na svojem lepem, obširnem posestvu. Življenje njegovo je teklo, kakor teče pač veliki večini, da ne vsakemu kmetskemu gospodarju: v pr\>i mladosti "poljoká, pol smeha", potem v mladeniških letih domá dela toliko, kolikorje ravno treba; ob žegnanji in ob semánjih dnéh malo več vina v glavo, ponoči pa malo vasovanja in malo tepeža; na to pride ženitev, in svoje gospodarstvo, in ž njo in ž njim vred—skrbi, pa dela vedno več in več; kako nedeljo ali praznik zvečer romata še polna steklenica in prazen kozarec iz roke v roko, pa čez nočje vse prespano, vse veselje, vse hripávo petje, vse zabava nje, in delo je zopet tu in skrb za pridelek in imetek. Takó pride starost in ž njo želja po počitku. Sinje dorasel; suče se že v drugem oddelku ónega kolobarja, katerega završč vsi gospodarji na Planjavi od rojstva do groba; sedaj ob žegnanji že pleše in daje za vino, in tepel seje tudi že nekolikokrat; da tudi vasuje, to se razumeje samó ob sebi. Temu sinu torej se izbere nevesta, žena, stari pa leže k počitku: najprej v kot za široko vedno toplo peč, a potem skoro, skoro vénkaj v hladni vrtič okrog bližnje cerkvice svetega Marka.

Dejali smo, da je bil stari Planjavec še trden mož; zató mu ni hodilo na misel, prepustiti posestvo jednemu izmed treh sinov, ali pa kakor se je bilo že zgodilo na Planjavi, vzeti zeta v hišo; saj je imel tudi hčer, kije bila že za možitev. Starije hotel še sam delati in skrbeti, doklerje bilo kaj moči. Le nekaj gaje storilo časih čemernega in zamišljenega; od mladosti žeje imel bolezen, samó ob sebi ne nevarno, ki se tudi ni pogostoma pojavljala, a gotov ni bil nikoli, ni domá, ni v cerkvi, ne, ako je nakladal voz sená, vrhu njega stoječ, ne, ako je šel po ozki brvi, držeči čez bližnji potok. Božje gaje metalo, čeprav ne pogostokrat, ali kakor smo rekli, gotov ni bil nikdar.

"Ubil se bodem ali bodem utonil!" dejalje časih, toda navzlic temu je vendar mirno in ravnodušno hodil čez brv, ali pa lezel na streho, kadar je bilo treba popravila. "Kakor mije namenjeno!" tolažil se je potem z ónimfatalizmom, ki gaje toliko medkmetskim ljudstvom.'

1.0 Uvodni del Kersnikovega pripovednega besedila *Kmetska smrt* kaže nekatera razpoznavna znamenja historicne zgradbene sheme, in sicer retoričnega dispozicijskega pojava *preseganja celote* (del besedila se členi v začetek, sredo, konec in presežni člen) oziroma različice *patetične*

¹ Janko Kersnik, *Kmetska smrt*, Ljubljanski zvon, Leposloven in znanstven list, Uredil Frančišek Leveč, X. "Narodne Tiskarne", V Ljubljani 1890, 4142.

RAZPRAVE IN ČLANKI

amplifikacije (pojav sem podrobneje opisal v razpravi *Historistično oblikovanje uvodnih delov Jurčičevega pripovednega besedila Kloštrski žolnir in Dežmanovega poljudnoznanstvenega besedila Notranjske gore in Cirkniško jezero*²).

1.1 Uvodni tezni del predstavlja prva poved — *Stari Planjavec je bil še trden mož, dasije gospodaril že nad trideset let na svojem lepem, obširnem posestvu*—njegovo ponovitev (tudi v besedišču, kar jo retorično še posebej razvidno zaznamuje) pa del prve povedi v drugem odstavku — *Dejali smo, daje bil stari Planjavec še trden mož/.../*. Antitetični del uvaja del tretje povedi v drugem odstavku — *de nekaj gaje storilo včasih čemerne in zamišljenega; od mladosti že je imel bolezen /.../* — z njim paje napovedan tudi že pripovedni zaplet (tematska kategorija, značilna za narativni oziroma pripovedni potek teme).³

1.2 Zgradbeno shemo "kazi" naštevalni del, ki ga začne del druge povedi v prvem odstavku — *Življenje njegovo* (klasična retorična inverzija levega prilastka, op. T. S.) je teklo, kakor teče pač veliki večini, da ne vsakemu kmetskemu gospodarju /.../. Pomen tega dela druge povedi namreč ni v nobeni razvidnejši vzročno-posledični zvezi s pomenom teznega stavka v prvi povedi *Stari Planjavec je bil še trden mož/.../*, kakor je to še na primer v Tavčarjevem *Kobiljekarju*,⁴ oba uvoda — poleg splošne sheme — povezuje tudi opisni potek⁵ delne teme⁶, ki jo pri Kersniku predstavlja omenjeni del druge povedi v prvem odstavku, pri Tavčarju pa tretja poved v prvem odstavku (*In brez šale vam rečem, da tedaj v vsej dolini ni bilo takega selišča, kakor je bilo Kobiljekarjevo*).

1.2.1 Naštevalni del uvoda začenja del druge povedi v prvem odstavku *Življenje njegovo je teklo, kakor teče pač veliki večini, da ne vsakemu kmetskemu gospodarju, in to je* — kakor smo pravkar omenili — delna tema, ki jo naslednje povedi opisno razvijajo. Za naše razpravljanje je posebej pomembno novorenesančno oblikovanje naslednjega dela naštevalnega besedila, za katero sta značilni predvsem omamentalno dvočlensko členjenje in diareza. Grafično preoblikovan se glasi takole:

*/.../ v prvi mladosti "pol joka, pol smeja",
potem v mladeniških letih domd dela toliko, kolikor je ravno treba;*

*ob žegnanji in ob semanjih dneh malo več vina v glavo,
ponoči pa malo vasovanja in malo tepeža;*

*na to pride ženitev, in svoje gospodarstvo,
in ž njo in ž njim vred—
skrbi, pa dela vedno več in več;*

*kako nedeljo ali praznik zvečer romata
še polna steklenica in prazen kozarec iz roke v roko,
pa čez noč je vse prespano,
vse veselje,
vse hripavo petje,
vse zabavanje,
in delo je zopet tu in skrb za pridelek in imetek.*

¹ Tomaž Sajovic, *Historistično oblikovanje uvodnih delov Jurčičevega pripovednega besedila Kloštrski žolnir in Dežmanovega poljudnoznanstvenega besedila Notranjske gore in Cirkniško jezero*, JIS, XXXVII, 1991/92, št. 3-4, 65-67.

²

Klaus Brinker, *Linguistische Textanalyse, Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*, Grundlagen der Germanistik, 29, E. Schmidt, Berlin 1985, 64.

⁴

Ivan Tavčar, *Kobiljekar*, Zvon, ur. J. Stritar, A. Keiss in P. Horn, Dunaj 1878, 43.

⁵

Deskriptivni potek teme Brinker opredeljuje takole: *Bei deskriptiven Themenentfaltung wird ein Thema in seinen Komponenten (Teilthemen) dargestellt und in Raum und Zeit eingeordnet. Die wichtigsten thematischen Kategorien sind also Spezifizierung (Aufgliederung) und Situierung (Einordnung)*. V: Klaus Brinker, nav. delo, 59.

⁶

Besedilno temo pojasnjuje Brinker v navedenem delu podrobneje na straneh 50-56.

RAZPRAVE IN ČLANKI

Tako pride starost in ž njo želja po počitku.

Sin je dorašel;

suče se že v drugem oddelku onega kolobarja, katerega završe vsi gospodarji na Planjavi od rojstva do groba.

sedaj, ob žegnanji že pleše in daje za vino, in tepel se je tudi že nekolikokrat; da tudi vasuje, to se razumeje samo ob sebi.

Temu sinu torej se izbere nevesta, žena.

stari pa leže k počitku:

najprej v kot za široko vedno toplo peč,

a potem skoro, skoro venkaj v hladni vrtič okrog bližnje cerkvice svetega Marka.

1.2.1.1 Z izrazom ornamentalno dvočlensko členjenje razumem tako nestavčno kot stavčno razvito dvočlensko členjenje; v obe podvrsti (po Eggersu) uvrščamo tudi zgodovinske oblike dvojnih formul.⁷ Za naše razpravljanje je izredno pomembna velika gostota dvočlenskih oblik pri Kersniku in — kot bomo videli kasneje — tudi na primer pri Cankarju,⁸ zlasti v Vinjetah, kar ob načelu aditivnega kopičenja posameznih pomensko-skladenjskih enot besedila kaže razvidne sledove renesančnega oblikovanja.

Zanimivo je, da Kersnik v obravnavanem delu besedila uporabi zares klasično nestavčno dvojno formulo le enkrat — *pridelek in imetek*—(mimogrede naj opozorim na zvočno podobo obeh členov, asonanco, ki historističnost še poudarja), blizu so ji primeri z anaforično ponovitvijo besede ob binarnih členih—*ob žegnanji in ob semanjih dneh, malo vasovanja in malo tepeža*—(brez veznika "poljokd, pol smeha") in z antonimičnima prilastkoma — *polna steklenica in prazen kozarec*. Posebna oblika dvočlenskosti sta primera *iz roke v roko* (prislovno določilo kraja, ki zaznamuje dolgotrajanja; Kersnikje v tej zvezi preoblikoval metonimično zvezo *od zibelj do groba*).

Doslednost dvočlenskega oblikovanja kaže naslednji del besedila:

*/.../ na to pride ženitev, in svoje gospodarstvo,
in ž njo in ž njim vred—
skrbi, pa dela vedno več in več: /.../.*

Besedi v osebku — *ženitev, in svoje gospodarstvo* sta posebej razvidno ponovljeni z zaimkoma v skladenjski vlogi prislovnega določila časa⁹ — *ž njo in ž njim* (značilen Kersnikov stilem), ki sta skladenjsko povezana z besedno zvezo *skrbi, pa dela* vedno *več in več* (podčrtano so označeni dvočlenski členi).

1.2.1.2 Za Kersnikovo oblikovanje navedenega dela besedila so značilni tudi naslednji stavki:

*kako nedeljo ali praznik zvečer romata
še polna steklenica in prazen kozarec iz roke v roko,
pa čez nočje vse prespano,
vse veselje,
vse hripavo petje,
vse zabavanje,
in delo je zopet tu in skrb za pridelek in imetek.*

⁷ Več o dvojni in trojni formuli v podglavju *Synonymik als Spiegel des Nominalismus* v: Hans Eggers, *Deutsche Sprachgeschichte, Band 2, Das Frühneuhochdeutsche und das Neuhochdeutsche*, Rowohlt's Enzyklopädie, Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, Reinbek Bei Hamburg 1986, 103-107.

⁸ Breda Pogorelec, O dveh značilnostih Cankarjevega sloga, Simpozij o Ivanu Cankarju 1976, nav. delo, str. 294.

⁹ Prim. zgled za prislovno določilo časa: *Z osvoboditvijo seje poloiaj spremeni* v: Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, nav. delo, str. 490.

RAZPRAVE IN ČLANKI

Ob že omenjeni izredni gostoti pravih oziroma povzetih dvojnih formul je treba opozoriti predvsem na metonimično perifrazo v prvem stavku (besedno gradivo "opisuje"/«'vanje), diarezo v drugem — povzemalni del oblikuje posamostaljeni pridevniški količinski zaimek *vse*, naštevalnega trije izglagolski samostalniki z anaforično ponovitvijo pridevniškega količinskega zaimka *ves* — tretji stavek (*in delo je zopet tu in skrb za pridelek in imetek*) paje tudi zaznamovano oblikovan: dvojna formula v osebku (člena *delo, skrb*) je preoblikovana s hiperbatonsko prestavitvijo besede *delo* na prvo mesto v stavku, kar znotraj stavka ustvarja poudarjeno razvidnost obeh členov (*delo, skrb*) in s tem ideje stavka, v diarezni zgradbi pa hiazemsko sopostavitev z besedami iz naštevalnega dela diareze in s tem krepitev razvidnosti nasprotnih pomenov (*zabavanjc — delo*), omeniti pa je treba tudi dvojno formulo v prilastku člena (*skrb za pridelek in imetek*).

1.2.1.3 Posebej je treba opozoriti tudi na ornamentalno ponavljanje besed *delo* in *skrb* v sklepnih delih posameznih pomensko-skladenjskih enot—v tretji *skrb*, pa *dela vedno več in več* in v pravkar omenjeni četrti *in delo je zopet tu in skrb za pridelek in imetek* (z zamenjanim vrstnim redom obeh besed). Če upoštevamo še besedo *delo* v prvi enoti, potem postane razvidna pripovedovalčeva težnja po ustvarjanju ritmičnega menjavanja dveh pomenskih enot - *kmetovega veselja* in *kmetovega dela*.

K slogovno zaznamovanemu monotonemu ritmu pripovedi prispeva tudi stavčna dvočlenskost, na primer prvih dveh pomensko-skladenjskih enot.

1.2.1.3 Vse našteto skupaj s številnimi izglagolskimi samostalniki in glagolniki, enodelno neglagolsko zgradbo stavkov (v prvih dveh pomensko-skladenjskih enotah) in skopo uporabo glagolov ustvarja statično in abstraktno časovno vzdušje, tako značilno tudi na primer za Cankarjevo ustvarjanje.

1.2.1.3.1 Pri tem je treba poudariti, da glagoli v tem delu besedila ne zaznamujejo enkratnih dejanj, ampak dejanja, ki so nekako značilna za način kmečkega življenja nasploh. V zvezi s tem je treba uporabiti pojem *habitualnosti* (tudi *uzualnosti*), kakor ga razlaga na primer Lyons:

The term "habitual", then, is conventionally applied by linguists to situations (and, derivatively, to the aspects that describe such situations) to which a much broader, but intuitively related, set of terms is applicable, including "customary", "frequent", "regular", "usual" and even "normal"; and "iterative" or "frequentative" are commonly employed in the same sense. It is often explained: first, that the regular iteration of an event creates a series which may be represented as a unitary durative situation with many of the properties of a state, and that this accounts for certain uses of the aspects in particular languages; and, second, that, insofar as "sometimes" shades into "often" and "often" may appropriately be used for the expression of so-called timeless truths like "Cows eat grass". We have already had occasion to comment upon the different senses that "timeless" can bear and, in particular, upon the distinction between "omnitemporal" and "eternal" and the relevance that this has to gnomic and generic statements I...I. It so happens that in many, and perhaps most, languages the same aspect is, or may be, used both for habitual situations (in the broadest technical sense of "habitual") and in generic statements: the imperfective in Russian, the simple nonprogressive in English, the so-called aorist in Turkish, and so on. In Swahili, however, a generic and a habitual sense of "Cows eat grass" can apparently be distinguished in terms of a grammaticalized aspectual distinction /.../.¹⁰

Ugotovimo lahko, da je habitualnost značilna tako za obravnavani uvodni del besedila kot še za marsikateri historistični uvod v slovenskih pripovednih besedilih v 19. stoletju.¹¹

1.2.1.4 Nadaljnje kmetovo življenje s smrtjo vred pripovedovalec ubeseduje v drugem delu navedenega naštevalnega dela besedila:

¹⁰ John Lyons, *Semantics*, Volume 2, Cambridge University Press 1977, Reprinted 1978, 1979, Cambridge London. New York, Melbourne, str. 716.

¹¹ Tomaž Sajovic, *Historistično oblikovanje uvodnih delov Jurčičevega pripovednega besedila Kloštrski žolnir in Dežmanovega poljudnoznanstvenega besedila Notranjske gore* in *Cirkniško jezero*, JIS, XXXVII, 1991/92, ŠL 5, 102.

RAZPRAVE IN ČLANKI

Takó pride starost in ž njo želja po počitku.

Sin je dorasel;

suče se že v drugem oddelku ónega kolobarja, katerega završe vsi gospodarji na Planjavi od rojstva do groba;

*sedaj ob žegnanju že pleše in daje za vino, in tepel se je tudi že nekočkrat;
da tudi vasuje, to se razumeje samó ob sebi.*

Temu sinu torej se izbere nevesta, žena,

stari pa leže k počitku:

najprej v kot za široko vedno toplo peč,

a potem skoro, skoro vénkaj v hladni vrtič okrog bližnje cerkvice svetega Marka.

V prvi povedi — *Takó pride starost in ž njo želja po počitku* — pripovedovalec vpelje v pripoved predzadnje človekovo življenjsko poglavje, starost. Osebek povedi je dvosestavinski oziroma dvočlenski, pri čemer je treba opozoriti tudi na Kersnikov stilizem — pozaimljeno ponovitev besede *starost* z vlogo prislovnega določila časa (z *njim*). Za naše razpravljanje je pomembno, da se beseda *počitek* pojavi še enkrat, in sicer v zadnji pomensko-skadenjski enoti navedenega besedila:

/.../ stari pa leže k počitku:

najprej v kot za široko vedno toplo peč,

a potem skoro, skoro vénkaj v hladni vrtič okrog bližnje cerkvice svetega Marka.

Pomen besedne zveze *leči k počitku* sopostavljena prislovna določila kraja bistveno spreminjata: prvo — *v kot za široko vedno toplo peč* — ji podeljuje običajni, denotativni pomen, drugo — *vénkaj v hladni vrtič okrog bližnje cerkvice svetega Marka* — pa prenesen (očitna napoved secesijskega oziroma modernističnega "poigravanja" z jezikom), pri čemer lahko v zadnji preneseni zvezi¹² vidimo klasicistično evfemistično perifrazo, ki v pripoved vnaša nekoliko privzdignjeno in abstraktno razpoloženje (blažita ga pomanjševalna konkretna samostalnika *vrtič* in *cerkvice*).

Med tema pomensko-skladenjskima enotama stoji del besedila, ki ponavlja — tokrat pri kmetovem sinu — drugi oddenek *ónega kolobarja, katerega završe vsi gospodarji na Planjavi od rojstva do groba* — kar poudarja večno obnavljane življenja (primerjaj Kersnikova *Mačkova očeta* v Ljubljanskem zvonu 1886). Zanimivo je, da oba dela besedila, ki ubesedujeta drugi oddenek kmetovega življenja, združujejo ponovitvi besedne zveze *ob žegnanju* in besede *vino* ter razvezovanje izglagolskih samostalnikov *vasovanje* in *tepež* v stavku *ponoči pa malo vasovanja in malo tepčča* v glagole *vasovati* in *tepsti se* v pomensko-skladenjski enoti, ki ubesedujedrag/ oddenek kmetovega življenja, kar z drugimi besedami pomeni prehod od abstraktnega statičnega opisovanja lastnosti k zametku zgodbe (prav táko jezikovno možnost — samo v obrnjenem smislu — je izrabljal tudi Cankar, prim. poved iz *Moža pri oknu*: *Zavili so ga v umazane cunje, kjer je brcal in kričal... takrat so mu brcanje in kričanje še ni zdelo neumno*).¹³ Seveda paje tudi za oblikovanje tega dela besedila značilna habitualnost.

2.0 Drugi odstavek *Kmetске smrti* vsebuje ponovitev trditve iz začetnega stavka v prvi povedi Kersnikovega besedila, njeno utemeljitev in antitetični del ter se s tretjim odstavkom vred glasi:

Dejali smo, daje bil stari Planjavec še trden mož; zató mu ni hodilo na misel, prepustiti posestvo jednemu izmed treh sinov, ali pa kakor se je bilo že zgodilo na Planjavi, vzeti zeta v hišo; saj je imel tudi hčer, kije bila že za možitev. Starije hotel še sam delati in skrbeti, dokler je bilo kaj moči. Le nekaj ga je storilo časih čemerne in zamišljenega; od mladosti že je imel bolezen, samó ob sebi

¹² V SSKJ II je v geslu *tiči* navedeno: *vznes. zdaj je legel k večnemu počitku, pod rušo, v grob, v zemljo*. Se zadnji prijatelj umrl. V: Slovar slovenskega knjižnega jezika, Druga knjiga, I-Na, nav. delo, str. 569.

¹³ Ivan Cankar, Vinjete, Založil L. Schvventner. V Ljubljani 1899, str. 38.

RAZPRAVE IN ČLANKI

ne nevarno, ki se tudi ni pogostoma pojavljala, a gotov ni bil nikoli, ni domá, ni v cerkvi, ne, ako je nakladal voz sena, vrhu njega stoječ, ne, ako je šel po ozki brvi, držeči čez bližnji potok. Božje gaje metálo, čeprav ne pogostokrat, ali kakor smo rekli, gotov ni bil nikdar.

"Ubil se bodem ali pa bodem utonil!" dejal je časih, toda navzlic temu je vendar mirno in ravnodušno hodil čez brv, ali pa lézel na streho, kadar je bilo treba popravila. "Kakor mi je namenjeno!" tolažil se je potem z ónim fatalizmom, ki gaje toliko med kmetskim ljudstvom.

2.1 Kot smo že omenili, je na začetku drugega odstavka dobesedno ponovljena trditev iz začetka besedila *Stari Planjavce* je bil še trden mož (videli smo že, da je tak postopek za Kersnika posebej značilen, medtem ko se Tavčar temu skuša izogibati), samo da je trditev modalizirana tako, da je prestavljena v predmetni odvisnik, v glavnem stavku paje v povedku modalni performativ—glagol rekanja v prvi osebi množine (pripovedovalec uporabi tako imenovano *množino skromnosti*,¹⁴ B. Pogorelec ustno predlaga dva drugačna izraza: *pripovedna prva oseba množine* in *splošni pripovedovalec*). V nadaljevanju povedi sledi utemeljitev trditve (uvajajo sklepalni veznik *zató*, kar vse kaže, da Kersnikov uvod še vedno ohranja sledove patetične amplifikacije (v tem primeru ^Aponovitev teze in presežni utemeljevalni člen). Da so to res le še ostanki, kaže tudi naša analiza prvega odstavka, v katerem pripovedovalčeva trditev ni utemeljena v naštevalnem delu.

2.2 Za naše razpravljanje je pomembna poved *Starije hotel še sam delati in skrbeti, dokler je bilo kaj moči*, ki končuje utemeljevalni del. V njej sta kot dvojna formula združena nedoločnika *delati in skrbeti*, ki vzpostavljata besedilno koherenco z izglagolskima samostalnikoma *delo* in *skrb* v že razčlenjenem naštevalnem delu: *skrbi, pa dela vedno več in več, in delo je zopet tu in skrb za pridelek in imetek*. Očitno torej je, da pripovedovalec oblikuje besedilo z razvijanjem v retorično dvojno formulo oblikovanih pomenov, ki jih z besedotvornimi in skladenjskimi posegi ves čas izrazno spreminja (v primeru besede *skrb* izrablja tudi njene slovarske odtenke).

2.3 Prav dvojna formula v pravkar obravnavani povedi, ki končuje utemeljevalni del besedila v drugem odstavku, pomeni tisto oblikovno pripono, ki ga povezuje z naslednjim, antitetičnim. Prva poved antitetičnega dela se namreč začne s stavkom, ki prav tako vsebuje pridevniško dvojno formulo: *Le nekaj gaje storilo časih čemerne in zamišljenega; /.../*.

2.4 Glavna značilnost antitetičnega dela uvoda je zapletena retorična zgradba. Njegova grafično preoblikovana podoba je naslednja:

Le nekaj gaje storilo časih čemerne in zamišljenega;

od mladosti že je imel bolezen, samó ob sebi ne nevarno, ki se tudi ni pogostoma pojavljala,

a gotovo ni bil nikoli,

ni domá,

ni v cerkvi,

ne, ako je nakladal voz sena, vrhu njega stoječ,

ne, ako je šel po ozki brvi, držeči čez bližnji potok.

Božje gaje metálo, čeprav ne pogostokrat,

ali kakor smo rekli, gotov ni bil nikdar.

2.4.1 Antitetični del uvoda uvaja prvi stavek prve povedi: *Le nekaj gaje storilo časih čemerne in zamišljenega /.../*. Skladenjsko znamenje antitetičnosti je navezovalni članek *le*, s katerim pripovedovalec zaznamuje Planjavčevo bolezen kot tisto lastnost, ki načeneja tako njegovo duševno počutje, izraženo s pridevniško dvojno formulo *čemerne in zamišljenega*, kot pripovedovalčevo trditev o njegovi trdnosti. Zanimivo je, da je denotat *božjast* najprej naveden zelo nejasno, z nedoločnim zaimkom *nekaj*, v naslednjem stavku nekoliko določnejše s pomensko splošnim

¹⁴ Jože Toporišič, Slovenska slovnica, nav. delo, str. 326.

RAZPRAVE IN ČLANKI

nadrejenim izrazom *bolezen* in šele na začetku druge povedi neposredno, z besedo *božje* (v besediloslovni terminologiji bi tako ponavljanje imenovali *sinonimna rekurenca*¹⁵).

2.4.2 Za ostali del navedenega dela besedilaje značilna sicer nepopolna ponovitev nekaterih celotnih stavkov, v čemer lahko vidimo še eno obliko slogovnega načela dvočlenskosti.

Del prve povedi *od mladosti žeje imel bolezen, samd ob sebi ne nevarno, ki se tudi ni po gostoma pojavljala, a gotov ni bil nikoli /.../ se namreč bolj ali manj sinonimno ponovi v drugi povedi Božje gaje metalo, čeprav ne pogostokrat, ali kakor smo rekli, gotov ni bil nikdar.*

2.4.3 Posebej je treba opozoriti na značilno historistično formo, diarezo, v drugem delu prve povedi, katere naštevalni del širi prvo poved in hkrati ločuje pravkar omenjeni ponovitvi delov povedi:

*/.../ a gotov ni bil nikoli,
ni doma,
ni v cerkvi,
ne, ako je nakladal voz sena, vrhu njega stoječ,
ne, ako je šel po ozki brvi, držeči čez bližnji potok.*

Povzemalni časovni prislov *nikoli* v vlogi prislovnega določila časaje razčlenjen z dvema dvojicama členov, pri čemer vse člene začenjajo disjunktivni vezniki; prva dva *ni* — *ni*, druga dva *ne* — *ne* v povezavi s pogojnim veznikom *ako*. Prva dva člena sta stavčno nerazviti prislovni določili kraja, druga dva sta stavčna, pri čemer je treba posebej opozoriti, da je veznik *ako* sicer formalno res pogojni, odvisnika pa imata v resnici bolj časovno skladiščno vrednost¹⁶ in izražata uzualnost oziroma habitualnost, historistično togost še stopnjujeta deležijski in deležniški polstavek.

2.5 Naš razmislek o uvodu Kersnikove *Kmetske smrti* ne bi bil popoln, če ne bi razčlenili še tretjega odstavka besedila:

"Ubil se bodem ali pa bodem utonil!" dejal je časih, toda navzlic temu je vendar mirno in ravnodušno hodil čez brv, ali pa lezel na streho, kadar je bilo treba popravila. "Kakor mi je namenjeno!" tolažil se je potem z onimfatalizmom, ki gaje toliko med kmetskim ljudstvom.

Če se je dosedanja pripoved gibala v okviru pripovednega poročila,¹⁷ potem ga v tem odstavku s precejšnjim govorom prestopa (vendar je še tudi za ta del besedila značilna habitualnost glagolskega

Kljub vsemu pa se pripovedovalec še ne odreka dvočlenskemu načelu oblikovanja pripovedi. Lep zgled sta že stavka v premem govoru: *"Ubil se bodem ali pa bodem utonil!"*, pri čemer je treba posebej opozoriti na retorično hiazemsko razvrstitev pomožnikov (s starinsko podaljšano obliko) in opisnih deležnikov v obeh prihodnjikih.

Tako načelo obvladuje še del tudi iz dveh ločno prirejenih stavkov sestavljene povedi, v katerega je vključen omenjeni premi govor: */.../ toda navzlic temu je vendar mirno in ravnodušno hodil čez brv, ali pa lezel na streho, kadar je bilo treba popravila.* Spregledati ni mogoče niti iz dveh sinonimnih prislovov (*mirno in ravnodušno*) sestavljene dvojne formule v prvem stavku. Posebej je treba omeniti tudi hiazemsko razvrstitev posameznih stavkov v obeh delih obravnavane povedi, kijih družijo pomenska bližina (hiazem je retorična figura, s katero je mogoče doseči večjo razvidnost pomenov, pa tudi občutek sklenjenosti posameznih manjših ali večjih enot besedila¹⁸, zato ni mogoče spregledati, da se pojavlja v sklepnem delu uvoda). Tako je na prvem mestu v premem

¹⁵ O tipologiji rekurence gl. Robert-Alain de Beaugrande, Wolfgang Ulrich Dressler, Einführung in die Textlinguistik, Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1981, 57-64.

¹⁶ Jože Toporišič, Slovenska slovnica, nav. delo, str. 515.

¹⁷ Matjaž Kmecl, Mala literarna teorija, nav. delo, str. 295.

¹⁸ Heinrich Lausberg, Handbuch der literarischen Rhetorik. Max Hueber Verlag München, München 1973, 361.

RAZPRAVE IN ČLANKI

govoru stavek *Ubil se bodem*, ki je pomensko povezan z drugim glavnim stavkom v drugem delu iste povedi *alipa lezel na streho*, skupaj pa stojita stavka *alipa bodem utonil* in *toda navzlic temu je vendar mirno in ravnodušno hodil čez brv*.

2.5.1 Da Kersnik premišljeno ornamentalizira svojo pripoved, kaže tudi ponavljanje besednega gradiva, s katerim gradi razvidno koherenco besedila. Tako stojita v drugem odstavku stavka *ne, akoje nakladal voz sena /.../, ne, akoje šelpo ozki brvi, /.../*, v tretjem *toda navzlic temu je vendar mirno in ravnodušno hodil čez brv, alipa lezel na streho* (obe povedi povezuje besedno gradivo z besedo *brv*), tretjega in četrtega pa povezuje Planjavčevo popravljanje *strehe* (četrty odstavka se glasi: *Bilo je jeseni, ko je stari Planjavec znova — menda tretjič v dveh dneh — ogledoval ogla rebra na slamnati strehi svoje hiše*.¹⁹).

2.5.2 Iz tega je že mogoče slutiti še eno značilnost Kersnikovega oblikovanja pripovedi, in sicer razvidno stopničasto približevanje jedru pripovedi, ki ga ustvarjajo tudi dmga jezikovna sredstva. Primerjati je treba na primer prvo poved v tretjem odstavku *"Ubil se bodem alipa bodem utonil!" dejalje časih, toda navzlic temu je vendar mirno in ravnodušno hodil čez brv, alipa j izel na streho, kadar je bilo treba popravila* in četrty odstavka *Bilo je jeseni, koje stari Planjavec znova — menda tretjič v dveh dneh — ogledoval gola rebra na slamnati strehi svoje hiše*. Pozorni moramo biti predvsem na časovno perspektivo, ki jo izražajo prislovna določila časa. V tretjem odstavku je čas še precej nedoločen (habitualnost!) — njegovi izrazili sta *časih in kadar je bilo treba popravila* — v drugem odstavku je nedoločenost časa izražena s prislovnim določilom časa *nikoli* v povzemalnem delu diareze), v četrtem, ko začenja glavno temo *Kmetske smrti* in sicer Planjavčevo smrt, paje čas konkretnje določen — *jeseni, menda tretjič v dveh dneh*. Upoštevajoč vsebino drugega, tretjega in četrtega z naslednjimi odstavki lahko rečemo, da se pripovedovalec dovolj razvidno obotavlja je približuje jedru pripovedi (prim. tudi antitetični del uvoda, kateremu je denotat *božjast* izražen z zaporedjem besed *nekaj — bolezen — božje*), kar kaže sledove baročnega oblikovanja.

3.0 Kersnikovo slogovno oblikovanje v sliki *Kmetska smrt* sem že v naslovu označil z besedno zvezo *med historizmom in nastavki secesije*.

3.1 Uvodni del besedila obva dujejo še razvidni sledovi *patetične amplifikacije* s številnimi drobnimi historističnimi oblikami, pa tudi koncije še čisto historističen in ne more skriti oblikovne sorodnosti s Stritarjevim oblikovanjem, predvsem v nizu petih dvojnih formul, sestavljenih iz nasprotnopomenskih pridevnikov in poliptotičnega oziroma derivacijskega ponavljanja besedišča:

*Sedaj živi Antonov rod na Planjavi; trd in mehak, surdv in nežen, krepak in zdelan, samogolten in dobrasčen, dober in slab — kakor si ga ogledaš. Pa kadar mrjo ti ljudje — jaz sem jih že videl mreti — smrti se ne boje!*¹⁰

3.2 Nastavke secesije (govorim o nastavkih in ne že o razviti secesiji) je mogoče videti predvsem v prvem odstavku besedila: velika gostota dvočlenskih členov (prim. tudi odlomek iz Kersnikovega *Otroškega dohtarja*, LZ 1887²¹), ritmično izmenjavanje enot besedila, kijih zaznamujeta pomena

¹⁹ Janko Kersnik, nav. delo, 42.

²⁰ Janko Kersnik, nav. delo, 45.

²¹ Podobno ornamentalno je oblikovan del besedila iz Kersnikovega pripovednega besedila *Otroški dohtar* (1887), ki se grafično preoblikovan glasi takole:

Do sedajji nikdar niti na misel ni prišlo, da bi utegnil otroški dohtar kaj oporekati njeni ljubezni, in to ljubezen je nosila že dolgo, malone vse leto v svojem srci — a sedaj so jo varuhove besede silno preplašile. Nikdar ga še ni videla, tega otoškega dohtarja, in dasi je Molek nekolikokrat pripovedoval, da je stari umrl, in daje prišel drug v sodišče in pozneje tudi o tem in še o drugem, da sla se vrstila na dnem imenitnem mestu in daje sedaj zopet nov dohtar tam — vendar si ni mogla poosebljevati tega pojma,

RAZPRAVE IN ČLANKI

zabava in delo, ponovitev opisa dela življenjskega kroga pri starših in otrocih ter izredna gostota dejanja zaznamujočih izglagolskih samostalnikov in glagolnikov skupaj z neglagolskimi enodelnimi stavki, kar odpravlja modalnost časa (vsaj na nekaterih mestih v pripovedi) in ustvarja s prej omenjeno poudarjeno ornamentalnostjo abstraktno vzdušje, tako značilno za Cankarjevo oblikovanje. Posebej je treba poudariti, da je Kersnik v *Kmetški smrti* dosegel, da se je ritmično ponavljanje dvodelnih vzorcev in pomenov, ob delnem ukinjanju časa, semantiziralo. Oblika sama je začela soizražati sporočilo slike, in sicer večno kroženje kmečkega življenja *od rojstva do smrti* (primerjaj tudi Kersnikova *Mačkova očeta*), v katerem je smrt samo ena od njegovih neizogibnih postaj ali kakor bi rekel stari Planjavec v tretjem odstavku *Kmetške smrti*:

"Kakor mi je namenjeno!" tolažil se je potem z onim fatalizmom, ki ga je toliko med kmetškim ljudstvom. (Poudaril T. S.)

Fatalizem je torej izražen tudi v besedišču; primerjaj tudi že navedeno poved: *"Ubil se bodem ali pa bodem utonil!" dejal je časih, toda navzlic temu je vendar mirno in ravnodušno hodil čez brv, ali pa lezel na streho, kadar je bilo treba popravila.*

3.2.1 Zanimivo je, da se je ob prevešanju 19. v 20. stoletje v slovenskem pripovedništvu vedno bolj krepilo sicer že v renesansi znano adicijsko načelo oblikovanja, kateremu se ni izognilo niti oblikovanje skoraj pridižno eksemplarske jedme zgodbe Planjavčeve smrti, in sicer zlasti v delu oblikovanja kmetove oporoke.

4.0 Vsa ta spoznanja je sedaj treba poglobljeno premisliti in Kersnikovo jezikovno oblikovanje, kakor se kaže v *Kmetški smrti*, smiselno umestiti v slogovni razvoj slovenskega pripovedništva druge polovice 19. stoletja — in sicer prav v tisto obdobje, ko se je ob poznem historizmu prebujala že secesija in se napovedovala moderna.

4.1 Ugotovljeno je bilo, da je umetnost v obdobju *historizma* (ki se je začelo v drugi polovici 18. stoletja, doseglo svoj vrh v 19. stoletju in izzvenelo še v 20. stoletju) obvladovala dvojna struktura. Tako je na primer v arhitekturi stavbna naloga razpadla na v prejšnjih obdobjih združeni sestavini — na stvarni, praktični *namen* (funkcijo) in *pomen*, ki se je izrazil v obliki *historističnega sloga*. Pri tem je treba upoštevati epohalno novost, ki je zaznamovala ves nadaljnji umetnostni slogovni razvoj — in sicer *pluralizem* historističnih slogov. Izbira ustreznega, po preteklem slogovnem obdobju zgledujočega se "sloga" je bila simbolično določena in je pomenila nekakšen komentar, ki je izražal meščansko ideologijo.²² Tudi raziskovalci slovenske besedne umetnosti obravnavanega obdobja bolj ali manj eksplicitno potrjujejo obstoj dvojne strukture. Za slovensko besednoumetnostno oblikovanje je po Pogorelčevi že od razsvetljenstva dalje značilen spopad med retorično oziroma zgodovinsko (mišljen je *historizem*) in naravno poetiko,²³ po Paternuju pa soobstajanje tako imenovanega stilnega sinkretizma (mešanice različnih preteklih slogov) ter folklorne v razsvetljenstvu²⁴ in realističnih prvin v 19. stoletju²⁵ (sem je treba šteti tudi Ludwigov izraz "poetični realizem" in Celestinov "idealni realizem"). Upoštevajoč ugotovitev B. Pogorelec

ni tako, ni drugače,

nego videla je v njem le neko skrivno, silno moč,

kije kakor neizogibna usoda velčevala i njo in i njenim imetjem.

(Podčrtal T. S.)

V: Janko Kersnik, Otroški dohtar, Ljubljanski zvon, Leposloven in znanstven list, Uredil Fran Leveč, VII. leto, Tisk "Narodne tiskarne", V Ljubljani 1887, str. 660.

²² Karl-Heinz Klingenburg, *Statt einer Einleitung: Nachdenken über Historismus*, v: *Historismus — Aspekte zur Kunst im 19. Jahrhundert*, Herausgegeben von Karl-Heinz Klingenburg, VEB E. A. Seeman Verlag, Leipzig 1985, 11, 14, 16-17.

²³ Breda Pogorelec, *Zvrstna in slogovna razčlenjenost slovenskega knjižnega jezika v obdobjih pred Prešernom*, Makedonski jezik, Godina XXXII-XXXIII, 1981-1982, Institut za makedonski jezik "Krste Misirkov", Oddelenotpečatok, Skopje 1982, str. 600.

²⁴ Boris Paternu, *K tipologiji realizma v slovenski književnosti*, v: Boris Paternu, *Obdobja in slogi v slovenski književnosti*, Študije, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana 1989, str. 77.

²⁵ Boris Paternu, nav. delo, 79, 83-87.

RAZPRAVE IN ČLANKI

o *plastični oblikovanosti* slovenskih realističnih besedil, ki je *dosežena s kontrastno postavitvijo obeh pripovedi, o dogajanju in o komentarju, na pripovedno ravnino, pri čemer so prehodi z ravnine na ravnino navadno nakazani z jezikovnimi sredstvi*,¹⁶ in Kmeclova spoznanja o slovenskem romanu druge polovice 19. stoletja kot glasniku zmagujoče meščanske ideologije (Matjaž Kmecl, *Rojstvo slovenskega romana*, 1981), je bila postavljena trditev, da *historistična* oblikovanost v slovenski pripovedni prozi druge polovice 19. stoletja zadeva predvsem ravnino komentarja, ki na različne načine izraža tako imenovani meščanski subjekt pripovedovalca — oziroma, splošneje rečeno, ideologija slovenske meščanske družbe — oblikovanje ravnine dogajanja paje mnogo bolj odprto načelom naravne poetike.²⁷

4.1.1 Klasična zgleda *historistične* uporabe retoričnega dispozicijskega *presejanja celote* oziroma različice *patetične amplifikacije* (pogoste prvine na primer baročnih pridig) sta na primer uvodni del Jurčičevega *Kloštrskega žolnirja* (1866), ki konotira ideologijo zgodnjega kopičenja slovenskega narodnega kapitala,²⁸ in uvodni del Kersnikovega *Ponkerčevega očeta* (1882), ki konotira načelo tako imenovane etične izravnave, po Kmeclu metafizični mit, ki je bil ena glavnih značilnosti ideologije mladega slovenskega meščanstva.²⁹ Za oba uvoda so značilni še argumentni potek teme³⁰ (v neuvodnih delih besedil prevladuje seveda narativni potek tem), poudarjen retorični učinek presenečenja, dosežen s presežnim antitetičnim členom patetične amplifikacije in ob pomoči persvazivnih retoričnih postopkov,³¹ in za secesijo oziroma moderno izredno pomembna habitualnost glagolskega dejanja.

4.2 Umetnik je v obdobju *historizma* postajal vedno bolj svoboden, saj je v skladu s svojim umetnostnim hotenjem lahko bolj ali manj svobodno *izbiral* med prvinami različnih preteklih slogov, pa tudi med preteklimi umetniškimi oblikami (sociološka podlaga *historizma* je vzpon meščanstva in njegova vera v človeški razum v drugi polovici 18. stoletja, filozofska pa avtonomizacija človeka, ki je postajal neodvisen od vrhovne nadnaravne instance, boga).

Prebujeno subjektivnost ustvarjanja je umetnik v nadaljnjem umetnostnem razvoju vedno bolj stopnjeval. Tako je secesija vsaj programsko skušala pretrgati vse zveze s preteklimi zgodovinskim slogi in torej tudi s historizmom. Vendar tudi slovenska pripovedna (pa tudi pesemska) besedila kažejo, da je tako razvezovanje potekalo postopoma in ob izkoriščanju oblikovalnih možnosti, znanih že v historizmu.

4.2.1 Analize nekaterih najpomembnejših Kersnikovih kratkih pripovednih besedil iz *Kmetiskih slik* kažejo, da se je v začetku devetdesetih let 19. stoletja uvodni, komentatorski del slik začel po obsegu širiti, zgodbeni oziroma dogajalni pa krčiti — v *Ponkrčevem očetu* (1882) je v patetični amplifikaciji oblikovan uvod dokaj kratek (podobno kot v Jurčičevem *Kloštrskem žolnirju*), v *Kmetiski smrti* (1890) je razrahljana in dokaj preoblikovana patetična amplifikacija zajela že razmeroma velik del pripovedi, v *Mamonu* (1891) pa kar dva uvoda — novorenesančni in novobaročni — sestavljata že skoraj polovico besedila. V tej težnji Kersnikovega oblikovanja moramo videti predhodništvo moderne in obenem dovolj trdno potrdilo trditve B. Pogorelec o stapljanju komentatorske in dogajalne pripovedi v pripovedni ravnini v moderni,³² kar je posledica novega pojmovanja

²⁶ Breda Pogorelec, O dveh značilnostih Cankarjevega sloga, Simpozij o Ivanu Cankarju 1976, Slovenska matica, Ljubljana 1977, 293.

²⁷ Tomaž Sajovic, nav. delo, 64.

²⁸ Tomaž Sajovic, Historični slogi v slovenski pripovedni prozi druge polovice 19. stoletja, Doktorska disertacija, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, 385.

²⁹ Matjaž Kmecl, *Rojstvo slovenskega romana*. Mladinska knjiga, Ljubljana 1981, 94-95.

³⁰ Tomaž Sajovic, Historično oblikovanje uvodnih delov Jurčičevega pripovednega besedila *Kloštrski žolnir* in Dežmanovega poljudnoznanstvenega besedila *Notranske gore* in *Cirkniško jezero*, JiS, XXXVII, 1991/92, št. 3-4, 68.

³¹ Tomaž Sajovic, Historično oblikovanje uvodnih delov Jurčičevega pripovednega besedila *Kloštrski žolnir* in Dežmanovega poljudnoznanstvenega besedila *Notranske gore* in *Cirkniško jezero*, JiS, XXXVII, 1991/92, št. 5, 101.

³² Breda Pogorelec, O dveh značilnostih Cankarjevega sloga, nav. delo, 293.

RAZPRAVE IN ČLANKI

umetnosti: *Umetnik ne slika zunanjega, predmetnega sveta in ne izraža, komentira tega sveta, pač paje predmet njegovega oblikovanja njegovo lastno razmerje do sveta in življenja, ki ga živi*³³

4.2.2 Eden najbolj drznih jezikovnih oblikovalskih eksperimentov v *Kmeti smrti*, ki pomeni že odločen korak v secesijo, je povezan s habitualnostjo: Kersnik je iz za besedilo pomembnega opisa značilnega kmetovega življenja tako rekoč izgnal glagole, jih nadomestil z izglagolskimi samostalniki in glagolniki ter skupaj z neglagolskimi enodelnimi stavčnimi strukturami ustvaril statično in abstraktno časovno nedoločljivo vzdušje, tako značilno za Cankarjevo oblikovanje. Da se je Kersnik dobro zavedal svojega jezikovnoslogovnega eksperimenta, dokazuje razvezovanje izglagolskega samostalnika in glagolnika v glagol (*tepež* → *tepel se je*, *vasovanje* → *vasuje*) v neposredno sledečem opisu življenjske poti kmetovega sina, ki je popolnoma podobna očetovi. Analize slovarjev posameznih slovenskih pripovednih besedil v 19. stoletju potrjujejo misel o Kersnikovem secesijskem eksperimentu, saj se proti koncu stoletja (težnja pa se nadaljuje tudi v 20. stoletju) samostalnik količinsko krepi, glagol pa slabi: prevladovati so začele nominalne besedne zveze ali strukture, kar vnaša v besedila večji vtis abstraktnosti. Pred raziskovalce se zato postavlja težavna in obsežna naloga slogovnega stavčnega opisa slovenskih umetnostnih besedil obravnavanega stoletja.

4.2.3 Drugi izredno pomemben eksperiment v jezikovnem oblikovanju v *Kmeti smrti* je poudarjena omamentalizacija uvodnega dela besedila, kar je v osemdesetih letih 19. stoletja s ponavljanjem pripovednih enot mogoče zaslediti tudi na primer pri Tavčarju — manj v *Tržačanu* (1882), izraziteje pa v *Gričarjevem Blažetu* (1888), od devetdesetih let dalje pa je postala ena najpomembnejših prvin Cankarjevega ustvarjanja in sploh moderne.³⁴

4.2.3.1 Omamentalno oblikovanje seveda ni značilno le za besedno umetnost konca 19. stoletja, ampak tudi ali še zlasti za tisto likovno ustvarjanje, ki ga sicer imenujemo z različnimi imeni — Art nouveau, Jugendstil, modema, secesija in podobno, čeprav je treba takoj poudariti, da je ornamentalnost bolj ali manj značilnost historizma in seveda preteklih zgodovinskih slogov, v posebej izraziti obliki pa poznega historizma, za katerega je na primer v arhitekturi značilna zelo svobodna raba različnih historističnih vzorcev in predlog in skoraj "impresionistično" drobljenje arhitektonskih členov³⁵ (podobnost s Kersnikovim združevanjem novorenesančenga in novobaročenga uvoda v *Mamono* torej sploh ni naključna). Za naše razpravljanje je izredno pomembna ugotovitev, daje program novega umetnostnega gibanja v arhitekturi (velja pa tudi za druge likovne zvrsti) sicer res skušal pretrgati vse vezi s historizmom in eklekticizmom 19. stoletja in nadomestiti historistično ornamentiko z novo, ki se je naslanjala na opazovanje narave in organskega sveta,³⁶ posamezna umetnostna dela pa mu niso vedno sledila in so ohranjala — najpogosteje ustrezno preoblikovano — marsikatero značilnost velikih zgodovinskih slogov³⁷ tudi v slovenski likovni (na primer v arhitekturnem ustvarjanju Maksa Fabianija³⁸) in besedni umetnosti (na primer pri Cankarju³⁹). Vse to kaže na v marsičem skupno umetnostno hotenje obeh slogovnih usmeritev in vsaj delno potrjuje Schmalenbachovo tezo o secesiji kot končni fazi historizma.⁴⁰

³³ Breda Pogorelec, Ivan Cankar — vzlišče razvoja slovenske besedne umetnosti, XII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 5.-17. julija 1976, Zbornik predavanj, Filozofska fakulteta, Ljubljana 1976, 28.

³⁴ Breda Pogorelec, nav. delo, 29.

³⁵ Nace Šumi, Arhitektura secesijske dobe v Ljubljani, Mestni muzej v Ljubljani, Ljubljana 1954, 28-41. Damjan Prelovšek, Nekateri problemi raziskovanja arhitekture 19. stoletja, Zbornik za umetnostno zgodovino, Nova vrsta XIV-XV, 1978-1979, Ljubljana 1979, 221.

³⁶ Mieczysław Wallis, Jugendstil, Verlag Arkady, Warschau 1974, 172.

³⁷ Mieczysław Wallis, nav. delo, 208-211.

³⁸ Nace Šumi, nav. delo, 32-35, 41.

³⁹ Breda Pogorelec, O dveh značilnostih Cankarjevega sloga, 294-295.

⁴⁰ Renate Wagner Rieger, Pozni historizem in secesija, S simpozija v organizaciji Narodne galerije v Ljubljani in Avstrijskega kulturnega instituta v Zagrebu. Naši razgledi, leto XXVII, ŠL 9 (632), 12. V. 1978, 282.

RAZPRAVE IN ČLANKI

4.2.3.2 Ena najbolj opaznih omamentalnih prvin v Kersnikovem uvodu je dvočlensko členjenje oziroma dvojna formula, ki je bila značilna za renesančno oblikovanje, izredno pogosto pa jo je uporabljal Cankar (primerjaj vinjetno črtico *Možpri oknu* iz leta 1897). To izrazito historistično obliko je Kersnik uporabil tudi že v skladu z novim, secesijskim umetnostnim hotenjem: primerjati je treba le ponovitve dvojnih formul, sestavljenih iz izglagoskih samostalnikov *delo* in *skrb* in nedoločnikov *delati* in *skrbeti*, kar pomeni, da je Kersnik oblikoval besedilo z razvijanjem v retorično dvojno formulo oblikovanih pomenov, ki jih je z besedotvornimi in skladenjskim posegi ves čas izrazno spreminjal.

Novostje tudi prepleteno ponavljanje različnih, tudi večstavčnih delov besedila, s katerim Kersnik poudari nespremenljivost kmečkega življenja različnih generacij in nekako stopničasto oblikuje prehod iz uvodnega dela besedila v zgodbeni del. S ponavljanjem je dosežen monoton ritmični učinek, ki je že secesijsko semantiziran — ali drugače povedano — tudi oblikovna in iz nje izvirajoča zvočna ravnina izražata glavno sporočilo slike: *fatalistično* in *sprizanjeno* sprejemanje *večnega kroženja* življenja in smrti.

4.2.3.2.1 Zanimivo je, da se je ponavljanje kot oblikovni postopek (postopek je sicer prastar) v slovenskih pripovednih besedilih izraziteje uveljavilo ob koncu osemdesetih in v začetku devetdesetih let ter moderni (primerjaj na brezobzirnem boju za obstanek temelječi življenjski zgodbi starega in mladega Mačka v Kersnikovih *Mačkovih očetih* (1886) in Tavčarjev niz zgodb *V Zali* (1894), ki jih združuje prav tako pesimistična misel *Ljubezen namje vsem vpogubo, tako živali kakor človeku*). Vzroke za slogovne spremembe je treba iskati v spremenjenih družbenih in duhovnih razmerah slovenskega meščanstva, pa tudi drugih slojev prebivalstva. Doba združevalnih taborov je namreč minila, ideologija slovenskega osvajajočega meščanstva je začela kazati tudi svoje temne plati. Umetnost je začela izgubljati svojo zavezanost nacionalni ideji, v ospredje je stopila človekova duhovna in moralna problematika.

4.2.3.2.2 Kersnikova *Kmetska smrt* v logiki slogovnega razvoja slovenskih pripovednih besedil zadnjih dveh desetletij 19. stoletja (ta pa korenini v pravkar navedenih družbenih in duhovnih razmerah) nikakor ni osamljeno in naključno besedilo. Na ravni drobnih oblik je v osemdesetih letih namreč mogoče opaziti vedno večji prodor estetizacije in doslednejše retorike. Pojavljati se začnejo tudi inverzije (ki so v šestdesetih in sedemdesetih letih bile redkejše). V tem oziru je izredno poučna druga izdaja Zoričeve, v kateri je Stritar v popravkih besedila uvedel vrsto inverzij, uravnovesil število členov v izokolonih, s poenotenjem glasovnih obrazil posameznih členov dvojnih formul pa je ustvaril večjo glasovno harmonizacijo.⁴¹

4.2.3.3 V luči vsega povedanega so popolnoma razumljivi slogovni postopki raziskovanja jezikovnih možnosti v moderni, kajti z njimi je umetnik lahko izražal nova, vedno bolj osebna občutja. Poleg že omenjenih je treba opozoriti še na postopek v delu povedi */.../ stari pa leže k počitku: najprej v kot za široko vedno toplo peč, a potem skoro, skoro venkaj v hladni vrtič okrog bližnje cerkvice svetega Marka*, ki z dodajanjem prislovnih določil kraja z različnima pomenoma aktualizira dobesedni in frazeološki preneseni pomen besedne zveze *leči k počitku*. Postopek pomeni napoved Cankarjevih — velja pa za secesijo nasploh — ustvarjalnih posegov v strukturo frazeologemov, ki so omogočali razvidnost njihovih pomenov in katerih eno obliko je Pogorelčeva poimenovala z izrazom *prenova* in *razbitje frazeologema*.⁴²

5.0 Po vsem povedanem je mogoče docela utemeljno trditi, daje Kersnikova *Kmetska smrt* izredno pomembno pripovedno besedilo, ki stoji na križišču različnih slogovnih smeri, pri čemer nikakor

⁴¹ Tomaž Sajovic, *Historični slogi v slovenski pripovedni prozi druge plovce 19. stoletja*, nav. delo, 389.

⁴² O moderno značilnem postopku "razbijanja" frazeologemov je prva pisala Breda Pogorelec v že omenjeni razpravi O dveh značilnostih Cankarjevega sloga, 298. Primerjaj še Tomaž Sajovic, *Poskus skladenjsko-pomenskega določanja Cankarjevega slogovnega razvoja, Obdobje simbolizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 4*, Filozofska fakulteta, Ljubljana 1983, 243-271, in še zlasti Erika Kržišnik-Kolšek, *Frazeologija v moderni, Magistrska naloga, Filozofska fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Ljubljana 1988*.

RAZPRAVE IN ČLANKI

ne smemo spregledati tiste, ki je z izrabo in preoblikovanjem nekaterih historističnih prvin zavestno, eksperimentalno in implicitno programsko kazalo v smer secesije in s tem moderne.

Tomaž Sajovic

UDK 886.3 Kersnik J. 7 Kmetska smrt .08

Summary

KERSNIK'S KMETSKA SMRT (THE DEATH OF A PEASANT): BETWEEN HISTORISM AND THE BEGINNINGS OF SECESSION

Kersnik's narrative text *Kmetska smrt* (LZ 1890) is as to its style and ideas an extremely important work and in the stylistic development of Slovene narrative fiction represents a link between the late historicism and Secession, whereby also with the Modern. *Kmetska smrt* is characterized by the typical and essentially historicist double structure: Kersnik in the introduction or the commentary for the Baroque texts, especially sermons, used the characteristic rhetoric dispositional form of growing beyond the whole, that is the variant of pathetic amplification, which is already treated in the late historicist manner. In it and at the end of the text there are many minute historicist forms, with the neo-Renaissance double forms and dieresis, while the part presenting the events is governed by a more natural poetics. Those procedures that by using and transforming certain historicist elements consciously, experimentally and implicitly programmatically signified already the birth of Secession and, by extension, the Modern, should by no means be disregarded: the introduction or the commentary was prolonged at the expense of the part presenting the events (which is not an isolated phenomenon — in Mamon (1891) it is even longer),

which signifies the first phase of the typical fusion of the commentary and plot level in the narrative. Kersnik modelled the introductory part by developing a double rhetoric formula (characteristic also of Cankar) of the formed meanings, which were expressively constantly changed with an artificial Secessionist ornamental interplay of different, also multi-phrase, parts of the text a special, semanticized rhythmical effect is achieved, which helps to express the main message of the text (a fatalistic acceptance of the invariability of life), habituality is expressed also with a brand new procedure — the effacement of verbal forms and their replacement with the nouns of verbal derivation, gerunds and non-verbal one-part phrase structures, which means a radical announcement of the strengthening of nominal word phrases or structures, which in the Modern helped to create an impression of abstractness. Kersnik's example of a creative revealing of meanings in phraseologic structure, which anticipate Cankar's dismantlement or rather a renovation of phraseologems, has to be counted among the stylistic procedures of the research of linguistic possibilities.

Simona Kranjc
Filozofska fakulteta v Ljubljani

UDK 800.932.5

Otroški govor

v

(članek je del diplomske naloge z naslovom *Razvoj otroškega govora*, kateri sem skušala predstaviti govor enaintridesetmesečne deklince in dečka, ki sem ga preučevala dalj časa, ter sporočilno zmožnost pet- do sedemletnih otrok. Posneto gradivo je zapis otrokovega spontanega govora.

1 Teorije o razvoju govora

Veliko teorij govornega razvoja se je nabralo, odkar se razvoju otroškega govora posveča več pozornosti, vendar nobena od njih ne ponuja odgovorov na vsa zastavljena vprašanja. Na eni strani se je izoblikovalo skrajnostno stališče, da je učenje jezika nekakšen način urjenja, da je torej motorična reakcija. Zagovorniki tega pogleda na učenje jezika so mnenja, da je otroški govor najprej le posnetek govora odraslih, ki traja tako dolgo, dokler se otrok ne nauči samostojnega lastnega govora, ki je enak govoru odraslih. Pri takem učenju jezika otrok odigra pasivno vlogo, učenje jezika torej ni nič drugačno od drugega pasivnega učenja ljudi in živali. Otrokovo znanje je po tej teoriji odvisno le od jezikovnih podatkov, ki jih je slišal. Popolnoma nasproten temu je nativistični pogled na učenje jezika, po katerem se otrok rodi z vsemi predispozicijami za razvoj jezika. Zaradi tega se otrokovo učenje govora razlikuje od vseh drugih oblik učenja in poteka kot edinstven (izjemen) proces učenja na podlagi razvijanja s predispozicijami prirojenih zmožnosti za govor.

"Predstavniki vedenjske teorije (Skinner in sodelavci) uvrščajo govor med motorične reakcije in razlagajo učenje govora po modelu dražljaj — odgovor — okrepitev (pri govoru je okrepitev vedno socialne narave) — posplošitev."² Okrepitev pomeni, da na otrokovo sporočilo reagiramo z akcijo, npr. otrok reče Mama. Mama nato pride k otroku, se z njim pogovarja, ga poboža in mu s tem zbudi občutek ugodja.

Skinnerje svoj pogled razložil v knjigi *Verbal Behavior* (1957); večji del je posvečen jeziku odraslih, le manjši pa se ukvarja z učenjem matematike jezika. Skinnerjevo knjigo je leta 1959 zavrnil Noam Chomsky; v kritiki je Skinnerjevemu mehanicizmu postavil nasproti teorijo prirojene jezikovne predispozicije.

Skinnerje predlagal, naj se učenje jezika preučuje na modelu, ki se uporablja v laboratorijskih raziskavah o zmožnosti učenja živali. Pri tem seveda ni trdil, da lahko podgane v laboratoriju nauči govoriti, kajti živali vedno enako uporabljajo določene zvoke za izražanje čustvenih stanj, kot sta npr. groza ali strah, to pa je povsem nasprotno človekovi komunikaciji. Skinner tudi ni trdil, da se otroci naučijo jezika le s posnemanjem slišane. Nasprotno. Poudaril je, da je jezik sestavljen iz enot, s katerimi lahko sestavimo nove kombinacije. Menil je, da ima pomembno vlogo pri učenju jezika tudi okolje.

M. Harris in M. Coltheart³ ugotavljata, da Skinnerju ni uspelo ustvariti ustreznega modela za preučevanje jezikovnega znanja, ker je premalo pozornosti posvetil njegovim produktivnim in

Mentorica je bila prof. dr. Breda Pogorelec

Ljubica Marjanovič-Umek (1990). *Mišljenje in govor predšolskega otroka*. Ljubljana: Družbna založba Slovenije, str. 12

Margaret Harris, Max Coltheart (1989). *Language Processing in Children and Adults. An Introduction*. (Introduction to Modern Psychology). London: Routledge, 274 str.

RAZPRAVE IN ČLANKI

kreativnim značilnostim. Neuspešen je bil tudi zato, ker ni zadostno razložil otrokovega hitrega učenja jezikovnih pravil, potrebnih za produkcijo in razumevanje novih povedi.

Predstavniki biološke—včasih je v literaturi najti tudi strokovni izraz nativistične—teorije trdijo, da so govorne strukture prirojene. Ob zadostni razvitosti živčnega sistema je za razvoj govora in spoznanja nujno tudi ustrezno socialno okolje. Otrok že v začetku posnema govor okolja, to pa še ne pomeni, da se je že naučil govoriti. Tudi Chomsky in njegovi sodelavci, predstavniki generativno-transformacijske teorije, menijo, da je zmožnost za jezikovno strukturo prirojena, aktivira pa jo okolje.

Noam Chomsky daje otroku popolnoma drugačno vlogo pri učenju govora kot Skinner. Otrok je v tem procesu po Chomskem aktiven, po Skinnerju pa ima pasivno vlogo. Chomsky v svoji kritiki Govornega vedenja očita Skinnerju, da ni pojasnil, kako se govornik nauči uporabljati in razumevati nove besede, kar je eden izmed najpomembnejših jezikovnih pojavov. Po mnenju Noama Chomskega ima otrok v tem procesu veliko vlogo. Od staršev in okolice namreč ne dobi sistemskih jezikovnih navodil. Nasprotno. Velikokrat sliši nepopolne in slovnično nepravilne stavke, kajti govor ni vedno popolna slika človekovega jezikovnega vedenja. Ko govorimo, pogosto delamo napake, ki se jih zavedamo ali pa ne, začenjamo stavke, ki jih ne končamo, ker pozabimo, kaj smo mislili povedati. Poleg tega pa imajo nekateri predsodek, da morajo z otrokom govoriti drugače. Stavki so kratki, povedi enostavne, ker mislijo, da jih otrok ne bo razumel, če se bodo z njim pogovarjali v običajnem govoru. Značilnost takega govora, ki je "prilagojen" otroku, je tudi velika količina končnih antikadenc, torej dviga glasu tudi tam, kjer to ni potrebno. V resnici pa je le tematika tista, ki se razlikuje od tematike govora odraslih. S tem vprašanjem se je v slovenskem koroškem narečju ukvarjala Herta Lausseger⁴.

Otrok si mora torej svoje vedenje o jeziku skupaj s celotnim jezikovnim sistemom pridobiti na podlagi nepopolnih in nenatančnih informacij. Chomsky zato sklepa, da mora imeti človek prirojene mehanizme (predispozicije), ki kljub naštetim težavam zagotavljajo jezikovni razvoj. Otrok se torej rodi z določenimi predispozicijami za razvijanje jezikovne zmožnosti in jezikovnega znanja, kar mu omogoča, da se nauči govoriti. To znanje se nanaša na jezikovno zmožnost.⁵

Chomsky je dokazal, da je jezik najbolje opisati kot vrsto pravil. Otrokova naloga je odkriti, kakšna so ta pravila. Otrok je sposoben tvoriti svoja lastna pravila, ki so rezultat poslušanja in analiziranja govora okolja. Nato lastna pravila preizkuša na stavkih, tvorjenih na podlagi izdelanih pravil. Ta pravila so preprosta in splošna. Še sčasoma jih otrok preoblikuje, dokler ne razvije takšnih, ki so podlaga govora odraslih.

Iz tega sklepamo, da je učenje jezika hipotetično preizkušanje. Procesi, ki sodelujejo pri učenju jezika, sestavljajo nekakšno celoto, ki pa ne more delovati brez predispozicij za razvijanje jezikovne zmožnosti. Prav to otroku pomaga pri ločevanju pravih domnev od nepravilnih. Zmožnost govora je torej "programirana" že pred rojstvom, znanje jezika pa je prej sad razvoja kot pa učenja.

Stališče Noama Chomskega pomeni napredek v teoriji o razvoju jezika, saj so pred njim trdili, da je otroški govor v zgodnjem obdobju le nepravilen posnetek govora odraslih. Chomsky pa je dokazal, da je učenje jezika aktivno učenje pravil.

Kognitivna teorija parazvoj govora utemeljuje z razvojem mišljenja. Jean Piaget pravi, da je razvoj mišljenja pogoj za razvoj govora in ne nasprotno. O govoru razpravlja le z vidika razvoja miselnih procesov. Govor se pojavi sorazmerno pozno, okoli drugega leta, ker je nujno, da razum ustvari

Herta Lausseger (1988). *Interakcija odraslih z najmlajšimi v slovenskem plajberskem govoru*. V: Sodobni slovenski jezik, književnost in kultura: mednarodni simpozij v Ljubljani od 1. do 3. julija 1986 (Obdobja 8). Ljubljana: Filozofska fakulteta, str. 277-287.

Izraza jezikovna kompetenca in jezikovna performanca je v jezikoslovje uvedel Noam Chomsky: jezikovna kompetenca (zmožnost) se uporablja za označevanje govornikovega vedenja o jeziku, jezikovna performanca pa za vsakokratno uresničitev tega vedenja v določenem jezikovnem sporočilu. Zmožnost se uresničuje na ravni jezika, performanca pa govora, če uporabimo izraza Ferdinanda de Saussura.

RAZPRAVE IN ČLANKI

možnosti zanj. Po njegovem mnenju otroci na posameznih razvojnih stopnjah razumejo in izražajo le tiste pojme, ki so se jih že naučili z miselnimi predstavami. Meni, da se mišljenje razvija neodvisno od govora in le omogoča njegov razvoj. Zaporedje govornega razvoja pri Piagetu poteka preko individualnega in egocentričnega do socialnega razvoja, pri Vigotskem pa od socialnega in egocentričnega do notranjega govora.⁶

Po našem mnenju se jezik razvija skupaj z drugimi funkcijami v sklopu intelektualnega razvoja in socialnega delovanja.

Kljub Piagetovemu dokazovanju, da ima jezik svoje korenine v zgodnjih senzorično-motoričnih izkušnjah otroka, kasnejši razvoj jezika in kognitivni razvoj pa gresta z roko v roki, ne sledi nujno, daje stališče Noama Chomskega do jezika kot odkrivanja pravil nepravilno. Vključuje namreč dva glavna problema, s katerima se ukvarja psiholingvistika. Prvo vprašanje zadeva možne razlike med jezikovnim znanjem in drugimi vrstami znanja, ki so otroku dostopna, pa naj bo jezikovno znanje prirojeno ali naučeno. Drugo vprašanje pa se ukvarja z načinom širjenja učenja jezika pri otroku.

2 Razvojne faze govora

Govorje pomemben za razvoj osebnosti in njeno socializacijo. Služi kot sredstvo osebnega izraza in kot sredstvo komunikacije. Razvoj govora lahko grobo razdelimo na dve obdobji:

- predlingvistično (do približno enega leta);
- lingvistično.

2.1 Predlingvistična faza v razvoju govora

V prvem obdobju otrok razvija perцепcijska občutja za zvoke in si pridobiva prakso v artikulaciji glasov. Razvoj jezika se ne začne šele v trenutku, ko otrok izreče prvo besedo, marveč že ob rojstvu. Prva faza pripravlja zaznavni in govorni mehanizem za pravi govor v drugi fazi. E. in G. Kaplan⁷ menita, da gre v prvi fazi za štiri pomembne razvojne stopnje. To so:

- jok;
- gruljenje;
- bebljanje;
- izgovarjava po govornem vzorcu.

2.1.1 Jok

V prvih šestih oziroma osmih tednih je jok otrokova edina vokalizacija. Starši sklepajo o pomenu joka glede na njegov kontekst. Jok je lahko glasen in kričeč. Jok, ki traja dve do tri minute in postaja močnejši, pomeni lakoto, kratkotrajen, oster jok označuje jezo in bolečino, dolgotrajen in močan jok pa trebušne krče. Lahko pomeni tudi odziv na nove osebe in nov prostor. Pomen joka razberemo iz situacijskega konteksta.

2.1.2 Gruljenje

Na začetku drugega meseca se razvije nova vokalizacija, imenovana gruljenje, ki tudi še ni govor v pravem pomenu besede. Gre za posebno obliko komunikacije, s katero otrok sporoča, da je zadovoljen, srečen. Faza je dobila ime po posebnem zlogu *gr*, *gr*, ki ni značilen samo za zdrave, ampak se pojavlja tudi pri gluhih otrocih, ki so se rodili gluhih in gluhonemim staršem in gruljenja niso mogli slišati.

⁶ Notranji govor se od socialnega razlikuje po funkciji in strukturi. Notranji govor je po strukturi bolj telegrafski, njegova funkcija je pomoč in opora mišljenju. Funkcija socialnega govora pa je komunikacijska.

⁷ M. Anisfeld (1984), *Language Development from Birth to Three*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

RAZPRAVE IN ČLANKI

2.1.3 Bebljanje

Bebljanje, ki je povezano z igro, se pojavi okoli šestega meseca, vendar v tem času gruljenja še ne izgine popolnoma iz otrokovega komunikacijskega sistema. "Medtem ko gruljenje vsebuje predvsem samoglasniške glasove (po podatkih nekaterih študij kar 90 %), bebljanje vključuje samoglasnike in soglasnike, kijih otrok kombinira in povezuje v zloge (npr. *ga, ma, ba...*). Zgodnje faze bebljanja so običajno povezane z otrokovim vznburjenjem in gibalno dejavnostjo."⁸

Bebljanje je prva vokalizacija, ki že ima nekaj značilnosti pravega govora. Otrok posluša sogovorca, ko se njegova govorna veriga pretrga, odgovori z bebljanjem.

2.1.4 Izgovarjava po govornem vzorcu

Ob koncu prvega leta starosti se vse pogostejše slišijo glasovi, ki so značilni za otrokov matemijezik. Večina otrok izgovori svojo prvo besedo med osmim in petnajstim mesecem, vendar besedo razumejo približno tri mesece prej, kot pajo aktivno uporabljajo. Prve besede, kijih otrok uporablja, so poimenovanja za ljudi in predmete iz neposredne bližine.

2.2 Lingvistična faza v razvoju govora

V prvem obdobju otrok razvija perцепcijska občutja za govorjene zvoke⁹ in si pridobiva prakso v artikulaciji glasov. Druga faza, torej lingvistično obdobje, je popolnoma povezana z mišljenjem. Jezika se namreč ne moremo naučiti neodvisno od mišljenja. Prva faza pripravlja zaznavni in govorni mehanizem za pravi govor v drugi fazi. Produktivna skladnja se začneja šele mesec ali dva po hitri obogatitvi besednjaka (okoli osemnajstega do dvajsetega meseca). Morfologija se dokončno razvije šele potem, ko otrok že obvlada skladenjska pravila, torej po tretjem letu. Verjetno je to odvisno od narave jezika. Otroci se naučijo skladnje in drugih aspektov jezika v kontekstu verbalne interakcije med njimi in ljudmi v njihovem okolju, zlasti starši.

A. N. Gvozdev¹⁰ se je ukvarjal z raziskovanjem slovnične strukture stavkov. (Kadar govorimo o strukturi stavka, uporabljamo termin stavek, sicer pa poved.) Učenje slovničnih struktur je razdelil na tri obdobja:

1. Od 15. do 22. meseca — stavek je ne glede na situacijo sestavljen iz istih besed. Zaznavanja slovničnih struktur še ni;

2. od 22. meseca do treh let — otrok se počasi uči slovnične strukture stavka, večja se število prostih in zloženih stavkov;

3. od tretjega do sedmega leta — učenje različnih morfoloških oblik.

Tudi otrokov govor poteka v časovnem zaporedju, torej v govornem toku. To kaže tudi gradivo, ki smo ga zbrali.

Razvoj govora in mišljenja bomo prikazali v preglednici¹¹.

starost	vokalizacija in govor	razumevanje in odgovori	spoznavni razvoj
1 mesec	Jok, producirá nekaj samo-glasnikov.	Nasmeh, upadanje splošne aktivnosti; ob močnih zvokih se preplaši in zdrzne.	Otrok se nauči obračati glavo levo in desno, da bi našel hrano, odziva se na zvonec ali kako brenkalo.

⁸ Marjanovič-Umek (1990), str. 26-27.

⁹ Otrok namreč govorjene zvoke povezuje z občutki.

¹⁰ Andreja Križnik, Breda Pivac-Puhar (1982). *Mišljenje in razumevanje govora pri šest in šest in pol letnih otrocih. Diplomsko naloga*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, PZE za psihologijo, katedra za razvojno psihologijo, str. 18.

¹¹ Preglednico delno povzemamo po tabeli v knjigi Ljubice Marjanovič-Umek (1990), str. 29, in Veliki ilustrirani enciklopediji (1983), str. 162-163, dopolnili pa smo jo tudi z našimi ugotovitvami, do katerih smo prišli na podlagi zbranega gradiva.

R A Z P R A V E I N Č L A N K I

<i>starost</i>	<i>vokalizacija in govor</i>	<i>razumevanje in odgovori</i>	<i>spoznavni razvoj</i>
3 meseci	Različen jok za bolečino, lakoto, neugodje; nekaj ponavljajočih se glasov (ga, ga); gruljenje.	Vokalno gruljenje kot odgovor na pomirjajoče glasove; nekaj imitacijskih odgovorov na go-	Sledi predmetu, čeprav je zunaj zornega kota; prepozna mamo med drugimi ljudmi, vendar še ne ve, da ima le eno mamo.
5 mesecev	Bebljanje; vokalne igre; mnogo ponavljajočih se glasov; vsi samoglasniki; soglasniki m, k, g, b ing; glasen smeh.	Imitacijski odgovori na govor upadajo; obračanje in gledanje za glasom; prepoznavanje domačega, znanega glasu; z vokali izražena jeza, nezadovoljstvo.	Otrok je sedaj v stiski, ko se mu prikaže optični videz treh mater.
7 mesecev	Različnost v bebljanju, glasu in ritmu; že naučenim glasovom doda d, t, n in v; govori — pogovarja se z igračami.	Pogostejše so geste kot del vokalizacijskih odgovorov na dražljaje, na glasove v okolju pogostejše odgovarja.	Že razume, da tudi skriti, iz vidnega polja odstranjeni predmeti še obstajajo, zato jih tudi
9 mesecev	Jok, s katerim želi zbuditi pozornost; <u>mama</u> , <u>dada</u> , <u>baba</u> so del vokalnih iger, ne gre za asociacijo na osebo ali objekt	Umikanje pred tujci, pogosto kombinirano z jokom; posnema ploskanje.	Vedno jasneje se zaveda, da stvar obstaja, tudi če je ne vidi.
11 mesecev	V povprečju uporablja eno besedo pravilno; posnema glasove in pravilno število zlogov; malo joka.	Razume r«, ne; odgovarja na pa, pa in podobno z ustreznimi kretnjami.	Začne uporabljati prve besede kot simbole.
1-2 leti	Več nerazumljivega govora; napredek v artikulaciji; govorje telegrafski; lahko že povezuje dve besedi.	Pri dveh letih prepozna 150-300 besed; pravilno odgovarja na številne ukaze, kot so <u>sedi</u> , <u>priidi</u> ...	Otrok misli, da vsakdo vidi stvari tako kot on (ko si pokrije oči in ne vidi, misli, da ga tudi ti ne vidiš).
2-3 leta	Poskuša z novimi glasovi, vendar artikulacija zaostaja za besednjakom; 50%-57% besed je razumljivih; pogosto izpušča zadnji soglasnik; žlobudranje počasi upada; že uporablja kategorije časa.	Pri treh letih razume 800-1000 besed; odgovarja na različne ukaze, ki vsebujejo predloge na, <u>pod</u> , gor...	Napredek v sposobnosti klasifikacije različnih predmetov glede enega ali več pripadajočih kriterijev.
3-4 leta	Razumljivost povedanega je blizu 100%; pogosto pomanjkljiva artikulacija l in r; uporablja tri do štiri besede v stavku, pojavljajo se tudi že večstavčne povedi; obvlada da-, <u>saj</u> - in če- stavke.	Prepozna množino, spol, pridevnike; razume sestavljene stavke.	Čeprav otrok dojame, da na zunaj očitna sprememba nečesa (voda in led) ni resnična sprememba, največkrat ne razume, zakaj je tako.
4-6 let	Sintaksa je ustrezna pri šestih letih; sestavlja pretežno pet- do šestbesedne stavke; tekoč govor; lahko izraža časovne odnose.	Razume 2500-3000 besed; sledi navodilom, ki vsebujejo 3 [^] 1 aktivnosti.	Predstavlja si lahko niz akcij; po spominu lahko reproducira niz dejavnosti, ki so potekale v preteklosti.

2.2.1 Prve besede

Prve besede so besede iz največ dveh zlogov, posebna sta njihov pomen in način uporabe oziroma funkcija. Število besed po tretjem letu zelo hitro raste, saj se otrok nauči tudi do 500 besed na leto. Rast besednjaka ni nepretrgana, saj se nekatere od znanih besed z leti tudi izgubljajo. Razlika med besednim zakladom odraslega človeka in otroka ni le kolikostna, marveč tudi kakovostna. Prve otrokove besede so samostalniki, kajti otrokovo besedilo je odziv na konkretni svet. Z njim poimenuje konkretne osebe in stvari. Nato polagoma vstopajo v njegov besednjak tudi glagoli in pridevniki ter členki. Od zaimkov so najprej le vprašalni. Vidimo, da imajo med prvimi besedami največji delež polnopomenske besede, vendar med njimi skoraj ni prislovov in zaimkov.

RAZPRAVE IN ČLANKI

V tem obdobju se otrok izraža le z enobesednimi stavki, ki so poimenovani tudi s terminom holofraze. Kognitivni razvoj mu namreč še ne omogoča organizirati več besed v stavek, omogočena mu je le kombinacija glasov v besedah. Otroci lahko z eno samo besedo izražajo več informacij. *Mleko* lahko pomeni zahtevanje (*Daj mleko.*) ali pa samo poimenovanje (*Glej mleko.*) Odrasli in starejši otroci si pri interpretaciji otrokovih besed pomagajo predvsem s sobesedilom, v katerem je bila beseda izrečena, pa tudi z intonacijo, s katero je bila opremljena.

Pomen otrokovih prvih besed se odmika od pomena istih besed pri odraslih. Ti odmiki so najpogostejši v obdobju, ko otrok začne govoriti, do približno dveh let in pol. Za zgodnji otroški govor je značilno, da ne pozna nadpomenk. Prve besede so vezane na konkretne predmete ali dogajanja. Približno pri enem letu in pol otrok sicer odkrije simbolno funkcijo besed, spozna tudi, da imajo stvari imena, vendar je še vedno v obdobju nazornega (ikoničnega) predstavljanja. Tako kot pomen otrokovih prvih besed ni vedno prekriven s pomenom besed odraslih, tudi glasovna podoba besed pri otroku in odraslih ni identična. Ljubica Marjanovič-Umek¹² navaja dognanja študije o "zgodnjem zaznavanju besednih glasov", s čimer poimenuje artikulacijo glasov slovenskega glasovnega sistema, kajti "/p/ravilna izgovarjava besed temelji na zaznavanju pravih besed"¹³. Rezultati kažejo, da otrok prej razlikuje med glasovoma na začetku besede, prej razlikuje med besedami, ki se razlikujejo v več kot enem fonemu, in besede, ki so različne po samoglasnikih. O popolnem glasovnem zaznavanju lahko govorimo pri dveletnem otroku, ki pa lažje prepozna besede v pripovedovanju odraslih kot svoje.

"Na splošno večina avtorjev poudarja, da celoten razvoj glasovnega zaznavanja ne predhodi začetku govornega izražanja, pa tudi to, da zaporedje v razvoju govornega izražanja nujno ne sledi zaporedju glasovnega zaznavanja."¹⁴

Splošne značilnosti govornega izražanja v zgodnjem razvojnem obdobju otroškega govora so:

- izpuščanje nepoudarjenih zlogov;
- zlogovno podvajanje;
- izpuščanje fonemov (končnega in začetnega soglasnika ter začetne soglasniške skupine);
- dodajanje samoglasnikov;
- zamenjava fonemov.

2.2.2 Dvobesedne povedi

Prve dvobesedne povedi nastajajo približno pri osemnajstih ali dvajsetih mesecih. Sestavljene so iz polnompomskih besed (samostalnik, glagol), nepolnompomske besede (vezniki, predlogi, členki) pa otrok izpušča, ker imajo zanj majhno sporočilno vrednost in se morajo v tekmovanju za omejen prostor v stavku umakniti potrebnejšim informacijam. To pomeni, da otrok teh elementov ne potrebuje za sporazumevanje. Drug razlog za izpust je v tem, da obstaja težava v pomenu, vezanem na določen element. Zaimki se npr. v vsaki govorni situaciji spreminjajo, kar jih naredi pretežke za otrokovo zgodnje sporočanje. Tak govor imenujemo telegrafski. Otroci so sposobni sestavljati dvobesedne povedi, ne zmorejo pa le-teh združiti v eno, ker še ne poznajo besediloslovnih postopkov.

Žan (1; 6) *Stric. Glej strica. Stric pes. (Glej strica, ki ima psa.)*

Telegrafski govor se ne obdrži dolgo, izgine kmalu po drugem letu. Toda otroci se izražajo s kratkimi in preprostimi povedmi še nekaj let.

¹² Marjanovič-Umek (1990), str. 26-27

¹³ Prav tam, str. 26.

¹⁴ Prav tam, str. 27.

RAZPRAVE IN ČLANKI

2.2.3 Postopna tvorba stavkov

Raziskave so pokazale, da otroci v obdobju aktivne rasti skladnje mnogokrat sestavljajo stavke po delčkih. Jezikje namreč najprej odziv na zunanji svet. Najprej tvorijo besede, te kasneje povežejo v stavek. V tem primeru vsi elementi najprej nastanejo ločeno, šele nato jih otrok sestavi v stavek. Seveda so tudi primeri, ko nekaterih elementov med besedami ni, v stavkih se pa pojavljajo.

Žan (1; 7) *Skoču. Muca. Mizo. = Muca skoču na mizo. (Mucaje skočila na mizo.)*

Ko začne otrok tvoriti stavke, ni nujno, da jih je sam sestavil; lahko jih samo ponavlja. Da res obvlada skladenjska pravila, mora pokazati obvladovanje skladenjske produkcije. Eden od kazalnikov otrokovega poznavanja skladenjskega vzorca je podobnost različnih stavkov jasnemu vzorcu. Za skladenjsko produkcijo je v začetku značilno veliko število stavkov, ki kažejo posebne vzorce. Preden otroci začutijo nujnost produktivne skladnje, si zapomnijo nekatere značilne stavke, ki jih velikokrat slišijo. (

Jezikovni korpus dečka, starega 23 mesecev, obsega predvsem dvobesedne povedi.

Žan (1; 7) *Kajjeku? (Kaj si rekel?)*
 Kaj nesu? (Kaj si prinesla?)
 Si pršu? (Si prišel?)
 Kje Žan? (Kje je Žan?)
 Ne da! (Ne dam!)

Malo verjetno je, čeprav mogoče, da sije deček zapomnil vzorce stavkov, kojih je slišal. Verjetnost, da poseben vzorec izraža psihološko realno operacijo pri otroku, se poveča z drugimi vzorci v njegovem govoru. Skoraj neverjetno je, da bi njegov govor kazal različnost modelov le naključno. Število skladenjskih vzorcev je odvisno od obsega besednega zaklada. Večje število različnih tipov posameznega vzorca kaže na to, da se gaje otrok naučil šele nedavno, nato pa ga v konkretni govorni situaciji vadi in ponavlja.

Statistični dokaz za delovanje skladenjskih vzorcev lahko najdemo, če pregledamo odstotek naraščanja števila stavkov v otroškem govoru. Krivulja pokaže, da obdobju počasne rasti v produkciji stavkov sledi obdobje strme rasti ob otrokovem drugem rojstnem dnevu. Podobno tendenco lahko opazimo tudi pri rasti povprečne dolžine stavkov, ki na začetku raste počasi. To je stopnja, ko se otroci izražajo v enobesednih poimenovanjih. Temu sledi strma rast, kajti otrok se je naučil produktivnih skladenjskih modelov, ki jih prične uporabljati v govoru.

2.2.4 Oblika zgodnjih stavkov

V šestdesetih letih je v študijah o otroškem govoru prevladoval sintaktični vidik. Skušali so odkriti pravila, na podlagi katerih otrok tvori svoj govor. Na podlagi izsledkov so sestavljali slovnico govora otroka, ki so ga dlje časa opazovali. Pri tem gre za pomembno vprašanje, ali so jezikovna pravila posebna za vsakega posameznega otroka ali jezik, ali pa so splošna. Chomsky je trdil, da se otrok nauči jezika na podlagi preddispozicij za razvijanje jezikovne zmožnosti. Pravila, ki jih tvori v procesu učenja govora, so univerzalna. Te trditve so mnoge raziskovalce otroškega govora spodbudile k iskanju le-teh.

Braine¹⁶ je leta 1936 prišel do sklepa, da otroci med devetnajstim in triindvajsetim mesecem, ko v govoru uporabljajo predvsem dvobesedne povedi, delijo besede v dve skupini. Ena je sestavljena iz majhnega števila besed, ki se pogosto pojavljajo in vedno zasedejo prvo mesto v stavku. Te besede

¹⁵ Tak projekt je v sedemdesetih letih potekal pod vodstvom Soederberg v Stockholmu, kjer so na osnovi zbranega gradiva sestavljali generativno gramatiko otroškega govora. Opis sintakse so zasnovali na semant. en. interpretac. j., k. poteka .z. sobesedila.

¹⁶ Harris & Coltheart (1989), str. 55.

RAZPRAVE IN ČLANKI

je poimenoval "pivot words" (P) ali osnovne besede. Drugo skupino pa sestavlja večje število besed, ki se pojavljajo bolj poredkoma kot P.

Poimenoval jih je "open words" (O) oziroma odprta skupina besed. Zanje je značilno, da nimajo stalno določenega mesta v stavku, čeprav se najpogosteje pojavljajo na drugem ali zadnjem mestu v dvobesednih izrekih. Poleg najpogostejšega modela (Pj + O) se pojavljajo tudi stavki z obrnjenim vrstnim redom: O + P2. Te osnovne besede ne spadajo v isto skupino kot Pi, ki vedno stojijo na prvem mestu v stavku. Vse te ugotovitve veljajo za angleško govoreče otroke. Treba bi bilo raziskati, ali morda na rezultate vpliva naravajezika. Za ponazoritev navajamo dva zgleda iz našega gradiva.

J (2; 9, 20) *Še čaja.: Žan (2; 3) Pridi gor.*

Brainova metoda je v jezikovni znanosti poimenovana osiščna slovnica (angl. pivot grammar).

Otrokov govor se razlikuje od govora odraslih, kar imamo lahko za dokaz, daje otrok aktiven pri učenju jezika, saj sam tvori svoja lastna pravila. Le-ta včasih privedejo do nenavadnih, slovnično nepravilnih, včasih celo nerazumljivih stavkov.

J (2; 9, 10) *Te črn.*
 Bom še nardit.

J (2; 9, 20) *Piški so tam dol.*
 Dvej metle pomejtam.

Brown je pri raziskovanju otroškega govora uporabil nekoliko drugačen pristop.¹⁷ Zanimali so ga predvsem stavki, ki so se razlikovali od stavkov odraslih. Odkril je pravilo, ki se je pokazalo pri samostalniških povedih. Otroci so pred samostalniki vedno postavili modifikator, ki pa ni ustrezal nobeni od slovničnih struktur iz govora odraslih.

Literatura v skupini modifikatorjev navaja členke, svojilne zaimke, števnik in kazalne zaimke. Njihova skupna značilnost je, da so jih otroci uvrščali pred samostalniki. Ko se je govor razvijal, so začeli razlikovati tudi med modifikatorji, kar je privedlo do bolj zapletenih pravil v večbesednih stavkih. Zaradi pomanjkanja gradiva iz prve faze otroškega govora na tem mestu ne navajamo zgledov.

Brown je dokazal, da poteka učenje jezika od splošnih, zelo preprostih pravil do zapletenejših. S tem je potrdil teorijo Noama Chomskega, da so otrokova prva pravila preprosta in splošna. Otrokove povedi so včasih podobne tistim, ki jih tvorijo odrasli, so pa lahko tudi popolnoma drugačne.

Metodo, ki stajo pri svojem delu uporabljala Braine in Brown so ostro kritizirali. Avtorica ene izmed kritik je bila M. Bowerman. Ugotovila je, da Brainova osiščna slovnica ni splošno veljavna za vse jezike. Podobnosti v zbranem gredivu pri M. Bowerman in Brainu je bilo malo. Tudi sama je sicer odkrila, da obstaja določeno število besed, ki imajo določeno mesto v stavku, vendar je dokazala, da osnovne besede redkokdaj vsebujejo vse navedene značilnosti, s katerimi jih je označil Braine — določeno mesto v stavku, nikoli se ne pojavljajo same ali v povezavi z drugo osnovno besedo.

Tudi L. Bloom je trdila, da osiščna slovnica ni ustrezna metoda za raziskovanje otroškega govora, saj ne more pokazati vsega jezikovnega znanja, ki ga otrok ima, ker opisuje le skladenjsko strukturo, zanemarljivo pa pomen.

V sedemdesetih letih so bile raziskave usmerjene v semantično opisovanje tistega, kar je otrok nameraval izreči. Zato je pri zbiranju gradiva pomembno zapisati tudi, v kakšnih okoliščinah je potekalo opazovanje.

¹⁷ Prav tam, str. 56.

RAZPRAVE IN ČLANKI

V dvobesednih povedih lahko otrok izrazi veliko število različnih semantičnih kategorij:

- a) kazalno poimenovanje,
Žan (2; 0) *Glej, pes!*
- b) pomenska določitev s pridevniško besedo,
Žan (2; 0) *Dva svinčnika.*
- c) lastninsko razmerje,
Žan (2; 0) *Žanov avto.*
- č) dejanje,
Žan (2; 0) *Pojstjo štimam.*
- d) zahteva, želja,
Žan (2; 0) *Daj še!*
- e) zanikanje.
Žan (2; 0) *Ne da!*

Interpretacija otrokove namere je lahko zelo subjektivno dejanje. Domnevamo, da otrok in raziskovalec sobesedila ne gradita na enak način, če pa gledata na situacijo z iste točke, obstaja vprašanje, kako izbrati tisti vidik situacije, na katerega se nanaša otrokova poved. Zavedati se moramo, da otrokovo mišljenje ni nujno takšno, kot je mišljenje odraslih. M. Harris in Coltheart¹⁸ menita, da moramo imeti vsako interpretacijo otrokove namere za približno.

Pri učenju jezika sta udeleženi dve vrsti znanja — jezikovno in nejezikovno, obstajajo pa tudi nekateri problemi, ki so samo jezikovne narave in nimajo nejezikovnega dvojnika. Eden izmed takih primerov je vprašanje spola, še posebej v jezikih, kjer spol nima jasne semantične osnove (naravni in slovnični spol se v tem primeru ne ujemata) in je tesno povezan z obliko končnic.¹⁹ Otrok mora odkriti, da za različne spole uporabljamo različne končnice, prav tako tudi za različna števila in osebe. Učenje jezika zahteva od njega, da odkrije modele v jeziku, ki ga posluša in z njim opisuje konkretni svet ter svet domišljije.

2.2.4.1 Besedni red

Normalnega besednega reda se otroci naučijo že zelo zgodaj. Besednoredno pravilnost so raziskovalci ugotovili ne le pri angleško govorečih otrocih, marveč tudi pri drugih. V jezikih, ki dopuščajo različen besedni red, npr. finski, hebrejski, ruski, otroci sledijo enemu izmed pravil, največkrat prevladujočemu besednemu redu. Jasno je torej, da se besednoredna osnova v razvoju jezika pojavi zgodaj, ni pa docelajasno, po kateri poti otroci oblikujejo pravilnost besednega reda.

Pravila otrokove tvorbe stavkov so po mnenju Schlesingerja²⁰ v mejah širokih semantičnih kategorij, ki smo jih že navedli. Ugotovil je, da otroci sledijo pravilu, da v stavku na prvo mesto postavijo kazalni zaimek, nato samostalni, pridevniško besedo pred samostalni, lastnika pred lastnino. Schlesinger se je pri raziskavi zgodnje skladnje opiral na semantični vidik. Rezultate, do katerih je prišel na podlagi raziskav angleško govorečih otrok, potrjuje naša analiza, vendar gre v našem primeru za posploševanja, ki bi jih bilo treba preveriti na večjem vzorcu otrok.

2.2.4.2 Razvrstitev stavčnih poudarkov v zgodnjem otroškem govoru

Otroci tudi v dvobesednih stavkih kažejo pravilno razporeditev stavčnih poudarkov. Pravilnost razporeditve stavčnih poudarkov je večja od pravilne razporeditve besed. Otroci poudarjajo zadnjo

¹⁸ Prav tam, str. 62.

¹⁹ Tak primer je francoščina.

²⁰ M. Anisfeld (1984), str. 271, navaja Schlesingerjevo delo z naslovom *Relational Concepts Underlying Language*, ki je izšlo leta 1948 v Baltimoru.

RAZPRAVE IN ČLANKI

besedo v stavku, kjer običajno stoji poudarek. Zato je mogoče, da so otroci to pravilo prevzeli iz govora okolice.

2.2.4.3 Nepopolnost zgodnjih stavkov

Otrok v zgodnjem obdobju govornega razvoja tvori nepopolne stavke. Le malo je stavkov s povedki, ki imajo zapolnjene vse možne valenčne pozicije, tudi zaimkov še ni.

Žan (2; 1) *Mama dala. (Mama mi je dala sok.)*
 Dal čokolado. (Žiga mi je dal čokolado.)

Otrok je v prvem primeru zapolnil levo valenco, torej osebek, v drugem pa eno desno, kajti glagol dati poleg leve predvideva še dve desni valenci (dati komu kaj).

Četudi otrok pozna besede in odnose med njimi, so njegovi stavki nepopolni. Vidimo, da obstaja težava v kombiniranju različnih besed v en stavek.

Kaj določa izbiro posameznih elementov in njihovo vključitev v stavek? Anisfeld²¹ domneva, da govorčevi interesi in poslušalčeve potrebe sodelujejo pri otrokovi izbiri tako, kot je pri izbiri pomembno, o kateri informaciji bi se radi pogovarjali in kaj govorec misli, da poslušalec že ve. Seveda so mlajši otroci manj sposobni presoditi, kakšno je predznanje o določeni informaciji pri poslušalcu.

Tvorbo daljših stavkov pospešujejo trije dejavniki, ki jih omenja Anisfeld:

1. V pogovoru o znanih predmetih potrebujejo otroci manj kognitivnega napora za vsebino, tako lahko več energije vložijo v tvorbo stavkov.
2. Tvorbo daljših stavkov pospeši vaja izgovarjanja zaporednih besed, kar večja sposobnost otroka za prerazporejanje elementov.
3. Domačnost stavčne strukture lahko pomaga tudi pri tvorbi daljših stavkov. Strukture, ki jih otrok dobro pozna, lažje uporabi pri tvorbi daljših stavkov.

Pri tvorbi daljših povedi je pomembno otrokovo poznavanje predmetnosti, o kateri govori. Ko njegovo pozornost pritegne nov, neznan predmet, se namreč dolžina stavkov zopet zmanjša.

Otrokova pripoved poteka v narativnem loku. Raziskavo otroškega govora lahko povežemo tudi z besediloslovjem. Tega vprašanja smo se na kratko dotaknili v empiričnem delu diplomske naloge, ko smo govorili o pripovedih otrok.

Simona Kranjc

UDK 800.932.5

Summary

THE SPEECH OF CHILDREN

The article discusses the theories about the speech development and the individual phases of speech development with children. The representatives of the behavioural theory believe that speech belongs among the motory reactions, while the exponents of the biological (nativist) theory maintain that speech structures are inborn, and the representatives of the generative-transformational theory believe that a child is born with certain predispositions for developing a

linguistic ability that is activated by the environment. The cognitive theory builds on the assumption that speech development is based on the development of thinking. The author further describes the phases of speech development. As a framework for the research she chose the distinction of speech development into two periods: (a) pre-linguistic (until approximately one year ago) and (b) a linguistic one.

Miran Stuhec
Maribor

UD K 886.3.08:929 Zidar P.

Fokalizacijski kod Zidarjevih romaneskni struktur

I^Aaziskava nivoja naracije romaneskni struktur Pavleta Zidarja na poseben način izpostavi kategorijo fokalizatorja:¹ ta ima v strategiji pripovednega teksta namreč osrednjo vlogo.

Namen pričujočega članka je njena definicija.

Razmerje med pripovedovalcem in fokalizatorjem je grafično prikazano na spodnji skici.

pripovedovalec

I t

fokalizator

1 t

DOGAJANJE

Obstajarazlika med percepcijo² in verbalizacijo. Menim, daje pripovedovalec nadrejena kategorij a, katere funkcijaje predvsem ustvariti takšno situacijo, ki bo omogočilaustrezno recepcijo dogajanja v odvisnosti od tega, kako je fokalizirano.

Raziskava fokalizacije dopolnjuje analizo pripovednih besedil na tistem mestu, kjer ostaja raziskava kategorij pripovedovalca nedorečena. Način fokalizacije namreč razkrije bistvo Zidarjeve naracije in njeno funkcionalno vrednost.

1.1 Praviloma Zidar postavi v narativno strukturo pripovednega dela vsaj dva fokalizatorja (fokalizatorski par), z njima dobi pripovedovalec dvojne informacije o istem dogajanju. Na njihovi podlagi oblikuje pripoved, ki tako v svoji globinski strukturi omogoča konfrontacijo različnih stališč. Obstajata torej dva (vsaj dva) subjekta, katerih funkcijaje opazovanje istega objekta:

PRIPOVEDOVANJE

pripovedovalec

FOKALIZAT. PAR

fokalizator 1

fokalizator 1

fokalizator 1

FOKALIZACIJA

\ /

DOGAJANJE

Izraz G. Genetta (Tipovi fokalizacije i njihova postojanost, Republika XXXIX/83, ŠL 9).

Termin uporabljam v povezavi s fokalizatorjem

Termin uporabljam v povezavi z bralcem

RAZPRAVE IN ČLANKI

Fokalizatorja obstajata v tretjeosebni ter v prvoosebni pripovedi.⁴ V obeh primerih je vsaj en fokalizator del upovedovalnega dogajanja. Fokalizacijski pari so:

novinar/pripovedovalec (Karantanija)	Sopot/Grab (Mahatma Pandit)
deček/pripovedovalec (Dim)	Novinar/Thomas/gospodinja (Pandorine sence)
Maks/pripovedovalec (Živim)	Debevc/vas (Sveti Pavel)
Debevc/oficir (Oče naš)	Maks/pripovedovalec (Jezus iz pekla)
Barbara/pripovedovalec (Sveta Barbara)	Hanibal/malomestno okolje (Roman o Hanibalu)

Ob navedenih fokalizatorjih obstajajo sicer še drugi, npr. Lamovšek (Oče naš), E. A. (Pandorine sence), gospodarjeva hči (Dolenjski Hamlet), vendar pa so gornji pomembni za recepcijo pripovednega teksta v celoti in ne le posameznega obrobne dogodka.

Navedeni fokalizatorji ocenjujejo dogajanje različno (tudi nasprotno) zaradi različnih fokalizacijskih kotov, iz katerih izhajajo.

Različni fokalizacijski koti pomenijo drugačne, različne izkušnje in kriterije različnega odnosa do problema. Navedimo nekaj primerov:

- Pripovedovalec, gospodinja Ana in E. A. gledajo na problem razmerja mati—sin drugače kakor deček iz okolice Jesenic, mlad učitelj z Dolenjskega, novinar Thomas, Barbara... Zaradi različnega gledanja tudi ni v vsakem "trenutku" recepcije nujno, daje mati nepoštena do sina, če ne velja pravilo: poštenost do sebe = poštenost do sina in narobe.
- Pripovedovalec, Grab, ravnatelj (oblast) gledajo na razmerje individuum — kolektiv drugače kakor Hanibal, profesor Ostroogar, Maks, pisatelj Sopot... Ali torej prilagajanje razmeram, v katerih človek živi, nujno pomeni tudi izgubljanje lastne identitete?
- Oficir in drugi predstavniki oblasti obravnavajo Debevčovo držo med NOB popolnoma različno. Zaradi tega je jasno, da nesodelovanje s partizani ni nujno enako kolaboriranju.
- Tudi Barnaba in Blanka ter novinar in pripovedovalec se v več pripovednih segmentih zaradi različnega fokalizacijskega kota do skupnega življenja in z njim povezane selitve v Avstralijo ter do položaja Slovencev na avstrijskem Koroškem opredeljujejo različno.

1.2 Fokalizacija skozi Andreja je v Jezusu iz pekla očitna v segmentih njegove percepcije časa in prostora ter v segmentih, kjer lahko prihaja do izraza njena kognitivna komponenta:

"Kdor ima v sebi vodo ... Kdor... nosi v sebi njen šum, ta ima... v sebi prabesedo in prazvok. Besede, misli in Beethoven so čisti šum vode, nič drugega. Voda govori s svojim duhom preko nas."⁵

Fokalizacija skozi Andreja postaja očitna v kontekstu fokalizacije skozi pripovedovalca:

⁴ Prim. S. Rimmon-Kenan, *Narrative Fiction*, New York 1983, str. 73.

⁵ P. Zidar, *Jezus iz pekla*, Ljubljana 1977, str. 8.

RAZPRAVE IN ČLANKI

"Odložil je kamero v mah, ki se je zaplezel po skalnatem platoju in prisluhnil mogočnemu šumu, ki ga je vrgel v drzne asociacije." (str. 8)

Enaka kombinacija se pojavi na več mestih:

"Zazeblo ga je, daje izmaknil in samo s pogledom drsel po izmikajočih se zaplatah reke.

Nad kanjonom je zasijala sončna trobenta in zaslišal je njen solo.

Skale, mahovi, bilke, svetovi, celo vonji so se zalesketali in se podvojili v svojem liku." (str. 11)

"Pogledal je na uro, koliko časa je spal. Četrť ure se je vleklo kakor stoletje." (str. 14)

Bralčeva recepcija je neposredno vezana na Andrejevo percepcijo. V *Živim* je retrospektiva neposredno odvisna od Maksa. Fokalizacija skozi Maksa je del fokalizacijskega para Maks/pripovedovalec in je enaka relaciji Andrej/pripovedovalec. Razlikuje v tem, da so v *Živim* na fokalizacijo skozi osebo vezani obsežnejši segmenti. Situacija iz Jezusa v peklu se ponovi tudi v drugih pripovednih tekstih, npr. v *Tlimorju* in *Dimu*. V obeh prvoosebni pripovedih sestavljata fokalizacijski par Barbka in deček iz okolice Jesenic na eni strani ter pripovedovalec na drugi.

V prvoosebni pripovedi bi pričakovali fokalizacijo skozi pripovedovalca.⁶ Vendar Zidar tega ne stori, napravi nepričakovano potezo, katere funkcija postane jasna šele "čez nekaj časa": zoži vidno polje, fokalizatorje oseba iz pripovedovanega sveta. G. Genette je o tej možnosti zapisal:

"Ako želi, on može izabrati taj drugi oblik fokalizacije (fokalizaciju kroz junaka), ali ništa ga na to ne obavezuje, pa bismo takav izbor, kadje napravljen, slobodno mogli smatrati paralipsom, budući da pripovjedač, da bi se držao informacija koje junak ima u trenutku radnje, mora izostaviti sve informacije do kojih je došao kasnije, a koje su često kapitalne."

Fokalizatorja osebo Zidar v pripovednem besedilu večkrat zamenja s fokalizatorjem pripovedovalcem.⁸ S tem oblikuje fokalizatorski par, katerega funkcijo smo že nakazali.

Situacija je naslednja:

f = oseba	—	zoženje vidnega polja
IZ pripovedovalec	~	širjenje vidnega polja

Prehod fokalizacije na pripovedovalca pomeni širjenje fokalizacije, ker ima pripovedovalec dodatne informacije in dodatne izkušnje. Zato je pristojen, da ponovno ocenjuje dogodke iz preteklosti. V povezavi z novimi spoznanji bi lahko drugače vrednotil pretekla dejanja, ugotovil bi lahko celo, da akter ni poraženec, ampak celo zmagovalec, daje v danih okoliščinah napravil več, kakor je bilo mogoče pričakovati, da mati do njega ni imela odklonilnega odnosa, da v bistvu sploh ni izgubljal "bitk" z malomeščanskim in spolitiziranim okoljem. Dejstvo, da je akter definiran kot poraženec iz dveh zornih kotov (iz notranjega in zunanjega — iz zornega kota pripovedovane osebe in časovno

⁶ G. Genette, Tipovi fokalizacije i njihova postojanost, str. 123

G. Genette, n. m., gl. tudi: S. Bašić, Pripovjedačko gledište, Umjetnost rtiječi XXVI/82, štev. 3-4, str. 223.

⁸ S. Rimmon-Kenan, Narrative Fiction, str. 74.

RAZPRAVE IN ČLANKI

oddaljenega pripovedovalca ali kake druge osebe), je neposredno vezano na recepcijo akterjevega dokončnega poraza. Pomembna se mi zdi ugotovitev, daje fokalizacija skozi pripovedovalca (prvo-ali tretjeosebne) objektivizacija. To je objektivizacija vrednotenja. Pripovedovalec ima ekskluzivno pravico, da vrednoti upovedene osebe, njihova dejanja ter razmišljanja. Obstoj pripovedovalca oziroma obstoj dveh fokalizatorjev pomeni za recepcijo zanesljivost.

Fokalizacija skozi pripovedovalca je lahko tudi zoževanje vidnega polja, vendar takšno, kot ga v odvisnosti od potreb pripovednega besedila dirigira pripovedovalec sam kot vrhovna kategorija pripovedi.

Fokalizacija skozi pripovedovalca oziroma skozi "drugo" osebo je zunanja fokalizacija. Njena posledicaja, da recipient ne bo nikoli zvedel, kaj o Barbki zares misli njen šef, kaj duhovnik, kaj Barbka zares čuti do svojega otroka, kako je neimenovani deček iz okolice Jesenic zares doživljal vojno, kako mater in očeta, kaj seje dogajalo med novinarjem Thomasom in gospodinjo Ano, potem, ko se je vrnil s pogreba (o tem ne govori Thomas in tudi duhovnik, s katerim sta se srečala na železniški postaji, ne), kaj misli ravnateljica o Maksu...

"Mama sem dihal to večno besedo.
Odprla je vrata in obstala. Bila je
podobna svojemu očetu. Opazovala je
moj čustveni naval. Vstopite, me je
povabila, gotovo ste lačni.
Vstopil sem in od tu dalje se vsega
spominjajo drugi.⁹

Skrivnostnost bi lahko odpravil avktorialni pripovedovalec.

Nasprotno pa recipientu ni skrito, kar percipirajo Debevc, Thomas, Maks, Barbara, deček, Barbka, pripovedovalec, Barnaba...

"Nekako prazni smo se vračali čez
dvorišče, ko smo oddali brata. Vse do
danes je bil čisto naš, pa posebno moj.
Zdaj pa smo čutili, da nam nekaj v telesu

Izkoriščanje značilnosti notranje in zunanje fokalizacije je bistvo Zidarjevega fokalizacijskega koda, ker mu omogoča doziranje velikosti informacije. Doziranje je potrebno, da ne bi recipient dobil preveč in ne premalo podatkov o dogajanju, ki mu sledi.

V bistvu Zidarjeve fokalizacije je združevanje teoretično nezdružljivih fokalizacij. "Nijedna formula fokalizacije ne odnosi se, dakle uvijek na čitavo djelo već prije na određeni pripovjedni segment, koji može biti vrlo kratak."¹¹

Zidar si dovoli svobodno prehajanje iz zavesti glavne osebe v zavest pripovedovalca ter zavest druge osebe.

"Legel je na hrbet in se zagledal v ozek
izsek nad seboj. Vrhovi, obeljeni z
mastno belino, so se zganili in se nevarno
nagnili. Toda niti od enega se ni okrušil

⁹ P. Zidar, *Pandorine sence*, Ljubljana 1979, str. 206.

¹⁰ P. Zidar, *Sveti Pavel, Dim*, Ljubljana 1975, str. 177.

¹¹ G. Genette, n. d., str. 118.

RAZPRAVE IN ČLANKI

drobec. Napenjal in razganjal jih je ritem
muziciranja v čudovito grozo.
Andrej je spremljal vidni glas sončne
trobente nad seboj. Spremljal je njegove
tone nizke in slepeče, kako so razgibavali
mrki skalnati svet."¹²

Prva poved izpostavlja pripovedovalca, naslednje so fokalizirane skozi Maksa, zadnji ponovno izpostavlja pripovedovalca, čigar vidno polje je tokrat neomejeno in razširjeno tudi na notranjost glavne osebe.

Zidarjeva pripoved niha med realističnim romanom, v katerem avktorialni pripovedovalec obvladuje zgodbo v celoti, in sodobnim romanom, v katerem je z močjo notranjega monologa v ospredje potisnjena zavest pripovedovane osebe.

V Zidarjevih pripovednih besedilih je ob notranjem monologu predvsem opazno oblikovanje notranjega dialoga, kjer naracija prav tako sledi zavesti pripovedovane osebe:

"Ne, pa ne mislim na ta način vzbujajočo
obliko. Včasih je nujno, da si sam. No,
tako rečemo temu sprehajanju: samota,
samotnost. To ni tragično izgubljanje
samega sebe, ne. Čeprav se v taki samoti
razstavljaš, daješ, prejemaš..."¹³
"A tako, tako, tako je bilo, so pojenjavala
na tisti hiški.
Pa govorijo, da so ti.
Kurbe so.
Ne tako kurbe. Kakor ata govoriš grobo.
Reci barabe, reci...
Čisto navadne kurbe, prašiče, svinje. Ali
je še kakšna grešna beseda na tem svetu?
Če je, so še tisto.
Ne kolni, no!
Kaj ti veš, kako boli." (str. 43)

Take primere bi lahko navedel tudi iz drugih pripovednih del: Tumor (str. 108), Karantanija (str. 67), Mahatma Pandit (str. 108), Jezus iz pekla (str. 9), Živim (str. 63). J. Pogačnik o tem piše:

"V Svetem Pavlu sta prvo in četrto poglavje pisani tako, kakorjih dojema duševnost obeh osrednjih likov, vse drugo paje zasnovano na izbiri značilnih in bistvenih izsekov iz življenja vasi. Ti izseki so učinkovito poantirani, pripovedna perspektiva se naglo menjava (...)

Izraba tehnike psihološkega realizma, ki stoji ob modernejših prijemih pripovedne proze (ne gre več za pripoved, marveč za nakazovanje), kaže, da Zidarjeva leposlovna praksa otipljivo potrjuje splošno prestrukturacijo slovenske svobodne proze."¹⁴

Fokalizacijski kod Zidarjevih pripovednih besedil je združevanje nezdružljivih, pogosto tudi antitetičnih fokalizacijskih postopkov. Zato lahko pričakujemo tako pripovedne segmente, kjer avktorialni pripovedovalec svobodno odkriva, kar je prikrito vsakemu človeku, kot segmente, kjer fokalizator oseba zaradi svoje omejene percepcije npr. onemogoča videnje Grahovega boja z

¹² P. Zidar, Jezus iz pekla, Ljubljana 1977, str. 11.

¹³ P. Zidar, Sveta Barbara, Koper 1972, str. 36.

¹⁴ J. Pogačnik, Zgodovina slovenskega slovstva, Maribor 1972, str. 237.

RAZPRAVE IN ČLANKI

morskim psom (Mahatma Pandit), ter segmenta, kjer je fokalizacija omejena na osebo, npr. na Debevca v Svetem Pavlu, a se situacija spremeni, ko iz ozadja pripovedi "stopi" pripovedovalec s svojo pripovedno in vednostno močjo. Ob tem je jasno razvidno tudi namerno zoževanje vidnega polja.

V Svetem Pavlu ostaja recepciji nekaj časa nedosegljivo, o kom se Debevc pogovarja z ženo oziroma h komu se odpravlja. Recepcija je popolnoma odvisna od fokalizacije skozi Debevca. Šele ko začne Debevc razmišljati o bratu skrivaču, je tudi recipientu omogočeno zvedeti, kam je namenjen in o kom sta se z ženo pogovarjala.¹⁵ Značilni za Zidarjevo pripoved so tudi fokalizirani opisi prostora. Fokalizatorji Maks, Debevc, Andrej, novinar, deček iz okolice Jesenic, Barbka idr. percipirajo prostor okoli sebe in njihova percepcija je odločilna za bralčevo recepcijo tega prostora. Pripovedovalec je v teh segmentih zgolj oblikovalec situacije, v kateri se vzpostavi neposredna zveza med osebo in recipientom.¹⁶

1.3 Zgovoren zgled Zidarjevega fokalizacijskega kodaje narativna struktura v delu Oče naš. V njej je mogoče najti vso raznovrstnost avtorjevih fokalizacijskih zmožnosti. V besedilu je sintetizirano vse tisto, kar delno obstaja tudi v drugih pripovednih delih.

V delu Oče naš je fokalizacija urejena tako, da upošteva fokalizatorja osebo, fokalizatorja pripovedovalca, fokalizatorja, ki je vezan na drugostopenjskega pripovedovalca ter fokalizatorja Pavleta Zidarja. Ob tem pa so v njem tudi segmenti, ki izpostavljajo vsevednost pripovedovalca.

Gre za kombiniranje notranje spremenljive fokalizacije z zunanjo¹⁷ ter z vsevednostjo klasičnega pripovedovalca in končno še s presenetljivim pojavom pisatelja Pavleta Zidarja ob koncu teksta.

Lamovšek je drugostopenjski pripovedovalec in fokalizator takrat, ko Debevcu pripoveduje, kako je ubil učitelja, zaradi cesarje zdaj v zaporu:

"- Pa stoji tam pezde učiteljsko, mečka v rokah listek, natika očala in zacvili: Vi, tovariš Lamovšek, vi imate najmanj pravice tu govoriti. Vse me gleda. Cela dvorana. Še zdaj jih vidim. Hotal sem sesti, ker sem vedel, kaj ima učenik na listku. Pa se zadere Majzelj:
- Zakaj nima pravice?"¹⁸

Med Lamovškom pripovedovalcem in Lamovškom fokalizatorjem je razlika, ki je enaka tisti v Zidarjevih prvoosebni pripovedih, kjer moremo ločiti pripovedni Jaz od pripovedovanega Jaza.

Pripovedovalec Lamovšek namerno zoži vidno polje, vendar ga v določenem trenutku spet razširi. Ponovi se situacija iz Karantanije, Živim in drugih prvoosebni pripovedi, ko pripovedovalec Lamovšek postane tudi fokalizator:

"- Sedem za mizo in že čutim, da nekaj nocoj bo. A nič še, kaj. Poskušal sem videti tisto, kar bo, a se mi je izmaknilo v nekaj črnega ter se pognalo v ramena in me gledalo od blizu... (...)

¹⁵ P. Zidar, Sveti Pavel, Dim. Ljubljana 1975, poglavje Mir.

¹⁶ Jezus iz pekla (str. 11); Živim (str. 82); Oče naš (str. 120).

¹⁷ G. Genette, n. d., str. 117.

¹⁸ P. Zidar, Oče naš, Maribor 1967, str. 59.

RAZPRAVE IN ČLANKI

- Kaj vem, ali bi me minuta rešila.
Mislim, da ne. Mislim, da bi občutil tisto,
kar se je zgodilo tudi v zadnji minuti tako
določeno kakor na začetku. Minuta ali
pol ure je tisti čas, kadar gre za to stvar."
(str. 61)

Menjava sedanjik - preteklik (sedem - čutim —> poskušal sem - je izmaknilo) signalizira menjavo fokalizatorja. Prihodnjik "bo" se nanaša na čas Lamovška fokalizatorja, sedanjik "mislim, gre" pa na čas Lamovška pripovedovalca. Menjavi fokalizacije sledi ugotovitev avktorialnega pripovedovalca.

"Lamovšek je preletel z mislijo zadnje
hipe tiste minute." (str. 61)

Situacija je naslednja: Lamovšek zapornik je fokaliziran skozi pripovedovalca (tudi Debevca), Lamovšek morilec pa skozi Lamovška zapornika ter Lamovška morilca.

V delu Oče naš tudi "avtor" funkcioniра kot pripovedovalec in fokalizator. Preteklik je osredotočen na avtorjev čas:

"(Važna avtorjeva pripomba: Usmrnitev
je bila čez poldrugo uro. Njegova zadnja
, intimna občutja sem obšel iz pietete, pa
tudi iz drugih razlogov, recimo zaradi
naslade, ki nehote obseda ljudi, v našem
primeru bralce, ko iz varne razdalje z
vsemi podrobnostmi spremljajo
človekov konec(...)" (str. 108)

Neobičajna situacija se ponovi tudi na str. 142:

"- Dosti!
Polkovnik trzne z obrazom in se (...)
- Avtor sem, se spet zasliši tuj glas in
hočem, da prenehata!
- Kateri avtor? vpraša polkovnik in
napenja sluh.
- Pisatelj Zidar." (str. 142)

Pripovedna situacija navedenega segmenta je izraz presenetljive antitetičnosti Zidarjevega fokalizacijskega koda. Če lahko začetne povedi dokazujejo prisotnost avktorialnega pripovedovalca, ki s svojo vsemogočnostjo vključi v pripoved tudi avtorja P. Zidarja, potem je poved: "Mislim, da sem mu pokimal ali nekaj podobnega", ki je reakcija na oficirjevo opozorilo, da ima z Debevcem še mnogo dela, dokaz, da Zidar v resnici ne privoljuje v racionalen način pripovedovanja.¹⁹

Spremenljiva notranja fokalizacija je vezana predvsem na dva fokalizatorja: Debevca in oficirja, prekinjajo pajo segmenti avktorialnega pripovedovanja.

Fokalizacijo dokazujejo npr. slogovno zaznamovani izrazi, uporabljeni v dialogu med Debevcem in oficirjem, pa tudi ilustriranje oficirjeve govorne napake:

¹⁹ Prim. o eniptivnosti Zidarjevega ustvarjanja: J. Pogačnik, Zgodovina slovenskega slovstva, str. 236.

RAZPRAVE IN ČLANKI

"Sranje! je razmišljal polkovnik in ribal
ustnico ob ustnico." (134)

"Postrelili smo jih, svinje! se je sklonil
režeč v njegovo uho. In tudi vas bi."
(135)

"- Tohrej, je sedel še sam, zarivajoč oči
v dlani..." (121)

- Nikarte, tovariš polkovnik, seje bolno
nasmehnil Debevc..." (139)

- Oprostitute, ni vsak "geroj". (137)

Izrazi "svinje" (postreliti svinje), "sranje", "nikarte" ilustrirajo Debevčev in oficirjevo percepcijo. O tem, kako se razlika pripovednih vidikov kaže v slogovni obarvanosti, piše Uspenski:

"Razlika između tačaka gledišta u umetničkome delu može se očitovati (...) i na planu frazeologije, kada na primer autor opisuje različite junake različitim jezikom ili se uopšte u nekom obliku koristi elementima tuđeg ili supstituisanog govora pri opisivanju..."²⁰

Navedeno primerjajmo s pismom, ki ga Ž. Debevc piše maršalu Titu, ker je v celotnem korpusu najčistejši zgled tako izražene fokalizacije.

Dragi moj Maršal Tito

jazd ti pišem zato ker si najbolj bojevit
Pošten in dober. Jazd bi ti rad povedal
tole ko se je zgodilo danes in mene ni bilo
doma pa so mi vzeli zadnjega konja.
Enega so mi prej vzeli pa nič zato vsak
mora kaj da bo zgrajeno pri nas prejkod
drugod. Moram furati pa orati ker imam
8 Hektarov zemlje in 4 Gojzda Hektarov.
Vola imam še ki paje bolj slab Vol. Lepo
bi tebe prosil da dopoveš Anzeljcu kaj se
sme in nesme in da mi Konja pripelje
nazaj v hlev. Tu zdaj pobirajo vino
dvakrat. Taprvo semga pelal sam hočejo
pa še enkrat Toliko. To ni pošteno ker piti
nimamo sami kaj. Delavci pa pijačo
hočejo če delajo ne vodo. Prosim te
Maršal Dragi če boš kaj uredil uredi da
dobim nazaj konja. Vino bom pa če bo
treba vseno dal.

Z velikim Spoštovanjem
Debevc Žan
Gorenje Zagorjane 21
Pošta Dolenje Zgorjane
Smrt Fašizmu — Sloboda narodu",²¹

²⁰

B. A. Uspenski, Poetika kompozicije, Semiotika ikone, Beograd 1979, str. 28.
²¹ P. Zidar, Sveti Pavel, Dim, Ljubljana 1975, str. 82.

RAZPRAVE IN ČLANKI

Pri fokalizaciji skozi Debevca in oficirja je opazno tudi nujno medsebojno vrednotenje — subjekt vrednotenja postane objekt vrednotenja in narobe, Debevc se npr. zaveda, daje oficirja strah, dokler se ne prepriča, da nima opravka z ameriškim državljanom.

2. Pomembna za recepcijo pripovednega besedil je ugotovitev, da sta Debevc in oficir fokalizatorja Debevčeve (ne)krivde. Njuna percepcija tega osrednjega problema dela Oče naš je osnova za bralčevo recepcijo

poraženec -> DVOM PORAŽENEC

Dvom, ki je v osredju paradigme, nastane zato, ker Debevc in oficir iz različnih fokalizacijskih položajev ocenjujeta Debevčovo držo med NOB in po njej.

Recipient ne izve o tem nič takega, česar ne veda tudi obe centralni osebi in je zato popolnoma odvisen od percepcije fokalizatorjev.

To je v bistvu tista situacija, ki se pojavlja v osnovi Zidarjevih pripovednih besedil. Znotraj njegovega fokalizacijskega koda praviloma obstaja fokalizatorski par. Njegov obstoj v vseh tekstih ni enako izrazit, vendar ga je mogoče evidentirati. Njegova funkcija je v formiranju dveh nasprotnih trditev, teze in antiteze. Paradigma Zidarjeve naracije je zato izpeljana iz formule

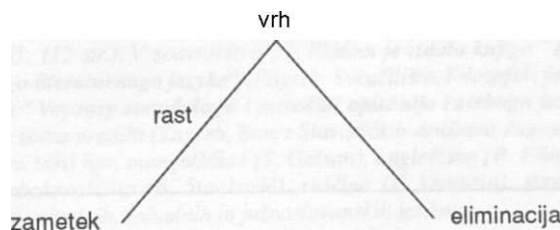
teza —> antiteza —> sinteza

in ima v konkretni Zidarjevi izpeljavi že nekajkrat definirano podobo:

poraženec —> neporaženec —> PORAŽENEC
DVOM

Dvom ima v Zidarjevem pripovednem opusu, ki ga raziskava zajema, posebno funkcijo.

Struktura dvoma je naslednja:

Njegov nastanek in njegova eliminacija sta v neposredni zvezi z dokončnim spoznanjem, daje akter poraženec. Če bi dvom ne bil sestavni del narativne strukture pripovednega besedila, bi bilo mogoče njegovo oblikovanje na ravni recepcije pripovednega teksta kot produkt bralčevega "dialoga s tekstom". To bi bilo odvisno od vsakega posameznega bralca in obstoj akterja poraženca kot osrednje kategorije Zidarjevih pripovednih del bi bil odvisen le od vsakokratnega branja.

Dvom, kije sestavni del narativne strukture pripovednega teksta, jemlje bralcu ekskluzivno pravico recepcije oziroma to recepcijo podreja strukturi pripovednega dela.

Zidarjev fokalizacijski kod nosi v svojem bistvu torej tisto posebnost, zaradi katere ga ne moremo zamenjati z nobenim drugim:

- a) združevanje teoretično nezdružljivega, kar podira pripovedno logiko;
- b) obstoj fokalizatorskega para, ki je v neposredni zvezi z oblikovanjem dvoma.

RAZPRAVE IN ČLANKI

Antitetičnost Zidarjevega fokalizacijskega koda se nedvomno ujema z antitetičnostjo, ki tvori temeljno strukturo Zidarjevih pripovednih del in je v bistvu njegove poetike. Ta antitetičnost postane zares produktivna šele na ravni naracije.*

Miran Stuhec

UDK 886.3.08:929 Zidar P.

Summary

THE FOCALIZING CODE OF ZIDAR'S ROMANESQUE STRUCTURE

A focalizer in the narration represents an instance, which communicates the plot and determines the extent of information to the narrator and reader. Zidar's romanesque texts have a specific code of focalization, which controls the reader's reception of the plot: (a) in it are brought together and intertwined those narrative aspects (focalizers) that are incompatible on the

theoretical level — this fact deconstructs the narrative logic; (b) two focalizers usually communicate the plot (a focalizing pair), which also on the level of narration creates a doubt that is characteristic of Zidar's literary personae.

Summary written by M. Juvan

Članek je redigiral urednik.

JUBILEJI

Sedemdeset let akad. prof. dr. Antice Menac

akademik Antica Menac je osrednja osebnost hrvaške rusistke v 20. stoletju. Kar pomeni Rajko Nahtigal za Slovence, to je Antica Menac za Hrvate in južnoslovanske narode ter širše gledano za evropske in še za neevropske.

Več kol polovico svojega življenja je bila predavateljica ruskega jezika na Katedri za ruski jezik Filozofske fakultete Vseučilišča v Zagrebu. Več let je bila predstojnica katedre in v letih 1972-1976 ena od podpredsednikov MAPRJAL-a (Mednarodna zveza predavateljev ruskega jezika in književnosti) s sedežem v Moskvi. Bila je članica uredniških odborov različnih časopisov in urednica več slavističnih zbornikov. Ni rusista v bivši Jugoslaviji, ki se ne bi bil srečal z njenimi deli. Težišče svojega dela je posvetila sinhronemu preučevanju ruskega jezika, ne prezre pa tudi diahronih raziskav, kot je npr. "Oko autentičnosti Slova o polku Igoreve".

Sodobni ruski jezik preučuje s fonetičnega in fonološkega vidika, ukvarja se z akcentologijo, besedno in stavčno intonacijo, leksikologijo, frazeologijo, ima veliko število del z vidika kontrastivnih in komparativnih jezikovnih odnosov, ne gre mimo sintakse, metodičnega preučevanja pouka ruskega jezika, tehničnih sredstev pri pouku ruskega jezika—televizije, številnih učbenikov in priručnikov, morfologije, prevajanja, kroničnih zapisov in večjezičnih slovarjev.

Svoje raziskave je največ objavljala v Zagrebu, sledijo Beograd, Novi Sad, Ljubljana, Varšava, Praga, Pariz, Moskva, Sofija, Berlin, Veliko Tyrnovo, Stockholm, Bruselj, Montréal, London, New York...

Največ njenih razprav je bilo objavljeno v časopisih Strani jezici, Živi jezici, Russkij jazyk za rubežom, Contact, Suvremena lingvistika, Književni jezik, Filologija, Croatica, Narodna umjetnost, Prevodilac...

Akademik Antica Menac je uredila več zbornikov, ki vključujejo filološko tematiko ruskega jezika. Sodelovala je z jezikoslovnimi prispevki na simpozijih v Jugoslaviji in sirom po svetu.

Sodobno rusko fonetiko obravnavajo njeni "Očerki po fonetike russkogo jazyka (Zagreb, Sveučilište, Filozofski fakultet, 1965, 112 str.). V soavtorstvu z I. Iljašem je izdala knjigo "Leksika i frazeologiju sovremenogo russkogo literaturnogo jazyka" (Zagreb, Sveučilište, Filozofski fakultet, 1971, 160 str.); zelo obsežen je zbornik "Voprosy metodologu i metodiki opisanija russkogo jazyka v sopostavlenju s rodnym" — zbornik je sama uredila (Zagreb, Savez Slavističkih društava Jugoslavije, 1975, 210 str.), vključuje pa večjezikov, tako npr. mongolščino (S. Galsan), angleščino (R. Filipovič), bolgarščino (I. Vaseva-Kadynkova), srbohrvaščino (B. Stanković), ruščino (V. Venturin), skratka, tu najdemo tudi jezikoslovne razprave iz vzhodnih, zahodnih in južnoslovanskih jezikov.

Osrednji študiji iz ruske sintakse sta: "Iz problematike suodnosa negacije i objektnog P⁴em u suvremenom ruskom jeziku" (Nahtigalov zbornik, Ljubljana, Univerza v Ljubljani, 1977, str. 235-255) in "Padež direktnog objekta s negacijam u suvremenom ruskom i hrvatskom i srpskom jeziku" (Zagreb, Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1978, 80 str.).

Veliko življenjskih sil je jubilančka pobelila slovarjem, dvojezičnim in večjezičnim. Navedimo najvažnejše: "Serbsko-hrvatski turistički razgovornik Idr. R. Filipovič, dr. A. Menac (Zagreb, Panorama, 1966, 113 str.) — teksti so srbohrvaški, nemški, italijanski, francoski, angleški in ruski.

V soavtorstvu z Alio P. Kovalje izdala "Ukrains'ko - hrvats'ko abo serbs'kij slovník-Hrvatsko ili srpsko-ukrajinski rječnik" (Zagreb, SNL, 1979, 685 str.).

Veliko usvarjalnih sil je posvetila akademik Antica Menac frazeološkim študijam in frazeološkemu slovarju. Med prvimi navedimo: "Posudjeni elementi u ruskoj i hrvatskoj frazeologu" (Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 1973, str. 89-98), "Strani element! u ruskoj i hrvatskoj frazeologu" (Varšava 1973 str. 100-101), "O tautološkim frazeološkim hemama. Iz frazeološke problematike" (Zagreb, Zavod za lingvistiku 1980, str. 17-46), "Iz problematike frazeološke sinonimije u ruskom i hrvatskom

JUBILEJI

književnom jeziku" (Filologija, Zagreb, 1979, 9, str. 185-193), "Osnovnye tipy tautologičeskix frazeosxem v russkom i serbskoxorvatskom jazykax" (Praga, Gospodarstvennoe pedagogičeskoe izdatel'stvo, 1982, str. 154), "Roditel'nyj padež v sostave frazeologizmov v sovremennom russkom i xorvatskom ili serbskom jazykax" (Moskva, Nauka, 1983, str. 139), "Tipovi genitivnih sveža u frazeologizmima suvremenog ruskog i hrvatskog književnog jezika" (Zagreb, Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1983, str. 1-28), "Frazeologizmi oko riječi kraj/konac u različitim jezicima" (Strani jezici, Zagreb, 1976, V, 12, str. 35-38), "Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije" (Filologija, br. 8, Zagreb, 1978, str. 219-225) — prav na osnovi te študije je podana minimalna frazeološka enota "fonetska riječ, toje jedna samostalna riječ na koju se oslanjaju proklitike ili enklitike (za dlaku, od davnine... mило mije)".

Takšno pojmovanje frazeologije se morebiti najbolj približuje samarkandski frazeološki šoli, kolere predstavnik je bil L. I. Rojzenzon, v nasprotju z moskovsko in leningrasko frazeološko šolo. Rusisti zagrebske frazeološke šole so univerzitetni profesorji, ki so ustvarili pod uredništvom naše jubilarke "Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik / Tatjana Korač, Antica Menac, Milenko Popović, Miho Skljarov, Radomir Venturin, Renata Volos" (Zagreb, Školska knjiga, 1979, 1980, 2 knjigi, I. str. 746, II str. 788). Ta slovarje narejen na pojmovanju frazeologije v širšem smislu. V jugoslovanskem prostoru je izšlo več kritik in ocen, nihče pa ni poudaril, daje to slovar, ki ima ruski del frazeologije v celoti naglašen, kar je relevantno za ruski jezik. Menimo, da smemo govoriti o samostojni zagrebski frazeološki šoli. Kaj nam pomaga kup frazeoloških slovarjev, ki navajajo rusko frazeologijo v ozkem gledanju (npr. A. I. Molotov navaja v slovarju okrog 4000 frazeologizmov, Bol'soj akademičeskij slovar' približno 28000), ko pa nikjer ne podajajo naglasa, kar je v ruščini še posebej pomembno. Po lastni izkušnji pa vem, da še celo Rusi naglašajo frazeologizme napačno.

Ne smemo prezreti spoznanja, daje akademik Menčeva urednica frazeoloških slovarjev iz zbirke Mali frazeološki rječnici, kot npr.: "Hrvatskosrpsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik"; "Hrvatskosrpsko-češko-slovački frazeološki rječnik"; "Hrvatskosrpsko-poljski frazeološki rječnik..."

Če bi hoteli prikazati vse delo Antice Menac, bi nastala zajetna študija. Poudariti je treba njen topli človeški odnos do študentov, magistrantov in doktorandov. Nepozabni so njeni jezikovni seminarji in usmerjanje—mentorstvo na področju ruskega jezika in splošne lingvistike. Iz ljubezni do ruskega jezika, a še posebej do mladih učencev pred vstopom na univerzo in do vseh, ki jim je drag ruski jezik, je napisala večje število učbenikov ruskega jezika.

Leta 1958 je izšel "Ruski jezik na pločama, Izgovor i intonacija s recitacijama, Tekst i komentar" sestavila Antica Menac, Tekst cita Lidija Korjagina" (Moskva, Jugoton, Zagreb). Ruski jezik obsega sedem plošč z vajami. Poleg plošč je še priročnik o ruskem glasoslovju. Vseh vaj je 34. Upoštevana je tudi stavčna intonacija. Pojasnjen je tudi izgovor vokalov in konzonanlov. Prikazuje njih izgovor glede na pozicijo v besedi in stavku. Celotno delo temelji na dognanjih sodobnih raziskovalcev ruske glasovne sestave. Glasovne norme ruskega knjižnega jezika so zajete v izgovoru tekstov, tako daje celoten komplet mogoče uporabljati na univerzi. Njeni izsledki se ujemajo z edicijo: "Russkoe literaturnoe proiznošenie i udarenie" v redakciji R. I. Avanesova in S. I. Ožegova (Moskva, 1960).

Za gimnazije in usmerjeno izobraževanje je pripravila za štiriletni program učbenike "Davajte govorit' i citat' po-russki". Knjige so bogato ilustrirane (vključujejo tekste ruskih poetov in prozaikov, vsebujejo rebus, križanke in slike ruskih umetnikov slikarjev, na koncu pa imajo še slovar. Po teh knjigah smo poučevali v 60. in 70. letih tudi v Sloveniji. Dijaki so se na republiških tekmovanjih v gimnaziji zelo dobro odrezali. Posamezni učbeniki so izšli v petih ponatisih. Za nas — predavatelje ruskega jezika — so bili zanimivi tudi priročniki, kol npr. "Upute za nastavnike uz početnicu ruskog jezika — so prvi razred gimnazije" (Zagreb, Školska knjiga, 1966). Učbeniki akademika Antice Menac so zajeli tudi druge evropske in neevropske države. Fonetični inštitut zagrebske univerze je pod vodstvom profesorja Guberine omogočil naši jubilarici sestaviti učbenik "Méthode audiovisuelle de russe premier degré: selon les principes SGAV définis par P. Guberina et P. Rivenc" (Paris; Bruxelles; Montréal, Didier, 1962. Istega lela je izšla še angleška izdaja: "Russian Audiovisual" (New York, Chilton).

Ob sklepu zapišimo, da želimo ugledni hrvaški znanstvenici še veliko srečnih in ustvarjalnih let.

Jurij Rojs
Maribor

Šestdeset plodnih let Berte Golob

lije Berta Golob bolj učiteljica slovenskega jezika ali pisateljica? Če jo boste vprašali, kaj misli o tem ali onem dogajanju v slovenistični znanosti, vam utegne odgovoriti, da ne spada na slovenistični Olimp in da se ne istoveti kar povprek s stališči naših vodilnih jezikoslovcev ali literarnih znanstvenikov. Če skuša radoveden novinar od nje izvabiti izjavo, kaj misli o tem ali onem načinu pisanja, mu mirne duše odgovori, da se ne šteje za pravo pisateljico in da se s tem ukvarja kar tako, ljubiteljsko.

Svoje delovne izkušnje sije nabirala na precej različnih službenih mestih: bilaje profesorica slovenskega jezika na Osnovni šoli v Predvoru (tam je imela opravka tudi z vedenjsko in osebnostno moteno mladino), honorarno je predavala kulturo ustnega in pisnega izražanja (KUPI) na Pedagoški akademiji v Ljubljani, več let je bila lektorica na Radiu Ljubljana, nazadnje pa pedagoška svetovalka Zavoda za šolstvo — enota Kranj. Svoje delo je zmeraj opravljala lahkotno, sproščeno, pa vendar poglobljeno in predano. Ljudje dostikrat razmišljamo o svoji preteklosti v smislu znanega aforizma: Vemo, kaj smo, ne vemo pa, kaj bi lahko bili. Za veliko ljudi je to zavito v temo. Za Berto Golob pa je jasno, da bi po svojem interesu in nadarjenosti morala biti učiteljica didaktike slovenskega jezika in književnosti. Za to mesto ni bila izbrana, ker zaradi idejne drugačnosti nekaterim ni bila všeč. No, škoda ni pretrpela našajubilantka, saj ji nepriznavanje njene sposobnosti ni vzelo veselja do dela, ampak bolj slovenistična znanost, ki ima zaradi ravnanja v njenem in podobnih primerih svojo didaktiko preslabo razvito.

Če Berti Golob ni bila omogočena univerzitetna kariera, pa ji je ostala odprta pot, da se je uveljavila kot pisateljica. Njene leposlovne knjige so Sovražim vas, Drobnje zgodbe, Skrinja iz babičine bale, Šolske razglednice.

Portreti mladinskih pisateljev in intervjuji s pisatelji so zbrani v knjigah Znani obrazi in Srce ustvarja, roka piše. Čedalje obsežnejša paje bera njenih poljudnih jezikoslovnih del: Žive besede (zanje je dobila Levstikovo nagrado), Sporočanje v Ptičjem logu, Igrarije — besedne čarovnije, Jezikovni vozli, Dežela Slovnčarija. Pred nekaj leti sva skupaj sestavljala osnutke za televizijske oddaje Zdaj pa po slovensko. V zadnjem času pa skupaj z Igorjem Saksido in še nekaterimi drugimi sestavlja nova berila za nižje razrede osnovne šole. Izšli sta že Hiša, hiška, hiškica, berilo za drugi razred, Babica, ti loviš, berilo za tretji razred, v delu paje Vsemirje — vserimje, berilo za četrti razred. Težko bi bilo poglobljeno ovrednotiti toliko lepih knjig. Kaj naj rečemo kar na počez? Kjer naslaja modernistična ali postmodernistična proza ali kjer se kujejo težke definicije, tam Berte Golob ni. Če paje treba opogumiti otroka v stiski ali zahtevno učno snov povedati s preprosto besedo, je to skoraj gotovo mogoče narediti z odlomkom iz njenih knjig.

Med letoma 1973 in 1979 je bila Berta Golob urednica didaktike slovenskega jezika in književnosti v Jeziku in slovstvu. V naš list je napisala veliko zanimivih prispevkov iz svojih pedagoških izkušenj: Interpretacija poezije, To in ono o obveznem člivu, Dijaške interpretacije, Šolske naloge in poprave, Pisno sporočanje, Nareki itd. Ob njenem življenjskem jubileju ji voščimo še veliko plodnih let in jo obenem (čeprav morda to ni čisto spodobno) vabimo, da spel kdaj popiše kako spoznanje iz svojih bogatih izkušenj za naš časopis.

France Žagar
Pedagoška fakulteta v Ljubljani

IZ MOJE DELAVNICE

Viktor Sonjkin
Ljubljana - Moskva

^v **Cetverostopni anapest pesmi *Leningrad* O. Mandelštama v slovenskem, poljskem in hrvaškem prevodu**

Od kar so trizložni metri prišli v repertoar ruske poezije v drugi polovici 19. stoletja, se njihova popularnost ni zmanjšala. Cetverostopni anapest je relativno redek meter, vendar ga je pogosto uporabljal še Nekrasov ("Ne guljal s kistenem ja v dremučem lesu..."). Pri Mandelštamu na ta meter naletimo štirikrat: v pričujoči pesmi (l. 1930), v pesmih *My živem, pod soboju ne čuja strany* (1933), *Tvoim uzkim plečam na moroze goret'* (1934) ter *Kama* ("Kak na Kame-reke glazu temno, kogda / Na dubovyx kolenjax stojat goroda", l. 1935). V vseh štirih pesmih je uporabljena dvovrstična kitična oblika. Po mnenju Toneta Pretnarja ima ta kombinacija metra in kitične oblike v Mandelštamovi ustvarjalnosti določeno semantiko. Z zgodovinskega stališča to ni protislovje, saj nima smisla vezati Mandelštama na nekrasovsko tradicijo. V simbolistični in akmeistični poeziji prve četrtine 20. stoletja je bil pač veliko bolj priljubljen tristopni anapest (Blok, Gumiljev, Ahmatova).

Ena od možnosti prevoda takšnega verza v poljščino je takšnale:

Twoje vvgskie ramiona // sptyn\$ knvi^A pod biczami,
Splynij krwi\$ pod biczami, // ugn^A si(; podjukami.

Ta meter je v poljščini organiziran predvsem s striktno izosilabičnostjo, s stalno cezuro in s stalnim naglasom na predzadnjem zlogu v polverzu ter v verzu (po pravilih poljske prozodije). Te značilnosti so vezane predvsem na silabične posebnosti verza, tonske pa igrajo stransko vlogo. Kakor opozarja T. Pretnar, je bila izbira prevajalčeve strategije lahko povzročena s strožjo silabično organizacijo pesmi *Tvoim uzkim plečam...* in *Kama* (G. Glejszton jo je prevedel z istim simetričnim štirinajstzložnikom), kjer ima približno 75 % verzov sredinsko cezuro (v primerjavi s 36 % v *Leningradu*).

Poljski prevod *Leningrada* izpod peresa Stanisława Barańczaka sodi v metriko silabotonskega četverostopnega anapesta:

Povvroilem do miasta, gdzien tyle lat ży4 —
Znajomego do -tez, do migdalkow, do żyJ.

Vse vrstice prevoda so dvanajstzložne, sredinska cezura (ki jo je v tem primeru bolj pravilno imenovati besedna meja) pa ostaja le v dveh vrsticah: *Znajomego do tez, // do migdalkow, do iyh* in *Czekam gošči noc w noc, Il gryzqę wargi do krwvi*.

V primerjavi z izvirnikom je poljski prevod znatno "težji" — v njem je 20 zunajmetričnih naglasov (v izvirniku le eden). V izvirniku je nedvomen zunajmetrični naglas samo v vrsti *I vsju noč^l naprolet ždu gostej dorogix*, v prevodu pa ustrezajo "čisti" shemi četverostopnega anapesta le tri vrstice:

Znajomego do *iez*, do migdalkow, do žyl

Petersburgu, ja nie chc^A umierač, nie dziš

ter

I kolysz?c kajdany laiczuszkow u drzwi.

IZ MOJE DELAVNICE

Verjetno je ta lastnost utemeljena s posebnostmi jezika. Pri tem so v poljskem prevodu vsi naglasi samo na enozložnih in dvozložnih besedah, zato pesem ne presega okvirov čiste silabotonike.

Zaradi lastnosti srbohrvaške silabotonike, in sicer zaradi prepovedanega naglaševanja zadnjega zloga večzložnih besed v knjižnem jeziku, anapest ni običajen v hrvaški in srbski poeziji (z izjemo čisto tehniških poskusov kot pesem R. Košutiča *Pada liho i sumorno jesenjsko veče...*). Zato je hrvaški prevajalec Fikret Cacan izbral za pesem *Leningrad* simetrični dvanajsterec, oziroma šesterostopni trohej s stalno sredinsko cezuro, ki ima bogato tradicijo v ljudski in tudi v umetni hrvaški poeziji. Ljudski meter je videti takšen:

Dva mlada junaka 'z boja su jahala,
oni mi se jesu skupa zgovarali:
"Teško ćemo mi dva Solun grad objahat
ajoš ćemo teže selo solunačko".

Ker ima sredinsko cezuro, ga lahko uvrstimo med lirske. Vloga cezure se v njem izraža s posebno jasnostjo. Intonacijski signali na koncu vsakega polverza so v tem metru ritmične konstante, oz. se uresničijo stoddotno. Simetrični dvanajsterec je (deloma zaradi večjega števila zlogov in zato potrebnih dodatnih ritemskih signalov) zaznamovan z visoko frekvenco različnih ritemsko-skladenjskih figur, leoninskih rim in tako naprej.

Simetrični dvanajsterec je bil izredno priljubljen v hrvaški poeziji srednjega veka in renesanse. Razvijal se je v dveh variantah, od katerih se je ena imenovala "dubrovniška" ali "južna", druga pa "severna". Obe različici sta bili, v nasprotju z ljudskim verzom, rimani. V dubrovniški rabi so se zaporedno rimali konci verzov in polstišij, tako da je bil dvanajsterec podoben dvojnemu šesterцу, čeprav s številnimi razlikami. To različico so uporabljali v liriki in verzni drami. V severni, dalmatinski različici, sta se rimi, ki zaključujeta dva verza, ponavljali na koncu dveh naslednjih polverzov po shemi <A(B)> <A(B)> <B(C)> <B(C)> <C(D)> itd. Ta verz se je uporabljal dalj časa, zlasti v epskih delih, od katerih je najbolj znana pesnitev *Judita* pesnika 16. stoletja Marka Maruliča. V hrvaški in srbski poeziji nove dobe je ta meter postal spet popularen, saj dovoljuje, da se v isti pesmi lahko vrstijo simetrične in tridelne vrstice.

Cacanova prevod je, prvič, zlogovno strog (stalna sredinska cezura, stalni naglas ali zamenjajoča ga ponaglasna dolžina na predzadnjem zlogu vsakega verza in polverza), in drugič, precej svoboden v položaju naglasa. Uporablja pa tudi za hrvaški verz tipično premikanje naglasa z ikta na mediktini interval (*Ja živim kraj stražnjih sluba, i u čelo..., Ičitave noći drage goste čekam...*). Po tem lahko sklepamo, da metrika izvirnika skoraj ni vplivala na prevod in je zato ostal — verzološko — popolnoma na temeljih hrvaške poezije. Simetrični dvanajsterec (v primerjavi npr. z epskim ali lirskim desetercem) nima strogo določene semantike, zato ga lahko razumemo kot povsem sprejemljiv v prevodu takšne vrste. Poleg tega je simetrični dvanajsterec lahko bolj ali manj "silabotoniziran", oz. bolj približan ali bolj oddaljen silabotonskemu šesterostopnemu troheju; v našem primeru je silabotonizacija minimalna, kar daje prevodu določeno folklorno obarvanost.

Zelo težko je določiti metrične in ritmične lastnosti prevoda Toneta Pavčka. Tone Pretnar ga definira kot štirinaglasni rastoči verz, vendar so v tem besedilu tudi nedvomne peteronaglasne vrstice, na primer dve prvi:

Vrnil sem se v svoje mesto, znano zares
do solza, do žil, do otroških razširjenih žlez.

Enako je nedoločena tudi njegova zlogovna struktura: od 14 zlogov (pravkar citirana prva vrstica) do treh enajstzložnih, na primer:

Na črnem stopnišču živim, in v sence
mi bije izbitega zvonca vpitje.

Zunaj sobesedila bi bili ti vrstici podobni četverostopnemu amfibrah z moško klavzulo (*Grjaduščie gody tajatsja vo mgleJ/No vižu tvoj žrebij na svetlom čele* - Puškin). Meter tega prevoda lahko določimo kot svobodni taktovik — četvero- in peteronaglasni tonski verz.

IZ MOJE DELAVNICE

V razvrstitvi besednih mej v sredini verza tudi ni nobenega sistema: štirikrat se pojavi po šestem zlogu, šestkrat po sedmem, dvakrat pa po osmem, kar v načelu ni v nasprotju z ritmiko izvirnika.

Prevod Toneta Pretnarja je stroga silabotonika, ki imitira metriko originala. V primerjavi z ruskim besedilom se je povečalo število zunajmetričnih naglasov (z enega na devet). Hkrati samo v enem primeru krši zunajmetrični naglas načelno metriko izvirnika: v deseti vrstici se ne uresničuje v ruskem verzu stoodstotno obvezni zadnji ikt:

...še bom našel kje pot do glasov rajnikov...

Vzroke za večjo svobodo slovenske silabotonike v moških klavzulah pojasnjuje A. Isačenko z vplivom nemškega verza: z njegovimi številnimi postranskimi naglasi (Nebenton), ki lahko uresničijo metrično krepke položaje; slovenski verz pozna to lastnost vsaj od Prešerna naprej. Podoben pojav obstaja tudi v hrvaškem pesništvu, vendar imajo v njem večji pomen prozodijske omejitve, kijih bolj kot nemški vpliv postavlja jezik sam.

Večina besednih mej je v Pretnarjevem prevodu po sedmem zlogu, dvakrat po šestem, v 12. vrstici paje njihova razvrstitev posebna:

zvon mi bije iz živega zruvan mesa.

Prevod Alenke Glazerje "težji" v primerjavi s Pretnarjevim: ima 14 zunajmetričnih naglasov. Oba prevoda prikazujeta, da so zunajmetrični naglasi najpogostejši na prvem zlogu (analogen pojav obstaja v hrvaški poeziji).

Od vseh iktov ni uresničen samo ikt v tretji vrstici:

Si se vrnil — čimprej ribje olje spet pij...

Enako kot pri Pretnarju so sredinske besedne meje večinoma (v 11 vrsticah) po sedmem zlogu.

Lotimo se zdaj rime.

V izvirniku so vse rime moške: šest parov rim je točnih, eden dopolnjen (*umirat'—nomera*), štirje pari so bogate rime, med njimi ena tudi netočna (*slez—želez, skorej—fonarej, umirat'—nomera, adresa—goiosa*). Od vseh parov je samo eden čisto odprt (*adresa—golosa*) ter eden zaprto-odprti (*umirat'—nomera*). Načeloma te značilnosti izčrpavajo raznoličnost rim v pesmi.

Posebnost poljskega prevodaja je ta, da moške rime, ki jih je prevajalec skrbno ohranil, lahko uresniči le enozložne besede. Od sedmih parov rim poljskega prevoda sta samo dve točni, tri pa netočne (*tam—Iran, ktoś—głos, skrori—grom*). Pripomnimo, da sta dve rimi netočni zaradi zvočnih soglasnikov na njunih koncih), ena dopolnjena (*dzii—iić*) ter ena homonimična (*iyłr—żył*). Ena od rim je bogata (*skrori—grom*), dve sta odprti (*mgły—mdły, krwi—drzwi*).

Hrvaški prevajalec se je lotil rime zelo svobodno, verjetno pod vplivom dojetanja ruskega verza kot verza, ki ima netočnih rim v obilju. Zanimivo je pripomniti, daje ob skrajno majhnem številu netočnih rim v umetni hrvaški poeziji njihov delež razmeroma velik v verzih prevodih iz ruščine. V našem primeru ni v pesmi nobene točne rime (v nasprotju z originalom). Trije pari rim so dopolnjeni (*meni—natečenih, mrije—kriješ, imam—njima*), trije nadomeščeni (*življe—riblje, danak—žutanjak, čelo—izvučeno*) ter ena dopolnjena v notranji poziciji. Mesto naglasa, kot je pogosto v hrvaškem verzu, se ne ujema vedno; zadnji ikt uresničuje v določenih primerih ponaglasna dolžina.

V prevodu Toneta Pavčka imamo štiri točne rime (*zares—žlez, dan—katran, imam—spoznam, sence—vpitje*), dve pa sta dopolnjeni, eno od njiju bi v ruski terminologiji imenovali "jotirana" (*izpij—luči, ne da—imaš*). Bogatih rim ni. Enaje odprta, štiri so zaprte in dve sta mešani.

V prevodu Toneta Pretnarja so vse rime, razen ene, točne (kar se najbolje ujema s stilistiko izvirnika), enaje bogata (*rad—vrat*), dve sta odprti, petje zaprtih. Naslednji prevod je raznoglasna rima: ta in še dve kvalitetno raznoglasni rimi (*senca—mesa, rad—vrat*), po prevajalčevem mnenju, pomagajo ohraniti občutek napetosti in slutnje nesreče, ki ju označuje v originalu rima.

I Z M O J E D E L A V N I C E

Tudi pri Alenki Glazer so vse rime točne, ena bogata (*dan — dodanj*, dve sta odprti (*sencu — zidu*, *gosti — vezi*), petje zaprtih (od njih pa sta dve na -j). Različna kvaliteta naglasaja tudi navzoča (*sedaj — kaj*).

Posplošimo podatke o rimi v preglednico.

	NETOČNE										
<i>Rima</i> <i>Avtor</i>	<i>vok</i>	<i>kons</i>	<i>v-k</i>	<i>b°g</i>	<i>toč</i>	<i>poln</i>	<i>nad</i>	<i>raz</i>	<i>om</i>	<i>ost</i>	<i>sk. netočen</i>
Mandelštam	1	5	1	4	6	1					1
B araŋe zak	2	5		1	2	1			1	3	5
Cacan	2	2	3	2		4	3	7			7
Pavček	1	4	2		4	2		1			3
Pretnar	2	5		1	6			1			1
Glazer	2	5			7						

V različnih prevodih so torej uresničene različne vrste prevodnih strategij, toda v večini so prevajalci poskušali čim bolj natančno prikazati metriko in celo ritmiko izvirnika; iz te vrste nekako štrlita hrvaški prevod Fikreta Cacana in slovenski T. Pavčka, na katera je tradicija ruske verzifikacije najmanj vplivala; v vprašanih rime so prevajalci večinoma upoštevali osebne pesniške občutke ter tradicije in navade svojih književnosti.

BIBLIOGRAFIJA

M. Frančević: *O nekim problemima našega ritma* (Načrt za tipologiju hrvatskoga stiha XIX. stoljeća). RAD JAZU, Odjel za književnost, knj. 313. Zagreb, 1957, str. 5 -187.

M. L. Gasparov: *Očerki istorii evropejskogo stixa*, Moskva, 1989.

M. L. Gasparov: *Očerki istorii russkogo stixa*, Moskva, 1984.

A. Glazer: Na novo prevedena Mandelštamova pesem Leningrad. *Slava*: debatni list, letnik V, št. 2, Ljubljana, 1991, 138 - 140.

A. V. Isačenko: *Slovenski verz*, Ljubljana, 1939.

T. Pretnar: Samo v prid, pesništvo, je tebi groza (O anapestnem dvanajstercu v izvirniku ter poljskem in slovenskem prevodu Mandelštamovega Leningrada), *Slava*: debatni list, letnik II, št.1, Ljubljana, 1987, str. 100 -108.

I. Slamnig: *Hrvatska versifikacija*: narav, povijest, veze, Zagreb, 1981.

K. Taranovski: The Prosodic Structure of Serbo-Croat Verse. *Oxford Slavonic Papers*, vol. IX, 1960, — str. 1 - 7.

GRADIVO

t Tone Pretnar, Marko Stabej, Aleš Bjelčevič

Filozofska fakulteta v Ljubljani

Slovar Kersnikove rime

T_J vodne omejitve in pojasnila. Rimaje imanentna lastnost ne le Kersnikovega, temveč praviloma vsega slovenskega kitično segmentiranega pesništva. Kot verzno (vrstično) ločevalno sredstvo (signal konca verzne vrstice) se ubeseduje po zakonitostih jezikovnega uresničevanja klavzule in je v slovenskem pesništvu ženska ali neženska (daktilska se je namreč poenotila z moško). Kot verzno (vrstično) združevalno sredstvo pa zvočno, grainatično in pomensko modulira pesniško sporočilo. Nadredno in obligatorno (v mejah relativizirane obligatornosti vsakega jezikovnega uresničevanja zunaj jezikovnih postulatov pesniškega besedila) je zvočno (glasovno) ujemanje izglasov dveh ali več verzov v kitično členjenem ali nečlenjenem pesemskem besedilu (ki je v slovenskem pesništvu stabilno v padajočih, ženskih verzih, relativizirano pa v moških). Glosovno ujema se verzni izglasi se udejanjajo v parih in zaporedjih besed (leksemov), ki sklepajo skladenske enote teksta ali se vanje vključujejo po skladenskih zakonitostih naravnega jezika in po pesniških pravilih poezije, ki v njem nastaja. Zato rima skladenjsko vzporeja ali razdrablja oziroma kondenzira pesniški tekst: vzporejanju ustreza gramatično ujemanje rimanih besed, razdrabljanju in kondenzaciji pa gramatična diferenciranost besedja v rimanih parih oziroma zaporedjih. Ne glede na povezanost rimega besedja s teksturo pesniškega besedila v celoti pa rima ustvarja s povezovanjem parov ali zaporedij besed nove pomene, ki bodisi korespondirajo s celotno pesniško izpovedjo, bodisi ji oponirajo, berljivi pa so iz slovarskih pomenov rimega besedja in s temi pomeni je utemeljen učinek rime. Zato bo slovar sledil leksikografskemu in ne kompozicijskemu ali zvočnemu urejanju.

1. Zgradba gesla. V geslu je navedena beseda v osnovni obliki (edninski samostalni pri imenih in zaimkih, nedoločnik pri glagolih), znotraj gesla pa ji sledijo odvisne oblike in z njimi rime besede, ki so opremljene z nujnimi slovničnimi kvalifikatorji. Imena, zaimki (razen povratnega in osebnega za 1. in 2. osebo ednine), deležniki na -č, -n/-t in glagolniki so opisani s spolom, sklonom in številom; pridevniki enako, le da na prvem mestu stoji znak *p* (pridevnik); glagoli z osebo in številom, velelniki ima spredaj še okrajšavo *v*, deležniki na -l so določeni s spolom in številom; števnik s sklonom, nedoločniki in prislovi pa so brez kvalifikatorjev. Naglasno uravnanost rimanih parov in zaporedij zaznamuje naglas nad besedami, ki tvorijo rimo. Če je rima sestavljena, se kot iztočnici upoštevata obe sestavini.

2. Gradivo. Za prvi poskus slovarja rim smo vzeli Kersnikovo pesništvo. To pa iz tehle razlogov:

(a) Kersnikova pesniška ustvarjalnost je količinsko obvladljiva, obsega vsega 1029 verzov, od katerih je 119 verzov nerimanih (=11,56 %). Rimani verzi se zlivajo v 328 parov ali zaporedij, od katerih je 144 (=43,9 %) ženskih in 184 (=56,1 %) neženskih.

(b) Kersnikova verzna govorica je količinsko skromnejši del avtorjeve književne ustvarjalnosti, sodi pa v čas, ko se realizem v sebi diskretno razkroja in se verzni mehanizmi skoraj neopazno relativizirajo, vzporedno s tem pa se sproščajo rigorozna pravila zvočnega stikanja. Kitica in razvrstitev rim pa ne doživljata opaznih sprememb, tako da Kersnikovo pesništvo nosi vsa znamenja tradicionalnega verzne oblikovanja in kitičnega komponiranja, ki jih prepleta z individualnimi modifikacijami in dovoljuje stereotipu vstopiti v prostor zrcaljenja negativne (največkrat) ironične ocene.

3. Uporabnost slovarja. Slovarje kazalec rabe slovenskega besedja v izpostavljenih legah, konvencije združevanja leksemov in oblik po gramatičnih in pomenskih principih, tvorjenja novih pomenov in prenavljanja stereotipov v stiku besed, ki rimo sestavljajo in se na ta način razlagajo, je pa tudi seznam

metaforičnih jeder in miselnih (pa tudi drugih) paralelizmov, ki začrtujejo konture in reliefpredstavljenega pesniškega sveta: v tem pogledu je uporaben kot primerjalni člen s podobnimi slovarji drugih avtorjev, obdobj in besedil.

4. Slovar.

BEG

beg mTe; breg mTe

BERAČITI

beračijo 3m; koračijo 3m
beračenje sle; koračenje sle

BEŽATI

beži 3e; dni mRm, mi mIm

BITI

je 3e; dekle sle, jokala se že, popoldne,
sta 3d; gospa žle
bo 3e; glavo žTe, preljubo psle, roko žTe
slovo sTe, tako, vedo 3m, vso ŽTe
bodi v2e; pogodi
bil me; vrtfl me
bila že; morila že, pustila že
bilo se; uho sTe
ni; noči žTm, strani žTm, ti /e

BITI

bije 3e; sanjarije žIm, vije 3e

BLEBETATI

blebetajo 3m; klepetajo 3m
blebetanje sle; klepetanje sle

BLED

bledo psle; roko žOe

BLEDETI

bledi 3e; cveti 3e

BLEŠČATI

bleščijo 3m; zlatijo 3m

BLEŠČATI SE

blešči 3e; stoji 3e

BOBNETI

bobnijo 3m; zvonijo 3m

BOJEVATI

bojuje 3e; zasnuje 3e

BOLEST

bolest že; zavest žTe

BOLEČINA

bolečine žRe; mine 3e
bolečine žTm; temine žIm

BOŽATI

boža 3e; roža žle

BREG

brég mie; snég mie
brég mTe; bég mTe

BRUSITI

brusila že; rodila že

CEKIN

cekin mle; spomin mle

CESTA

cesté žTe; dehtë 3m

CVESTI

cvél me; plevél mle

CVET

cvét mle; lét sRm, plét, svét mTe
cvét mTe' spét, svét mle
CVETETI

cveti 3e; bledi 3e
cveto 3m; glasno, goro ŽTe
cvetél me; pél me
cvetéla že; zoréla že
cvetéla bi že; obletéla bi že
cvetoče sTe; šutnljajoče ŽTm

ČAKATI

čakalo se; dâlo se

ČAS

čas mle; vas žTe, kras mle

ČLOVEK

ljudjé mIm; gré 3e

ČUTI

čuje 3e; raduje 3e

DAJATI

dajâl me; dejâl me, jemâl me

DALJAVA

daljavo žTe; nižavo žTe
daljave žTm; Slave žRe

DAN

dan mle; skesan mle
dni mRe; beži 3e, pomladi 3e, zaduši 3e
dan mTe; končan mle, Vrban mle,
dni mRm; doni3e

56ni mTm; glasi 3e

G R A D I V O

DANITI

danilo se; mračflo se

DATI

dál me; spoznal me
dáló se; čakálo se, postálo se

DEHTETI

dehti 3e; oči ŽRm
dehté 3m; cesté ŽTe
dehtëce ŽTm; ljubeče sTe

DEJATI

dejál me; dajál me

DEKLE

dekle sle; já 3e, srčece sTe

D ITI

dije 3e; sije 3e

DOBRAVA

dobravo ŽTe; gosćavo ŽTe;
dobráve ŽTm; visáve ŽTm

DOMOVINA

domovino ŽTe; Savinjo ŽTe, zgodovino ŽTe

DOMU

domii; tú

DONETI

doni 3e; dni inRm, leži 3e
donijo 3m; šibijo 3m
doné 3m; vrsé 3m
donél me; vzél me

DRAMITI

dramila že; rodila že

DRDRATI

drdrá 3e; peljá 3e
drdrál me; obstal me

DRETI

deroča žle; pekOča žle, poroča 3e, vroča pžle

DREVO

drevó sTe; nebó sTe

DRUGOD

drugód; kód, pót ŽTe, tód

DRVETI

drvi 3e; poti 3e

DVIGATI

dvigáti; státi

DVIGNITI

dvignil me; švignil me

FAR

far mle; talar mTe

GAVRAN

gavran mle; ravan ŽTe

GIN

gin mle; pomin mle

GLAS

glas mle; kras mle
glasovi mle; valovi mlm

GLASITI SE

glasi 3e; dni mTm
glasilo se; krmilo sTe

GLASNO

glasno; cveto 3e, hudo, vedo 3m

GLAVA

glavo ŽTe; bo 3e, goro ŽTe, krvavo, oko sTe
vso ŽTe; teko 3m

GLAVA

glave ŽTm; polje sTe, stoje, 3m, trave ŽTm

GLOBELA

globelo ŽTe; veselo

GLOBINA

globin ŽRm; pečin ŽRm
globine ŽTm; skaline ŽTm

GLODATI

glodali mm; šepetali mm

GNOJITI

gnojili mm; rosflí mm

GOJITI

gojila že; odpodfla že

GORA

goro ŽTe; cveto 3m, glavo ŽTe
gori žMe; zori žMe
goro žOe; slovo sTe
gora ŽRm; polja sRe
gore ŽTm; polje sTe, srce sle, zablešče 3m, zvone 3m

GORETI

gori 3e; oči ŽRm

GORJE

gorje sle; grenke žlm
gorje sTe; grenke pžRe, grobe mTm, zame Te, zate Te, zve 3e

G R A D I V O

GOSPA

gospa žle; sta 3d

GOSPODOVATI

gospoduje 3e; razsuje 3e

GOVORITI

govorijo 3m; se solzijo 3m
govorjenje sle; šumenje sle

GOŠČAVA

goščavo žTe; dobrovo žTe

GRAD

grad mle; mlad pmle
Gradom mOe; napadom mDm

GRENAK

grenke pžRe; gorje sTe
grenke pžlm; gorje sle

GRMETI

grmelo se; završelo se

GROB

grobe mTm; gorje sTe

GROZITI

grozeče žlm; leskeče 3e

GUČATI

guči 3e; svetli 3e

HEJ

hej; Naprej mTe

HIP

hip mTe; kip mle

HITETI

hiti 3e, oči sTe
hiti v2e; siloviti pmlm

HLADNO

hladno; živo

HOD

hoda mRe; srca sRe

HODITI

hodim le; sodimo le
hodi 3e; vodi 3e
hodimo lm; sodimo lm
hodi v2e; vodi v 2e
hodil me; vodil me
hodila že; ljubila že
hodila md; premotila me, zmenila md

HOTETI

h'tel me; objel me, vesel pmle

HVALA

hvála žle; placála že

ITI

gré 3e; poljé sle, poljé sTe, ljudjé mlm
gredó 3m; nesó 3m, pojó 3m, ponesó 3m, slovo sTe

IZGUBITI

izgubil me; ljubil me

IZNEVERITI

izneveril me; méril me

IZPRAŠEVETI

izpraseváli mm; popraseváli mm

JAZ

mé Te; srcé sle
zamá Te; gorjé sTe, zató Te
menój Oe; postój v2e, seboj Oe

JEMATI

jemál me; dajál me, stál me

JEČATI

ječi 3e; omeči 3e

JOKATI

joče 3e; ropoče 3e
jokála že; vprašdla že
jokala sé že; jé 3e

KAZATI

kazálo se; malo, sijalo se

KEDAJ

kedáj; nazáj

KIP

kip mle; hip mTe

KIPETI

kipéla že; suméla že

KLEPETATI

klepetájo 3m; blebetájo 3m
klepetánje sle; blebetánje sle

KLICATI

klicále žm; zibále žm
klicáje; zdihováje

KOČA

koče žRe; vroče

KOD

kód; drugód, tód

KONČATI

konéán míc; dán mTe

G R A D I V O

KORAČITI	leta sTin; obeta 3e
koračijo 3e; beračijo 3m	lčtih s Mm; štetih ŽRm
koračenje sle; beračenje sle	LEŽATI
KOSA	leži 3e; doni3e
koso žTe; tesno	ležalo se; pralo se
KOSOVO	LICE
Kosovo sle; mehko	lice sTe; solzice ŽTm
KOST	LITI
kost ŽTe; novost ŽTe	lil me; požil me
KRAJ	LJUBITI
krajih mMm; navdajih 3e+mTm	ljubil me; izgubil me, pogubil me
KRAS	ljubila že; hodila že
kras mle; glas mle, čas mle	ljubeče sTe; dehteče ŽTm
KRI	LOG
kri žle; mi mlm, vzkipi 3e	log mle; krog
krvi žRe; pusti 3e	LOČITI
kri ŽTe; skrbi žRm	ločila md; pozabila md
KRMILO	LOČITI SE
krmilo sTe; glasilo se	ločiva vlm; pokriva 3e
KROG	MADŽAR
krog; log mle	Madžara mTe; Tatara mRe
KRVAV	MAJATI
krvave pmTm; nižave ŽTm	majo 3m; neso 3m, ravno psTe
KRVAVO	MALO
krvavo; glavo ŽTe	malo; kazalo se
LE	MAR
le; polje sle	mar; žar mle
LESEN	MEHKO
lesena pžle; njena žle	mehko; Kosovo sle
LESKEČ	MERITI
leskečim psOe, spečim sDm	meril me; izneveril me
LESKETATI	MEČ
lesketalo se; posijalo se	meč mTe; rdeč pmTe
leskeče 3e; grozeče pžlm	MI
LETATI	mi mlm; beži 3e, kri žle
letajo 3m; scvetajo 3m	MINIM m; tam
LETETI	mine 3e; bolečine ŽRe
lete 3m; žvrgole 3m	MIR
LETETI	mir mTe; prepir mTe
letijo 3m; velijo 3m	
LETO	
leta slm; obeta 3e, očeta mRe	
let sRm; cvet mle, spet, svet mTe uklet mle	

MLAD

mlád pmle; grád mie
miada pžle; páda 3e
mladá pmlđ; zaljubljenja mld

MLADOST

mladóst žle; veselóst žle
mladost žTe; noróst žle

MNENJE

mnenjfe sle; življenje sle

MOJ

mój mie; postój v2e
moja žle; tvoja žle
mojo žTe; tvojo ŽTe
moje žlm; tvoje sle

MOLEVATI

moléva 3e; stojéva 3e

MOLITI

molila že; prosila že

MOLETI

molé 3m; rodé 3m

MORITI

morfla že; bfla že, pustila že

morilo se; žalilo se

MORJE

morjá sRe; pisana pžle
morjé sTe; poljé sTe

MOČ

moč žTe; noč žTe

MOČ

moč; n<šč žTe

MOČITI

mOči 3e; toči 3e

MRAZ

mráz mie; obraz mTe

MRAČITI

mračilo se; danilo se

NABIRATI

nabiral me; tituliral me

NABRATI

nabral me; vojskoval me

NADA

náda žle; zbáda 3e

NANOSITI

nanosila že; rodila že

NAPAD

napádom mDm; Grádom mOe

NAPREJ

napréj; poglej v2e

NAPREJ

Napréj mTe; hej

NAVDAJATI

navdaja 3e; tája 3e

NAVDATI

navdájih 3e+mTm; krájih mMm
navdaj v2e; zdaj

NAZAJ

nazáj; kedáj, zakáj, zdáj

NEBO

nebó sle; pojó 3m, trdó, zlato psle
nebó sTe; drevo sTe, zemljo žTe

NESTI

nesó 3m; gredó 3m, majó 3m, pojó 3m

NIKDAR

nikdár; vihár mie

NIŽAVA

nlžávo ŽTe; daljávo ŽTe
nizáve žTm; krváve mTm

NJEN

njéna žle; leséna pžle

NOSITI

nósi 3e; prósi 3e, trósi 3e
nosilo se; rodilo se

NOVOST

novost žTe; kóst ŽTe

NOČ

nOč ŽTe; moč ŽTe, moč, vrOč pmle

NOČ

noči žTm; ni

OBA

obá ml; prislá že

OBDELAVATI

obdelával me; prepeljával me

OBETATI

obéta 3e; léta slm, léta sTm

OBJETI	OKLENITI
objel me; h'tel, me, vesel pmle	oklene 3e; zažene 3e
OBLEDETI	OKO
obledele me; odšel me	oko sTe; glavo žTe
OBLETETI	očižlm; živi3e
obletela bi že; cvetela bi že	oči žRm; dehti 3e, gori 3e
OBLJUBITI	oči žTm; hiti 3e
obljubili mm; sili žMe	OMEČITI
OBOK	omeči 3e; ječi 3e
oboke mTm; roke žTe	ON
OBRAČATI	navdajih 3e+mTm; krajih mMm
obračas 2e; plačas 2e	ORUMENEVATI
OBRAZ	orumeneva 3e; odmeva 3e
obraz mTe; mráz mle, pas mTe	OTETI
OBRNITI	otel me; vzel me
obrnili me; vrnil me	OVITI
OBSEVATI	ovili me; rosi me
obsčevala že; stala že	OZNANJATI
OBSIJATI	oznanja 3e, poganja 3e
obsije 3e; zviže 3e	OZNANJEVATI
OBSTATI	oznanjuje 3e; spremljuje 3e
obstal me; dodal me, povpraševal me	OZRETI
OBSUTI	ozreti; razodeti
obsule žm; prihrule žm	OČAK
OBUP	očaki mlm; siromaki mlm
obup mle; strup mle	OČE
ODDAHNITI	očeta, mRe; leta slm
oddahne 3e; usahne 3e	PADATI
ODITI	pada 3e; mlada žle
odšel me; obledele me	PAS
ODMEVATI	pas mTe; obraz mTe
odmeva 3e; ogreva 3e, orumeneva 3e, prepeva 3e,	PEČI
rojeva 3e, veleva 3e	peče 3e; poteče 3e, teče 3e
ODPODITI	pekoča žle; deroča žle
odpodila že; gojila že	PELJATI
OGLAŠATI	pelja 3e; doda 3e
oglaš 3e, prinaša 3e	peljala md; poljubovala md
OGREVATI	PERO
ogreva 3e; odmeva 3e; reva žle	pero sTe; prašno pžTe, zlato sTe
OHLADITI	PETI
ohladi me; pomladi me	peti; šteti
	pojo 3m; gredo 3m, nebo sle, neso 3m, teko
	zlato sle

pčl me; cvetel me; sel me, vzel me
pelo se; veselo

PEČINA

pečin ŽRm; globin ŽRm

PISAN

pisana pžle; morja sRe

PIŠ

piš mle; stojiš 2e

PLAVATI

plava 3e; spdva 3e

PLAČATI

plačas 2e; obračas 2e
plačal me; vračal me
plačala že; hvala žle

PLETI

plel me; vzel me
plele žm; vzele žm
plet; cvet mle

PLEVEL

plevel mle; cvel me

PODATI

podaj v2e; raj mTe

PODIRATI

podiraj v2e; upiraj v2e

POGANJATI

poganja 3e; oznanja 3e, priklanja 3e

POGLEDATI

poglej v2e, naprej

POGLEDovati

pogleduj 2e; vpihuj v2e

POGNATI

pognala že; vstala že

POGODI

pogodi; bodi v2e

POGUBITI

pogubil me; ljubil me

POJITI

pojil me; lil me

POKOPATI

pokopali mm; poslali mm

POKOSITI

pokošen mle; posušen mle, zelen pmle

POKRIVATI

pokriva 3e; preliwa 3e, počiva 3e, ločiva ld

POLJE

poljé sle; gré 3e, lé
poljá sRe; gorá ŽRm, rožica žle
poljé sTe; glavé žTm, goré žTm, gré 3e, morjé sTe,
rosné pžTm, zemljé ŽTm

POLJUBOVATI

poljubovála md; peljála md
poljuboválo se; stálo se

POMILOVATI

pomilújem le; prejkiijem le

POMLAD

pomlad žle; sád mie

POMLADITI

pomladi 3e; dni raRm, zaduši 3e

PONESTI

ponesó 3m; gredo 3m

PONOSIT

ponosita pžle; silovita pžle

POPOLUDNE

popóludne; jè 3e

POPRAŠEVATI

poprašiije 3e; poskakuje 3e
popraseváli mm; izpraševili mm

POROČATI

poročá 3e; deroča žle

POSIJATI

posije 3e; rije 3e
posijálo se; lesketálo se

POSKAKOVATI

poskakuje 3e; poprašiije 3e

POSLATI

posláli mm; pokopáli mm

POSLATI

posláli mm; pokopáli mm
poslán mie; prikován mie, vdán mie

POSTATI

postó j v2e; nemój Oe, mój mie
postál me; zdrdrál me
postála že; ubrála že
postálo se; dálo se

POSTAVITI

postávil me; právil me

G R A D I V O

POSUŠITI posušen mTe; pokošen mle, prepleten mle	PRELIVATI preliva 3e; pokriva 3e prelivali mm; prodali mm
POT pot mle; tod pot žle; tod pot žTe; drug6d	PRELJUB preljubo sle; bo 3e
POTEČI poteče 3e; peče 3e	PREMOTITI premotila me; hodila md, vila md
POTITI poti 3e; drvi 3e	PREPELJAVATI prepeljaval me; obdelaval me
POVESLATI poveslam le; tam	PREPEVATI prepeva 3e; odmeva 3e prepeval me; žaleval me
POVITI povila že; pozabila že	PREPIR prepir mTe; mir mTe
POVPRAŠEVATI povprašuj v2e; preiskuj v2e, prejokuj v2e povpraševal me; obstal me, stal me	PREPLESTI prepleten mle; posušen mTe
POVSOD povsod; rod mle	PRESEGATI presega 3e; zlega 3e
POZABITI pozabila md; ločila md, povila že	PREVESEL prevesela pžle; zardela žle
POŽAR požar mle; vikar mle	PRIDRDRATI pridrdral me; stal me
POČIVATI počiva 3e; pokriva 3e	PRIHRUTI prihrule žm; obsule žm
PRATI pralo se; ležalo se	PRIKLANJATI priklanja 3e; poganja 3e
PRAVITI pravi 3e; ustavi 3e pravil me; postavil me	PRIKOVATI prikovan mle; poslan mle, vdan mle
PRAŠEN prašno pžTe; pero sTe	PRINAŠATI prinaša 3e; oglaša 3e
PREBIRATI prebiram le; tituliram le	PRINESTI prineso 3m; zapojo 3m prinesel me; stresel me
PREČ preč; več	PRISUATI prisije 3e; skrije 3e
PREGLASNO preglasno; slovč sle	PRITEČI pritekel me; rekel me
PREISKOVATI preiskuj v2e; povprašuj v2e	PRITI prišla že; oba ml
PREJOKOVATI prejokujem le; pomilujem le prejokuj v2e; povprašuj v2e	PRODATI prodali mm; prelivali mm

G R A D I V O

PROPAST

propast žTe; rast žTe

PROSITI

prosi 3e; nosi 3e

prosila že; molila že

PROST

prostega pmRe; sužnega pmRe

PUSTITI

pusti 3e; krvi žRe

pustila že; bila že, nosila že

RADOVATI

raduje 3e; čuje 3e, spreletuje 3e

RAJ

raj mle; zakaj

raj mTe; podaj v2e

RAST

rast žTe; propast žTe

RASTI

rase 3e; zase Te

RAVAN

ravan žTe; gavran mle, teman pmle

RAVAN

ravno psle; majo 3e, tesno

RAZDEJATI

razdejan mle; teman pmle

RAZLEGATI SE

razlega se 3e; še

RAZLITI

razlit mle, svit mTe

RAZODETI

razodeti; ogreti

RAZRITI

razrije 3e; zlije 3e

RAZSIPATI

razsipa 3e; utripa 3e

RAZSUTI

razsuje 3e, gospoduje 3e

RDEC

rdeč pmTe; meč mTe

RES

res; vmes

REVA

réva žle; ogréva 3e

rékel me; pritékel me

REČI

reče 3e; teče 3e

rékel me; pritékel me

RITI

rije 3e; posije 3e

ROD

ród mle; povsod

RODBINA

rodbino žTe; zgodovino žTe

RODITELJ

roditelja mld; voditelja mld

RODITI

rodé 3m; molé 3m, stojé 3m

rodila že; brusila že, dramfla že, nanosila že

rodilo se; nosilo se

ROJEVATI

rojéva 3e, odméva 3e

ROKA

rokó žTe; bó 3e, slovó sTe, stezó žTe

rokó žOe; blede psle

roke žTm; oboke mTm

ROPOTATI

ropóče 3e; jóče 3e

ROSEN

rosné p žTe; poljé sTe

ROSITI

rosil me; ovil me

rosili mm; gnojili mm

ROŽA

roža žle; boža 3e

ROŽICA

rožica žle; poljá sRe, tá žle, uglájena žle

RUVATI

rúje 3e; súje 3e

SAD

sád mie; spomlád žle

SANJARIJA

sanjarije žlm; bije 3e

SAVINJA

Savinjo žTe; domovino žTe

SCVETATI

scvetajo 3m; letajo 3m

SEBE

zase Te; rase 3e
seboj Oe; menoj Oe

SESTI

sel me; pel me

SIJATI

sije 3e, dfje 3e
sijalo se; kazalo se

SILA

sili žMe; obljubili mm

SILOVIT

silovita pžle; ponosita pžle
siloviti pmlm; hiti v2e

SIN

sinove mTm; valove mTm

SIROMAK

siromak mle; težak pmTe
siromaki mlm; očaki mlm

SIVOBEL

sivobelih pžMm; vrelih sMm

SKALA

skal žRm; val mle

SKALINA

skaline žTm; globine žTm

SKESAN

skesan mle; dan mle

SKIPETI

skipeli mm; vršeli mm

SKRB

skrbi ŽRm; kri žTe

SKRITI

skrije 3e; prisije 3e

SLAVA

Slave žRe; daljave ŽTm

SLOVO

SLOV^E-G^STe; bo 3e, goro žOe, gredo 3m. preglasno,
TOKE^GTe, teko 3m, ženo ŽTe
sneg mie; breg mie

SODITI

sódim le; hódim le
sodimo lm; hodimo lm

SOLZA

solzé žTm; srcé sTe

SOLZICA

solzice ŽTm; lice sTe

SOLZITI SE

solzijo 3m, govorijo 3m

SPATI

spé 3m; srcé sTe
spécim sDm; leskécim sOe
spéco ŽTe; suméco ŽTe

SPAVATI

spáva 3e; pláva 3e

SPENJATI

spénja 3e; trpljenja sRe

SPET

spét; cvét mie, cvét mTe, lét sRm

SPOMIN

spomin mie; cekin mie, gin mie

SPOZNATI

spoznál me; dál me

SPRELETOVATI SE

spreletúje 3e; radúje 3e

S PREMLJEVATI

spremljúje 3e; oznanjúje 3e

SRCE

srcé sle; mé Te, vodé žle

srcá sRe; hodá mRe, vodá žMm

srcé sTe; goré ŽTm, solzé ŽTm, spé 3m

SRČECE

srčece sTe; deklé sle

STAR

staré psTm; že

STATI

státi dvigáti
stojiš 2e; pís mie
stoji 3e; blešči 3e, vrši 3e
stojé 3m; glavé ŽTm, rodé 3m, sumé 3m
stálame isimél m·žP^{ov}P^rasevál me, p^{rid}drál me
stálo se; poljuboválo se

STEKA

steke žTm; eke mTm

STEZA

stezo žTe; roko žTe

STISKATI

stiskala md; vprašala že

STO

sto I; to žTe, zlo sTe

STOJEVATI

stojeva 3e; moleva 3e

STOPITI

stopila že; zalučfla že

STRAN

stran žTe; Vrban mle

strani žTd; ti le

strani žTm; ni

STRESATI

stresa 3e; telesa sRe

STRESTI

stresel me; prinesel me

STRUP

strup mle; obup mle

STUDEN

studen pmle; zelen pmle

studene pmTm; zelene mTm

SUVATI

suje 3e; ruje 3e

SUŽNI

sužnega pmRe; prostega pmRe

SVET

svet mle; cvet mle, cvet mTe

svet mTe, cvet mTe, let sRm

SVETLITI

svetli 3e; guči 3e

SVIT

svit mTe; razlit mle

SVOJ

svojo žTe; tvojo žTe

ŠE

še; razlega se 3e

ŠEPETATI

šepetali mm; glodali mm

ŠIBITI SE

šibijo 3m; donijo 3m

ŠTETI

stéti; péti

stétih žRm; létih sMm

ŠUMETI

šumi 3e; živi 3e

sumé 3m; stojé 3m

šumela že; kipéla že

suméco pžTe; spéco pžTe

šumenje sle; govorjenje sle

ŠUMLJATI

šumljajoče žTm; cvetoče sTe

ŠVIGNITI

švignil me; dvignil me

TA

tá žle; rožica žle

tó žTe; stó I, zemljo žTe

TAJATI SE

tája 3e; navdája 3e

TAKO

takó; bó 3e, vedó 3m

TALAR

talár mTe; fár mie

TAM

tam; nám mDm, povestlám le

TATAR

Tatára mRe; Madzára mTe

TELO

telésa sRe; strésa 3e

TEMAN

temán pmle; raván žTe, razdeján mie

TEMINA

temine žlm; bolečine žTm

TESNO

tesnó; kosó žTe, ravno psTe

TEŽAK

teždk pmTe; siromák mie

T[^]ó-im[˙]gia[˙]vó[˙]z T[˙]ŕ, ep[˙]ŕŕŕ 3m, slovó sTe

ti le; ni, strani žTd

zaté Te; gorjé sTe, zamé Te

TITULIRATI

tituliram le; prebiram le
tituliral me; nabiral me

TLA

tal sRm; val mle

TO

zna to 3e+sTe; zlato pžTe

TOD

tod; drugod, kod, pot mle, pot žle

TOCITI

toči 3e; moči 3e

TRAVA

trave žTm; glave žTm

TRDO

trdo; nebo sle

TROSITI

troši 3e; nosi 3e

TRPLJENJE

trpljenja sRe; spenja 3e

TU

tu; domu

TVOJ

tvoja žle; moja žle
tvojo žTe; mojo žTe, svojo žTe
tvoje sle; moje žlm

UBRATI

ubrala že; postala že

UGLADITI

uglajena žle; rožica žle

UHO

uho sTe; bilo se

UKLETI

uklet mle; let sRm

UMORITI

umorila že; zmotila že

UPIRATI

upiraj v2e; podiraj v2e

USAHNITI

usahne 3e; oddahne 3e

USTAVITI

ustavi 3e; pravi 3e

UTRIPATI

utripa 3e; razsipa 3e

VAL

val mle; skal žRm, tal sRm
valovi mlm; glasovi mlm
valove mTm; sinove mTin

VAS

vasi žRe; zazvoni 3e
vas ŽTe; čas mle

VDATI

vdan mle; poslan mle, prikovan mle

VEDETI

vedo 3m; bo 3e, glasno, tako

VEK

veke mTm; steke ŽTm

VELETI

velijo 3m; letijo 3m
veleli mm; želi mm

VELEVATI

veleva 3e; odmeva 3e

VES

vso žTe; bo 3e, glavo ŽTe

VESEL

vesel pmle; h'tel me, objel me

VESELO

veselo; globelo ŽTe, pelo se

VESELOST

veselost žle; mladost žle

VEC

več; preč

VIHAR

vihar mle; nikdar, požar mle

VITI

vije 3e; bije 3e
vila md; premotila md

VIŠAVA

višave ŽTm; dobrane žTe

VMES

vmes; res

VODA

vodi žMe; hodi v2e
vode žlm; srce sle
voda žMm; srca sRe

G R A D I V O

VODITELJ

voditelja mld; roditelja mld

VODITI

vódi 3e; hódi 3e

vodi v2e; hodi v2e

vodil me; hodil me

VOJSKOVATI

vojskoval me; nabral me

VPIHOVATI

vpihúj v2e; pogleduj v2e

VPRAŠATI

vprašála že; jokála že; stiskála md

VRAČATI

vráCal me; plščal me

VRBAN

Vrbán mie; dán mTe, strán žTe

VRELO

vrélih sMm; sivobélih pžMm

VRH

vrhovi mlm; zvonovi mlm

VRNITI

vfnil me; obfnil me

VROČ

vr6č pmle; noč ŽTe

vroča pžle; deroča žle

vroče; kočé mRe

VRTITI

vrtil me; bil me

VRŠATI

vrši 3e; stoji 3e

vrsé 3m; doné 3m, zvoné 3m

VRŠETI

vrščli mm; skipéli mm

VSTATI

vstála že; pognála že

VZETI

vzél me; donél me, otél me, pél me, plél me, zapél me

vzéle žm; pléle žm

VZKIPETI

vzkipi 3e; kri žle

ZABLEŠČATI

zablesCé 3m; goré žTm

ZABUČATI

zabučalo se; zaigralo se

ZADUŠITI

zaduši 3e; dni mRra, pomladi 3e

ZAGNATI

zažene 3e; oklene 3e

ZAIGRATI

zaigralo se; zabučalo se

ZAKAJ

zakaj; nazaj, raj tle

ZALJUBITI

zaljubljena mld; mlada pml

ZALUČITI

zalučfla že; stopila že

ZAPETI

zapoječ 3m; prineso 3m

zapel me; vzel me

ZARDETI

zardela žle; prevesela pžle

ZAROČITI

zaročeno ŽTe; ženo ŽTe

ZASNOVATI

zasnuje 3e; bojuje 3e

ZATONITI

zatonilo se; zbudilo se

ZAVEST

zavest ŽTe; bolest žle

ZAVRŠETI

završelo se; grmelo se

ZAZVONITI

zazvoni 3e; vasi žRe

ZBADATI

zbada 3e; nada žle

Z BITI

zbije 3e; razvije 3e

ZBUDITI

zbudilo se; zatonilo se

ZDAJ

zdaj; nazaj

ZDAJ

zdaj, navdaj v2e

G R A D I V O

ZDHOVATI

zdihovaje; klicaje

ZDRDRATI

zdrdral me; postal me

ZELEN

zelen pmle; pokošen mle; studen pmle

zelene pmTm; studene pmTm

ZEMLJA

zemljo žTe; nebo sTe, to žTe

zemlje žTm; polje sTe

ZGODOVINA

zgodovino ŽTe; domovino ŽTe, rodbino ŽTe

ZIBATI

zibale žm; klicale žm

ZLAT

zlato pžTe; zna to 3e+sTe

zlato psle; nebo sle

ZLATETI

zlatijo 3m; bleščijo 3m

ZLATO

zlato sle; pojo 3m

zlato sTe; pero sTe

ZLEGATI

zlega 3e; presega 3e

ZLO

zlo sTe; sto I

ZMENITI

zmenila md; hodila md

ZMOTITI

zmotila že; umorila že

ZNATI

zna to 3e+sTe; zlato pžTe

ZORA

zori žMe; gori žMe

ZORETI

zorela že; cvetela že

ZVEDETI

zve 3e; gorje sTe

ZVITI

zvije 3e; obsije 3e

ZVON

zvonovi mlm; vrhovi mlm

ZVONITI

zvonijo 3m; bobnijo 3m

zvone 3m; gore ŽTm, vrše 3m

ŽALEVATI

žaleval me; prepeval me

ŽALITI

žalilo se; morilo se

ŽAR

žar mle; mar

ŽE

že; stare psTin

ŽENA

ženo ŽTe; zaročeno žTe

ženo ŽTe; slovo sTe

ŽETI

želi mm; veleli mm

ŽIVETI

živi 3e; oči žlm, šumi 3e

ŽIVLJENJE

življenje sle; mnenje sle

ŽIVO

živo; hladno

ŽVRGOLETI

žvrgole 3m; lete 3m

Popravek

Slovstvene študije

V oceni knjige Slovstvene študije J. Koruze, ki jo je napisal I. Grdina (JiS 37/1991-92, str. 237-238), bi se moral stavek v 4. vrstici od spodaj na str 238 glasiti: "Morda je res vsakdo zamenljiv, toda nadomestljiv vsakdo ni."

Za napako se avtorju in bralcem opravičujemo.

Uredništvo

L. 26. 5203, R. 1-2

UDK 891.051.5

Knjižnica: Knjižnica "Vojvodina" u Beogradu, ul. Kralja Milana 111, Beograd.
Zbirka: Zbirka "Vojvodina" u Beogradu, ul. Kralja Milana 111, Beograd.
Opis: Knjižnica "Vojvodina" u Beogradu, ul. Kralja Milana 111, Beograd.
Opis: Knjižnica "Vojvodina" u Beogradu, ul. Kralja Milana 111, Beograd.

L. 26. 5203, R. 1-2

UDK 891.051.5

Knjižnica: Knjižnica "Vojvodina" u Beogradu, ul. Kralja Milana 111, Beograd.

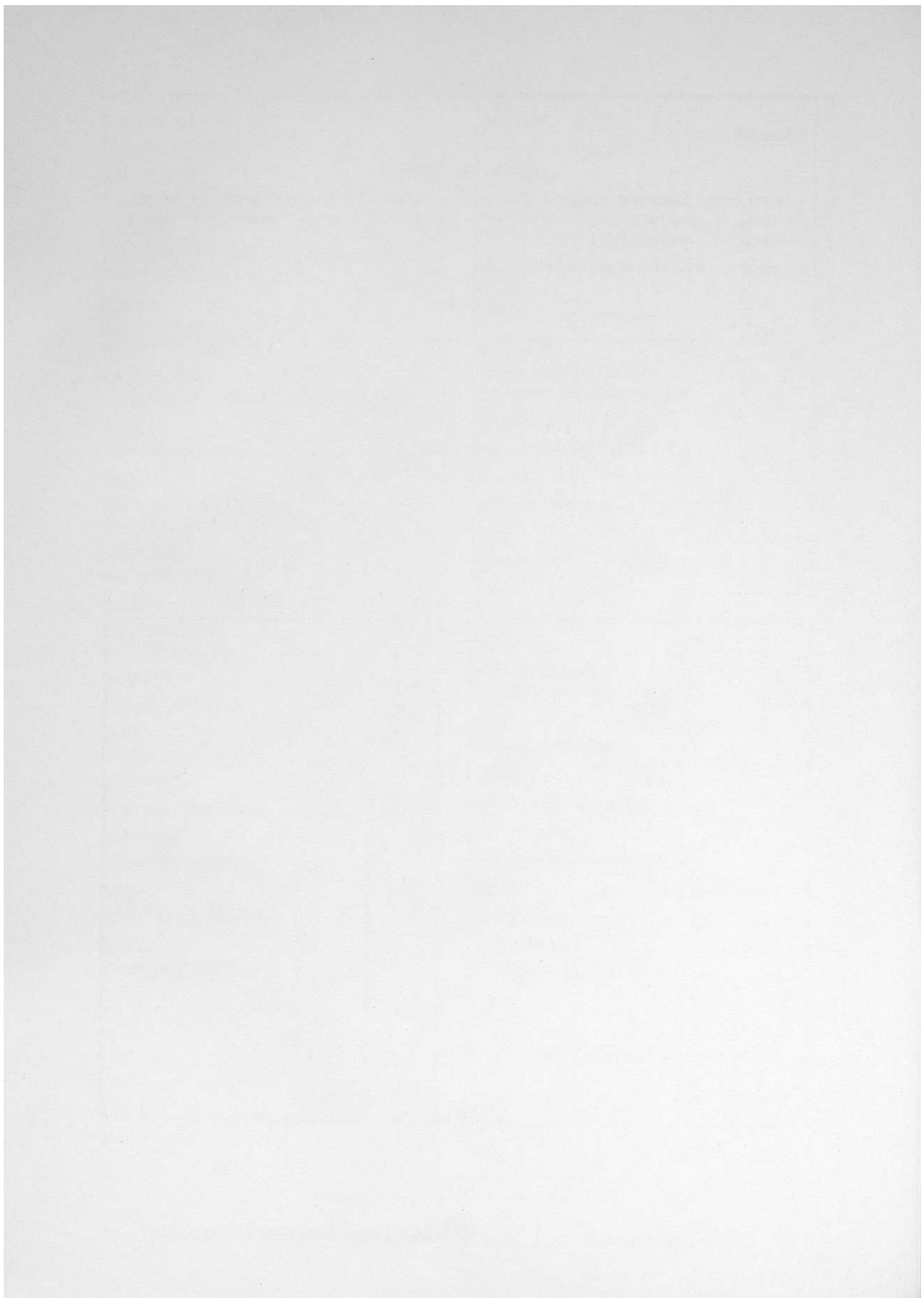
Opis: Knjižnica "Vojvodina" u Beogradu, ul. Kralja Milana 111, Beograd.
Opis: Knjižnica "Vojvodina" u Beogradu, ul. Kralja Milana 111, Beograd.

L. 26. 5203, R. 1-2

UDK 891.051.5

Knjižnica: Knjižnica "Vojvodina" u Beogradu, ul. Kralja Milana 111, Beograd.
Opis: Knjižnica "Vojvodina" u Beogradu, ul. Kralja Milana 111, Beograd.

Opis: Knjižnica "Vojvodina" u Beogradu, ul. Kralja Milana 111, Beograd.
Opis: Knjižnica "Vojvodina" u Beogradu, ul. Kralja Milana 111, Beograd.

in o razvoju govora (vedenja
se med seboj zelo razlikuj
ca odkriti možne razlike n
najinem otroku, potem pa sv
u govora, ki jih v grobem
li-g.il
ÜHH
i piy
1 il" II
ll,tfif
a 5; i S s
y III
I j l t l l

*
8.1.2 0-B-g-§
l l l i l i l i
s g g B
S l l i l l i l l i
m i i c n o
H l f P
i f f i l l f l
S M n £ « § »
2 s ?
p e l à f j ? !
l l ; 1 - 1 II
r* s
c H g « 2 5 S.a
8 c l t « [d
J3 0 I g f f i f f i ? !
1 I I l l ! i ! j
J 9, « 2
S «
11 si
analizi
agovne
dvočlen
časa, na
že i i
kovn
licijo
ičnih
než

Jezik in slovstvo, Letnik 38, 92/93, št. 1-2
Miran Štuhec
UDK 886.3.08:929 Zidar P.
Fokalizacijski kod Zidarjevih romanesknh struktur
Preučevanje Zidarjevih romanov odpira številna zanimiva vprašanja – eno izmed
njih je zagotovo tudi fokalizacijski kod njegovih junakov oz. razmerje med
pripovedovalcem, fokalizatorjem in dogajanjem.

Jezik in slovnstvo, Vol. XXXVIII (1992/93), No. 1-2

Tomaž Sajovic

UDK 886.3 Kernik J. 7 Kmetka smrt .08

KERNIK'S KMETSKA SMRT: BETWEEN HISTORISM AND THE BEGINNINGS OF SECESSION

In his analysis of the discussed Kernik's work the author draws attention to the characteristics of his art, which shows the signs of a historical structural scheme, a consistent two-part structure, as well as an ornamental repetition of words, a partial disregard of time, a replacement of verbs with the nouns of verbal derivation and gerunds, etc, thus already the beginnings of Secession. All this confirms the thesis that a text with its linguistic means of expression, with which the writer enriched the Slovene narrative tradition, started a stylistic-linguistic experiment at the crossroads of various stylistic orientations, which were breaking from Historism into Secession and thereby also in the later Modern.

Jezik in slovnstvo, Vol. XXXVIII (1992/93), No. 1-2

Simona Kranjc

UDK 800.932.5

THE SPEECH OF CHILDREN

Theories about the communicative abilities of a small child and about the speech development (behavioural, biological, generative-transformational, cognitive) are very different from each other, but nevertheless also complementary. That is why the author tries to discover the possible differences between the knowledge of language and other kinds of knowledge with a small child and then focuses its attention on the individual phases in the speech development, which she roughly divides primarily into two: a pre-linguistic and linguistic one.

Jezik in slovnstvo, Vol. XXXVIII (1992/93), No. 1-2

Miran Štuhar

UDK 886.3.08:929 Zidar P.

THE FOCALIZING CODE OF ZIDAR'S ROMANESQUE STRUCTURES

The study of Zidar's novels opens up a number of interesting questions: one of them is undoubtedly also the focalizing code of his heroes viz. the relationship between the narrator, focalizer and plot.

